

Socioekonomski status roditelja i odnosi u obitelji

Milas Vdović, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:418121>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Valentina Milas Vdović

**SOCIOEKONOMSKI STATUS RODITELJA I ODNOSI U
OBITELJI**

Diplomski rad

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Odsjek za pedagogiju

**SOCIOEKONOMSKI STATUS RODITELJA I ODNOSI U
OBITELJI**

Diplomski rad

IME I PREZIME STUDENTCE: Valentina Milas Vdović

STUDIJ: Sveučilišni izvanredni diplomski jednopredmetni studij pedagogije

MENTORICA: prof.dr.sc. Jasminka Zloković

Rijeka, rujan 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala sam odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Vlastoručni potpis:

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ODNOSI U OBITELJI.....	3
2.1. Obitelj kao primarna odgojna sredina	3
2.2. Obiteljsko funkcioniranje	4
2.2.1. Neki modeli obiteljskog funkcioniranja.....	6
2.3. Prikaz nekih istraživanja odnosa u obitelji	14
3. SOCIOEKONOMSKI STATUS OBITELJI	17
3.1. Socioekonomski status	18
3.1.1. Neke dimenzije socioekonomskog statusa	19
3.2. Utjecaj socioekonomskih prilika na obiteljski život.....	21
3.3. Socioekonomski status i školski uspjeh učenika	24
3.4. Prikaz nekih istraživanja povezanosti socioekonomskog statusa obitelji i školskog postignuća učenika	25
4. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	28
4.1. Predmet istraživanja	28
4.2. Svrha istraživanja	28
4.3. Cilj i specifična istraživačka pitanja.....	28
4.4. Hipoteze istraživanja	29
4.5. Uzorak ispitanika.....	30
4.6. Mjerni instrumenti	32
4.6.1. Upitnik za učenike.....	32
4.7. Prikupljanje podataka	34
4.8. Obrada podataka	34
5. REZULTATI.....	36
6. INTERPRETACIJA.....	70
6.1. Verifikacija hipoteza.....	70
6.2. Ograničenja istraživanja i preporuke za buduća istraživanja	77
6.3. Implikacije za praksu.....	77
7. ZAKLJUČAK	79
8. SAŽETAK	81

9.	SUMMARY	83
10.	LITERATURA.....	84
11.	PRILOZI.....	90

1. UVOD

U ovome diplomskom radu će biti riječ o socioekonomskom statusu obitelji i odnosima u obitelji. Poseban osvrt biti će na školskom uspjehu djece, te povezanosti školskog postignuća sa socioekonomskim statusom roditelja i obiteljskim procesima. Polazi se od činjenice kako se obitelj mijenja kroz vrijeme, a posebno se to odnosi na promjene životnog stila i strukture obitelji (Rosić i Zloković, 2002). Promjene u obitelji i odnosima u obitelji utječu na razvoj djece unutar obiteljskog sustava. Osim promjena, funkcioniranja i odnosa u obitelji, u ovome radu će biti riječ o utjecaju socioekonomskog statusa na optimalan razvoj djeteta. Socioekonomski status je „položaj koji zauzima neki pojedinac, ili obitelj, na nekoj društvenoj ljestvici“ (Čudina-Obradović i Obradović, 1998:28). Krieger, Williams i Moss (1997), te Lynch i Kaplan (2000) socioekonomski status shvaćaju kao koncept koji definiraju prema razini resursa ili prestiža u odnosu na druge (Gallo i Mathews, 2003).

Vukasović (1995) navodi kako je odgojna funkcija jedna od najvažijih funkcija obitelji, a jedan od uvjeta za njeno ostvarenje, osim skladnih obiteljskih odnosa, jesu i povoljni materijalni uvjeti obitelji. Povoljni uvjeti u obitelji polazište su za daljni rast i razvoj djece u društvenom kontekstu i funkcioniranje izvan obiteljskog sustava. Stoga je za pedagoge značajno razumijevanje obiteljske situacije i socioekonomskog statusa, kako bi prepoznali rizične učenike, te im pružili dodatni stručni angažman. Na taj način je moguće planirati i preventivne mjere za moguće probleme u ponašanju, probleme u učenju ili probleme sa školskim uspjehom. Značajna su pritom, empirijska istraživanja koja doprinose pronalaženju rješenja za moguće probleme u školskom okruženju. Od svega navedenog društvo može imati dobit, jer se rezultati istraživanja mogu koristiti kao polazište za prikladne pedagoške intervencije.

Kada govorimo o utjecaju obitelji na razvoj djeteta, nameće se potreba za istraživanjem funkcioniranja obitelji, kao i uvjeta koji utječu na odgojnu funkciju obitelji. U ovome radu prikazani su modeli obiteljskog funkcioniranja – Beaversov model čije su glavne dimenzije obiteljska kompetencija i obiteljski stil; te Olsonov kružni model obiteljskog funkcioniranja koji povezuje tri dimenzije: obiteljsku koheziju, fleksibilnost i komunikaciju. Ovaj rad polazi od teorijskih postavki navedenih modela obiteljskog funkcioniranja. U istraživanjima obiteljskog funkcioniranja rezultati pokazuju da neuravnotežene obitelji pokazuju slabije obiteljsko funkcioniranje od uravnoteženih obitelji (Zloković, 2012; Zloković, Lukajić, 2016).

U skladu sa navedenim spoznajama, u ovome diplomskom radu provedeno je istraživanje čiji je cilj utvrditi povezanost navedenih dimenzija i samoprocjenjene kvalitete odnosa u obitelji i socioekonomskog statusa obitelji kod učenika sedmih i osmih razreda osnovne škole. Za ostvarenje cilja rada proučiti će se i prikazati relevantna literatura, navesti recentna istraživanja na navedenom području, provesti empirijsko istraživanje, interpretirati istraživanje, te navesti moguće implikacije za pedagošku praksu.

2. ODNOSI U OBITELJI

U poglavlju o odnosima u obitelji će biti predstavljena obitelj kao primarna odgojna zajednica, određeni modeli istraživanja odnosa u obitelji, glavni aspekti odnosa u obitelji kao i prikaz recentnih istraživanja obiteljskog funkcioniranja.

2.1. Obitelj kao primarna odgojna sredina

Obitelj predstavlja temeljnu društvenu grupu u kojoj se odvija primarna socijalizacija i razvoj pojedinca. Dijete u obitelji stječe prva znanja, vještine, navike i umijeća (Rosić i Zloković, 2002). Brojne su znanosti koje su u središte svoga zanimanja stavile obitelj. Zbog različitih znanosti, te teorijskih pristupa koje se bave temom obitelji, ali i društvene situacije, suvremena ispitivanja obitelji pokazuju multidisciplinarni karakter i brojne razlike u definicijama obitelji (Zloković, 2012).

Obitelj je doživjela mnoge promjene kroz vrijeme, ali unatoč tome obitelj je i dalje prva i najznačajnija socijalna okolina u kojoj dijete radi prve korake u život. Promjene obitelji odnose se na prvom mjestu na izmjene životnog stila i strukture obitelji (Rosić i Zloković, 2002). Zbog tih promjena obitelj se može definirati kao „svaka grupa ljudi u braku, krvnom srodstvu, usvajanju, seksualnim i međusobno intimnim odnosima“ (Rosić i Zloković, 2002:15). Prema Gillies (2003) promjene koje su se dogodile u odnosima suvremenih obitelji obuhvaćaju individualizaciju socijalnog života, kao i porast broja obiteljskih oblika. Moderno razdoblje donosi demokratizaciju odnosa unutar obitelji, u kojoj se potiče razvoj pojedinca, individualizacija i tolerancija, ljubav i prihvatanje. Elkind (1995) i Stacy (1993) obitelj smatraju „univerzalnom društvenom zajednicom, ideološkim i simboličkim konstruktom determiniranim vrlo specifičnim emocionalnim odnosima koji u njemu vladaju, pa je obitelj moguće shvaćati i kao primarnu emocionalnu i socijalnu zajednicu roditelja i njihove biološke i/ili adoptirane djece (i ostalih srodnika) koji zajedno obitavaju i na jedinstven način obnašaju svoje obiteljske funkcije“ (Ljubetić, 2007:5). Ljubetić (2007) dolazi do zaključka da obitelj nije statična, ali ni stalna zajednica zbog činjenica sve češće pojave razvoda, zaposlenosti majke, zamjene uloga oca i majke, samohranog roditeljstva, izbjivanja iz doma zbog posla, homoseksualnih brakova i drugo. Obitelj se razvija, kao što se razvija i ljudsko društvo i predstavlja temelj društva, te povezuje biološko i društveno u čovjeku (Janković, 2004; prema: Wager Jakab, 2008).

Zloković (2012) razlikuje tradicionalnu (patrihalno-autoritativni odnosi) i suvremenu obitelj (egalitarno-demokratski odnosi) kao pristupe obitelji koji se najčešće navode u pedagoškoj literaturi. Unatoč tome što možemo uočiti neke sličnosti između „tradicionalnih“ i „suvremenih“ obitelji, evidentne su promjene u strukturi modernih obitelji koje vode i do gubljenja ili promjena nekih funkcija obitelji. Vukasović (1995) naglašava odgojnu funkciju koja pripada među najvažnije i najstarije funkcije obitelji. Autor smatra da društvene institucije ne mogu stvoriti emocionalnu atmosferu prožetu ljubavlju, koju djeca imaju u obitelji, te je zbog toga obitelj bila i ostaje prvi i neophodan odgojni činitelj. Činjenica je da je dijete, u predškolskoj dobi, u potpunosti ovisno o obitelji, posebno ako nije uključeno u neki institucionalizirani oblik odgojno-obrazovnog rada. Kako bi se navedena funkcija obitelji ostvarila, Vukasović (1995) navodi uvjete koji su za to potrebni. Prvi uvjet odgojnog djelovanja u obitelji su skladni obiteljski odnosi. Drugi uvjet je odgovarajući položaj djeteta u obitelji, zatim zrelost roditelja, te uvjet povoljnih ekonomskih prilika obitelji (Vukasović, 1995).

U ovom diplomskom radu baviti ćemo se obiteljskim odnosima i socioekonomskim statusom obitelji kao preduvjetom zdravog razvoja djeteta u uvjetima obiteljskog života, kao i njihovim međusobnim utjecajima, te utjecajem na školski uspjeh djece.

2.2. Obiteljsko funkcioniranje

Ovaj rad se temelji na shvaćanju teorije obitelji kao sustava. Činjenica je da obitelj utječe na razvoj djeteta, možda ima i najvažniju ulogu u razvoju. Postoje različite teorije koje se bave pitanjem utjecaja obitelji na razvoj djeteta. Prema Merkaš (2012) većina teorija i modela koje se bave obiteljskim funkcioniranjem promatraju obitelj kao sustav. Jedna od najpoznatijih i najprihvaćenijih teorija je *ekološka teorija* prema kojoj obitelj predstavlja dio mikrosustava koji neposredno utječe na razvoj njenih najmlađih članova (Wagner Jakab, 2008). Gledanje na obitelj kao sustav, razvio je Urie Bronfenbrenner (1917-2005) koji je iz ekološke perspektive promatrao obitelj kao mikrosustav koji djeluje u okviru šireg ekološkog modela. Ekološki model obuhvaća i sustave rođaka, prijatelja, školu, lokalnu zajednicu, radno mjesto roditelja kao i širu društvenu zajednicu. Bronfenbrennerova ekološka teorija naglašava važnost *mezosustava* koji predstavljaju odnose između najbližih okolina pojedinca (npr. obitelj, prijatelji, školska zajednica, susjedi i sl.) odnosno različitih mikrosustava. Egzosustav je vanjska okolina u kojoj drugi imaju utjecaj, a svi nabrojani sustavi (mikrosustavi,

mezosustavi, egzosustav) su dio makrosustava koji se odnosi na norme i vrijednosti neke kulture (Ceci, 2006; Wagner Jakab, 2008).

Obitelj nije samo skup pojedinaca nego sustav koji karakterizira kompleksnost međuodnosa (Klarin, 2006; prema: Wagner Jakab, 2008). Janković (2004) naglašava da obitelj nije zbroj pojedinaca koji ju čine, nego predstavlja entitet za sebe koji funkcionira prema vlastitim pravilima u određenom vremenu. Keresteš (2002) govori o značajnosti funkcioniranja obitelji kao sustava koji čine kompleksni međusobni odnosi njenih članova koji ostvaruju i razne socijalne odnose izvan svojih obitelji. Prema Klarin (2006) neke posebnosti obitelji kao sustava jesu: kompleksnost međuljudskih odnosa koji predstavljaju obitelj, preplitanje brojnih odnosa u pojedincu, te prilagodba obitelji na nove situacije i čuvanje obiteljskog sustava od kriza koje nastaju pojavom novih razvojnih zadataka ili životnih ciklusa.

Obitelj je dinamičan sustav koji se neprestano mijenja i prilagođava strukturi obitelji, različitim ulogama, promjenama i životnim situacijama u kojima se pojedinac nalazi (Wagner Jakab, 2008). Uloga roditelja u razvoju djece postaje puno složenija. Većina značajnijih studija se fokusira upravo na odnose roditelja i djece (Wagner Jakab, 2008). Prema Zloković i Rosić (2002) suvremena istraživanja pokazuju značajan utjecaj roditelja na emocionalni, socijalni, intelektualni i moralni razvoj djece. Odnos roditelja i djece često se proučava modelima roditeljskog odgojnog stila (Žižak, 1993; Raboteg-Šarić, Sakoman, Brajša-Žganec, 2002; prema: Bouillet, 2006; Steinberget i sur., 1992; Kokkinos, 2013). Prema modelu roditeljskog odgojnog stila dvije su glavne dimenzije roditeljstva: emocionalna toplina i razumijevanje roditelja, te roditeljski nadzor, uključenost ili otuđenost (Bouillet, 2006; Zuković, Ninković, Krstić, 2015). Roditeljsko ponašanje, stavovi i vrijednosti se pokušavaju objasniti kroz dimenziju kontrole i afektivnu dimenziju. Ove dimenzije tvore odgojni stil roditelja, koji se odnosi na emocionalnu atmosferu u odnosu roditelja sa djecom (Čudina-Obradović, Obradović, 2002).

Kombinacijom ovih dviju dimenzija konstruirana su četiri odgojna stila roditelja¹:

1. *autoritaran* stil odgoja - roditelji postavljaju mnogo restrikcija i zahtjeva, traže disciplinu, a pružaju malo ljubavi i topline;
2. *permisivan* stil odgoja - nerestriktivno i nezahtjevno ponašanje roditelja, ali pružaju toplinu i podržavajući su, međutim, nema jasno utvrđenih granica ponašanja;

¹ Prema: Zuković, S., Ninković, S., Krstić, K., (2015.) Vaspitni postupci roditelja iz ugla adolescenata, Psihološka istraživanja, 13(1) ;, Bouillet, D., (2006). Struktura i dinamika obiteljskih odnosa mladih u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Sociologija i prostor, 172/173 (2/3) (325-353) .

3. *autoritativan* odgojni stil - restriktivno i odgovorno ponašanje roditelja, pružaju ljubav, toplinu i razumijevanje;

4. *indiferentan* stil odgoja - malo ograničenja, malo zanimanja, malo podrške i pažnje od strane roditelja.

Unatoč tome što su ova četiri odgojna stila najprihvaćenija u literaturi, neki autori navode ograničenja navedene podjele (Kopko i Dunifon, 2010; Tokić, 2008; prema: Zuković, Ninković, Krstić, 2015). Prema njima, pružen je jednosmjernan pogled na socijalizaciju djece, jer se roditeljstvo ne shvaća kao proces koji se razvija i koji treba uvažavati i osobine djeteta, a ne samo roditelja. Ljubetić (2007) smatra da su razlike u odgojnim stilovima roditelja pod utjecajem brojnih faktora, od karakteristika roditelja i djece, pa do različitih socijalnih, religijskih i kulturnih konteksta. Bez obzira na opisana ograničenja, roditeljski odgojni stil određuje roditeljske postupke i ponašanja koji utječu na rast i razvoj djece. Darling i Stainberg (1993.) u svome *Kontekstualnom modelu roditeljskih odgojnih utjecaja* naglašavaju utjecaj roditeljskih postupaka i roditeljskog stila na postignuće u školi. Roditeljski postupci, pri tome direktno utječu na uspjeh u školi preko nadgledanja i uključenosti roditelja, dok roditeljski stil ima neizravan utjecaj, kroz posredovanje između roditeljskih postupaka i uspjeha u školi. Roditeljski postupci, odgojni stil, stavovi, vrijednosti i očekivanja roditelja proizvode obiteljske odnose i klimu (Šimić Šašić, Klarin, Proroković, 2011). Neka istraživanja pokazuju (Kokkinos, 2013; Steinberget i sur., 1992; Raboteg-Šarić i sur., 2002; prema: Zuković, Ninković, Krstić, 2015) visoku povezanost odgojnih stilova roditelja i nekih pokazatelja psihosocijalnog prilagođavanja mladih. Sve navedeno nas usmjerava prema ključnoj ulozi odgoja, roditeljskih odgojnih postupaka i ponašanja, kao i emocionalne klime u odnosu roditelja i djece na razvoj ličnosti i identiteta kod djece.

2.2.1. Neki modeli obiteljskog funkcioniranja

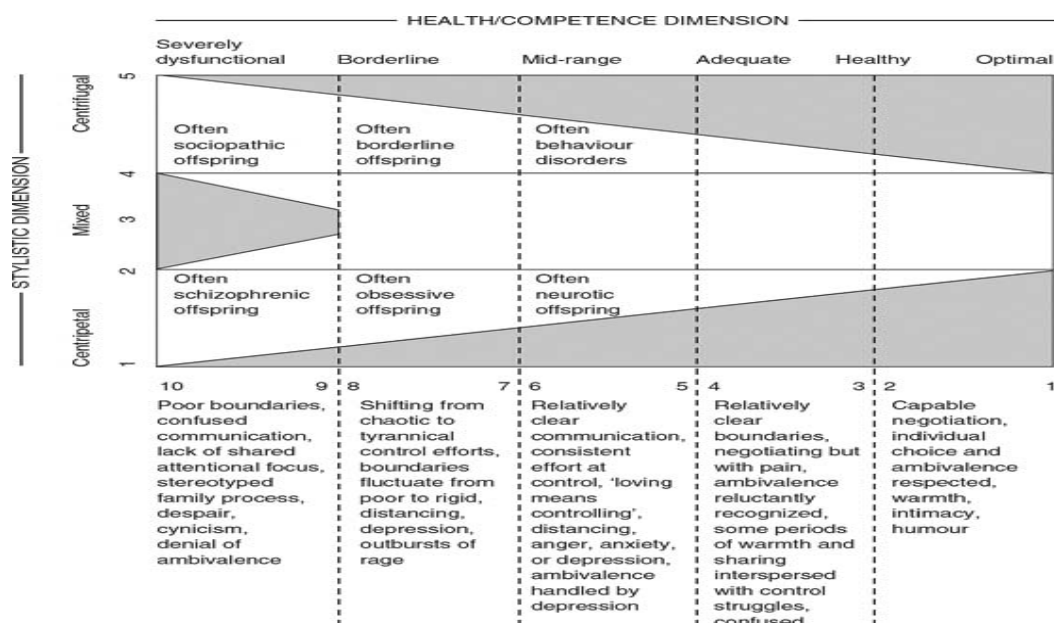
Govoreći o obitelji moramo imati na umu njen temeljni utjecaj na razvoj djece, stoga je jasna i potreba za istraživanjem obiteljske dinamike i funkcioniranja. U daljnjem tekstu prikazati ćemo dva modela obiteljskog funkcioniranja zbog njihove teorijske i empirijske utemeljenosti. Oba modela na obitelj gledaju kao na sustav. U ovome radu polazi se od shvaćanja obitelji kao sustava.

2.2.1.1. Beaversov model obiteljskog funkcioniranja

Beaversov model sustava (eng. *Beavers Systems Model*) utemeljen je u kliničkom i znanstvenom radu, a pokazao se korisnim u istraživanjima, obuci i kliničkom radu. Glavne dimenzije Beaversova modela obiteljskog funkcioniranja su obiteljska kompetencija i obiteljski stil (Beavers, Hampson, 2000). Beaversov model predstavlja križni model pri čemu horizontalnu os predstavlja obiteljska kompetencija, dok se ordinalna os odnosi na obiteljski stil. Obiteljska kompetencija predstavlja strukturu obitelji i sposobnost prilagodbe sustava, odnosno kako se obitelj adaptira i koliko je fleksibilna u smislu sposobnosti za pregovaranjem, funkcioniranjem i suočavanjem sa stresnim situacijama (Beavers, Hampson, 2000). Odnosi se na sposobnost pregovaranja i dijeljenja vodstva odraslih, kao i uspostavljanja jasnih odnosa među generacijama. Kompetentne obitelji se mijenjaju i adaptiraju na različite načine kako bi ostvarili individualne potrebe svojih članova (Beavers, Hampson, 2000). Kompetentnije obitelji su sklonije rješavanju problema, imaju jasniju i direktnu komunikaciju, pokazuju svoje emocije, te su optimistične, za razliku od manje kompetentnih obitelji (Merkaš 2012). Dimenzija kompetencije kreće se od optimalne (*optimal*), adekvatne (*adequate*) preko srednjih (*midrange*) i grančnih (*borderline*) do ozbiljno disfunkcionalne (*severly dysfunctional*). Obiteljski stil odnosi se na kvalitetu obiteljske interakcije, a može se kretati u rasponu od centripetalne i centrifugalne kvalitete odnosa (Beavers, Hampson, 2000). Centripetalne obitelji zadovoljstvo odnosima traže unutar obitelji češće nego izvan obitelji. Djeca iz ovih obitelji rjeđe napuštaju dom, te su nepovjerljivi prema vanjskom svijetu (Merkaš 2012). Nasuprot tome, centrifugalne obitelji vide zadovoljstvo izvan granica obitelji, u vanjskom svijetu, dok najmanje zadovoljstva pronalaze u obitelji (Beavers, Hampson, 2000). Ekstremne centrifugalne obitelji često puštaju dijete u svijet prije nego se završi proces odrastanja, dok ekstremne centripetalne obitelji predugo zadržavaju dijete u svojim okvirima i na taj način otežavaju proces razvoja (Merkaš 2012). Ekstremni stilovi obitelji se povezuju sa slabim funkcioniranjem obitelji.

Slika 1. je grafički prikaz opisanog modela obiteljskog funkcioniranja. Dijagram prikazuje dvije dimenzije Beaversova modela: horizontalna os predstavlja obiteljsku kompetenciju, može se kretati od zdravog i uspješnog funkcioniranja obitelji, pa do nefunkcionalnih obitelji. Vertikalna os odnosi se na obiteljski stil, koji može biti centripetalni, miješani do centrifugalni. Oblik strijele dijagrama ilustrira da ekstremni oblici centripetalnih i centrifugalnih obitelji predstavljaju slabije funkcioniranje obitelji. Beavers i Hampson (2000) definiraju devet grupa obitelji na temelju dimenzija kompetencije i stila obitelji. Na dijagramu se može uočiti ovih

devet grupa obitelji. Grupa 1. *Optimalne obitelji* koje služe kao model uspješnog i zdravog funkcioniranja obitelji. Grupa 2. *Aдекватne obitelji* u kojima postoji sposobnost pregovaranja, individualan izbor, poštovanje, toplina, intimnost i humor među članovima. Grupa 3., 4. i 5. odnosi se na *Obitelji srednjeg dometa* koje imaju relativno jasne granice i komunikaciju, pregovore ali sa boli, podijeljene osjećaje, periode topline i dijeljenja pekinute borbom za kontrolu, konfuznost, potrebu za kontrolom i korištenje „sredstava ljubavi“ za kontrolu, distanciranost i ljutnju, anksioznost ili depresija. Centripetalni, centrifugalni i miješani stilovi obitelji srednjeg dometa često dovode do poremećaja u ponašanju (centrifugalni stil) ili neurotičnih poremećaja djeteta (centripetalni stil). Grupa 6. i 7. *Granične obitelji* mijenjaju se od kaotičnih do tiranskih oblika kontrole, granice se kreću od slabih do rigidnih, distanciranost, depresija, ispadi bijesa. Kod graničnih centripetalnih obitelji djeca su često opsesivna, a kod centrifugalnih obitelji može doći do graničnih poremećaja ličnosti. Grupe 8. i 9. *Ozbiljno disfunkcionalne obitelji* imaju slabe granice, zbunjujuću komunikaciju, nedostatak zajedničkih interesa, stereotipni obiteljski procesi, očaj, cinizam i negiranje ambivalentnosti. Centripetalni stil može dovesti do šizofreničkih poremećaja, a centripetalni do sociopatskih poremećaja.

Slika 1. Grafički prikaz Beaversova modela obiteljskog funkcioniranja (Beavers i Hampson, 2000:129)

Obitelji se klasificiraju u jednu od devet grupa na temelju rezultata na Beaversovim interakcijskim skalama (*Beavers interactional scales*) (Beavers, Hampson 1990; prema Beavers, Hampson, 2000) koje mjere obiteljsku kompetenciju i obiteljski stil. Najznačajni izvor podataka o obitelji su njeni članovi (*self-report instrument*). Na temelju ova dva instrumenta se dolazi do informacija o funkcioniranju obitelji, od uspješnog obiteljskog funkcioniranja do različitih disfunkcionalnih obitelji. U kompetentnim obiteljima stil se mijenja s obzirom na razvojne potrebe i promjene, dok je u disfunkcionalnim obiteljima uočljiva krutost i nepromjenjivost stila.

2.2.1.2. Olsonov kružni model bračnog i obiteljskog sustava

Olsonov kružni model bračnog i obiteljskog sustava (*eng. Circumplex model of marital and family system*) razvijen je kako bi se povezala teorija, istraživanja i praksa (Olson, Russell i Sprenkel, 1979; Olson i sur. 1989; prema Olson, 2000). Prema Carteru i McGoldricku (2005) teorijska podloga cirkumpleks modela može se naći u sistemskom pristupu kao i teoriji životnog ciklusa obitelji (Merkaš, 2012). „Modelom se mogu prikazati promjene koje se događaju tijekom životnog ciklusa obitelji, a jedno od obilježja funkcionalnih obitelji, u odnosu na disfunkcionalne obitelji, jest upravo sposobnost promjene.“ (Merkaš, 2012:25).

Cirkumpleks model opisuje bračnu i obiteljsku dinamiku, a konstruiran je za kliničke procjene, planiranje tretmana i istraživanja bračnog i obiteljskog funkcioniranja (Olson, 2000). Model integrira tri dimenzije obiteljskog funkcioniranja koje su prepoznate u brojnim teorijama i terapijskim pristupima obitelji (Beavers i Hampton 1990; Benjamin, 1977; Epstein i sur., 1983; French i Guidera, 1974; Gottman, 1994; Kantor i Lehr, 1975; Leary, 1975; Leff i Voughn, 1985; Parsons i Bales, 1955; Reiss, 1981; prema: Olson, 2000). Dimenzije obiteljskog funkcioniranja- obiteljska kohezivnost, fleksibilnost i komunikacija predstavljaju tri centralne dimenzije koje definiraju obiteljsku interakciju. Obiteljska kohezija i fleksibilnost glavne su dimenzije funkcioniranja obitelji, dok se komunikacija promatra kao podupiruća dimenzija koja doprinosi promjeni dviju glavnih dimenzija (Merkaš, 2012).

Na slici 2. prikazan je Olsonov model bračnog i obiteljskog funkcioniranja. Model je prikazan kroz dvije ključne dimenzije: obiteljsku kohezivnost i fleksibilnost. Mogu se uočiti razine kohezivnosti (razdvojenost, odvojenost, povezanost i umreženost) , kao i četiri razine fleksibilnosti (rigidna, strukturirana, fleksibilna i kaotična), koje će biti detaljnije opisane dalje u tekstu. Kohezivnost i fleksibilnost se kreću od nižih do viših vrijednosti, pri čemu

krajnje kategorije fleksibilnosti i kohezivnosti dovode do ekstrema, odnosno kaotičnog obiteljskog funkcioniranja, što predstavlja dugoročan i nepoželjan problem za pojedince i odnose u obitelji. Treća dimenzija, komunikacija, nije uključena u grafički prikaz circumpleks modela zato što se smatra podržavajućom dviju glavnih dimenzija.

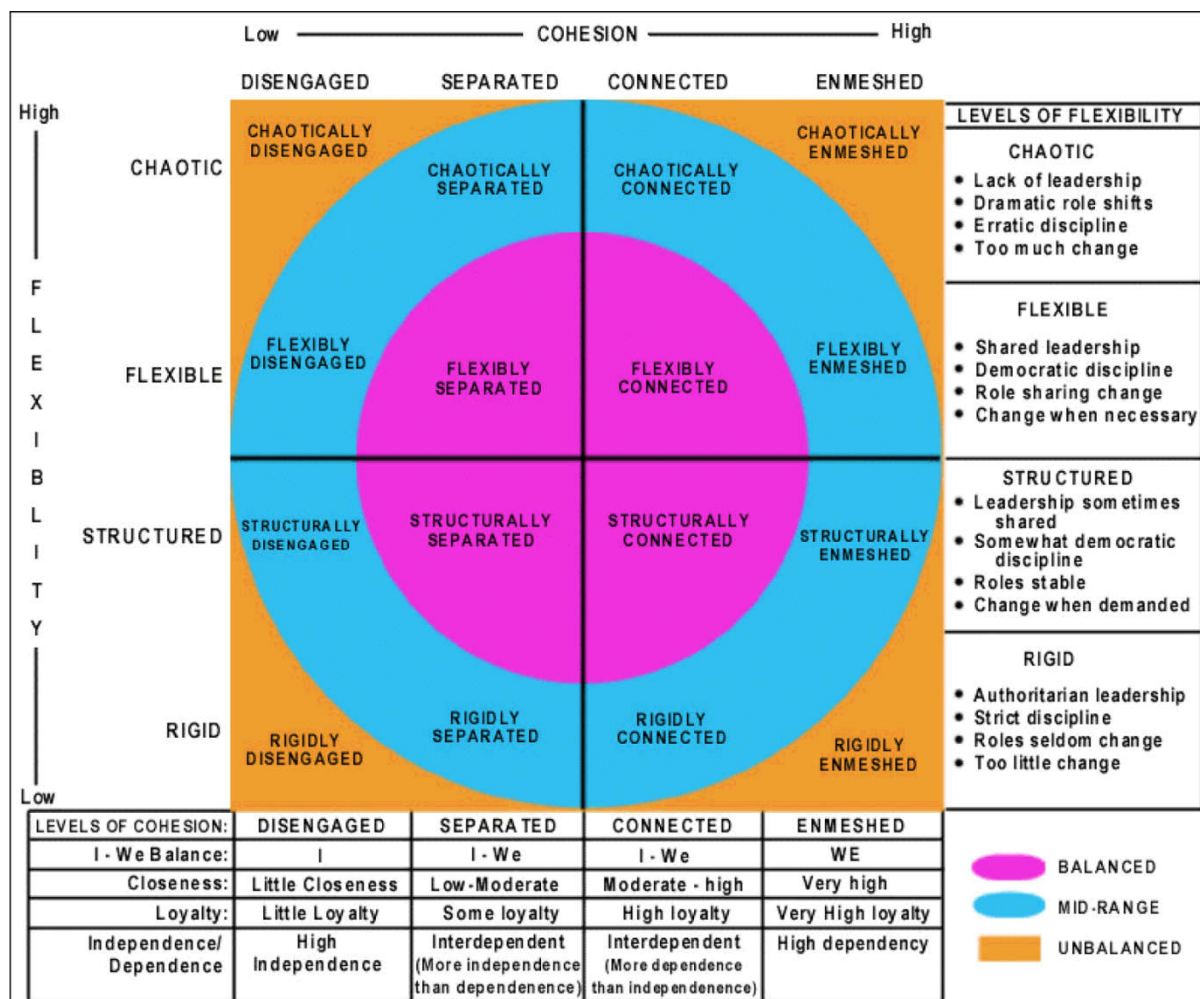

Figure 1: Circumplex Model: Couple & Family Map

Slika 2. Grafički prikaz Olsonova Circumplex modela bračnog i obiteljskog funkcioniranja (Olson, 2000, prema Kouenski, 2000: 10)

Obiteljska kohezija ili zajedništvo se određuje kao emocionalna povezanost članova obitelji, a može se razumjeti i mjeriti varijablama kao što je zajedničko provođenje vremena, donošenje odluka, te zajednički interesi članova obitelji (Merkaš, 2012). Zloković (2012) spominje još i emocionalne veze, granice, koalicije, zajednički prostor i prijatelji, rekreacija i razonoda. Kohezija se u ovom modelu shvaća kao ravnoteža koju obitelj postiže između

odvojenosti i zajedništva njenih članova. Prema Olsonu (2000) postoje četiri razine kohezije, od vrlo niske kohezivnosti (*razdvojenost*), preko niske do prosječne kohezivnosti (*odvojenost*) i prosječne do visoke kohezivnosti (*povezanost*), pa sve do vrlo visoke kohezivnosti (*umreženost*). U ekstremnim razinama kohezivnosti (*razdvojenost* i *umreženost*) uočljiva je neravnoteža sustava što može predstavljati dugoročan problem za odnose u obitelji (Olson 2000). Ove razine podrazumijevaju pomanjkanje samostalnosti ili pretjeranu odvojenost članova obitelji (Zloković, 2012). Kako bi obitelj funkcionirala poželjne su razine odvojenost i povezanost; niska do prosječna i prosječna do visoka kohezija među članovima obitelji. U ovim razinama kohezivnosti članovi obitelji mogu u isto vrijeme biti i neovisni, ali i povezani sa svojom obitelji. Na jednom kraju ekstrema, kada je kohezivnost vrlo visoka (*umreženost*) u obitelji je previše konsenzusa, a premalo neovisnosti njenih članova. Nasuprot tome, kod vrlo niske kohezivnosti (*razdvojenost*) članovi obitelji su iznimno neovisni, „rade što žele“ uz jako malu privrženost članovima obitelji. Balansirani bračni i obiteljski sustavi (*odvojeni* i *povezani*) pokazuju veću funkcionalnost tijekom života. U *odvojenim* odnosima uočava se određena emocionalna odvojenost, međutim, ona nije ekstremna kao u odnosima *razdvojenosti*. Vrijeme, interesi i aktivnosti su uglavnom odvojene, ali postoje određeno zajedničko vrijeme, zajedničke odluke i potpora među članovima obitelji (Olson, 2000). U *povezanim* odnosima postoji emocionalna bliskost i odanost među članovima obitelji. Unatoč tome, što postoji vrijeme „za sebe“, vlastite aktivnosti i prijatelji, naglasak je na zajedništvu, zajedničkom vremenu, interesima, prijateljima i sl. Neuravnotežene ekstremne razine kohezivnosti mogu biti vrlo niske (*razdvojenost*) ili vrlo visoke (*umreženost*). Kod *razdvojenosti* često se radi o ekstremnoj emocionalnoj odvojenosti. Vrlo je mala uključenosti članova obitelji, a velika razina neovisnosti. Članovi obitelji „rade što hoće“, imaju svoje odvojeno vrijeme, prostor i interese, te ne traže pomoć i potporu od članova obitelji. U *umreženim* odnosima postoji i zahtjeva se ekstremna razina emocionalne bliskosti i odanosti. Članovi obitelji su zavisni jedni o drugima, a uočava se nedostatak osobne odvojenosti i privatnog prostora. Postoji nekoliko vanjskih prijatelja, dok se većina energije pojedinca troši unutar obitelji (Olson, 2000). Prema circumpleks modelu, gledajući dugoročno, vrlo visoke i vrlo niske razine kohezivnosti se pokazuju problematičnima za pojedince i odnose u obitelji. Nasuprot tome, obitelji koje imaju umjerenije razine kohezivnosti (*odvojenost* i *povezanost*) mogu bolje balansirati između neovisnosti i zajedništva njenih članova (Olson, 2000). Unatoč tome što se ne može odrediti koja razina je najbolja za određeni odnos, ekstremne razine kohezivnosti se smatraju problematičnim i nepoželjnim.

Druga dimenzija circumpleks modela, **obiteljska fleksibilnost** se definira kao sposobnost obitelji na promjenu u smislu vodstva, uloga koje članovi obitelji imaju i pravila. Fleksibilnost se odnosi na to kako obitelj balansira između stabilnosti i promjena. Koncept fleksibilnosti uključuje vodstvo (kontrola, disciplina), pregovaračke vještine, uloge u odnosima i postavljena pravila (Olson, 2000). Četiri su razine fleksibilnosti: *rigidna* (vrlo niska), *strukturirana* (niska do umjerena), *fleksibilna* (umjerena do visoka) i *kaotična* (vrlo visoka) (Zloković, 2012). Pretpostavlja se da su centralne ili uravnotežene razine fleksibilnosti (strukturirana i fleksibilna) najpoželjnije, dok se ekstremne razine (rigidna i kaotična) smatraju rizičnim i nepoželjnim za dobro funkcioniranje obitelji i braka. Kako bi brak i obiteljski sustav funkcionirali potrebna je i stabilnost i promjena, kao i sposobnost za promjenu kada je ona potrebna. Prema Olsonu (2000) upravo je to ono po čemu se razlikuju funkcionalne od disfunkcionalnih obitelji. Uravnoteženi bračni sustavi i brakovi (strukturirani i fleksibilni) pokazuju se funkcionalnijim u životnom ciklusu od ekstremnih krajnosti (rigidni i kaotični tipovi). Strukturirani odnos pokazuje određeni oblik demokratskog vodstva, sa mogućnosti pregovaranja koje u određenom dijelu uključuje i djecu. Uloge i pravila u obitelji su stabilni sa dozvoljenim ponekim promjenama. Fleksibilan odnos obilježen je ravnopravnim odnosom u obitelji i braku u kojem vlada demokratsko donošenje odluka u koji su uključena i djeca. Uloge su podijeljene, a pravila se mijenjaju primjereno dobi djeteta (Olson, 2000). Neuravnoteženi brakovi i obitelji pokazuju se rigidnim i kaotičnim. U rigidnom odnosu većinu kontrole ima pojedinac, vođa koji donosi većinu odluka, a pregovori su ograničeni. Pravila i uloge su strogo određeni i ne mijenjaju se. U kaotičnim obiteljima odluke su impulzivne i nepromišljene. Uloge nisu jasno određene i često se prebacuju sa pojedinca na pojedinca (Olson, 2000). Prema circumpleks modelu, vrlo niska (rigidna) i vrlo visoka (kaotična) razina fleksibilnosti pokazuje se problematičnom za pojedince i odnose u obitelji. Odnosi koji su umjereniji (strukturirani i fleksibilni) pokazuju ravnotežu između stabilnosti i promjena. Kao i kod kohezije, ni kod fleksibilnosti se ne može reći koja je razina najbolja za neki odnos, ali se krajnje razine fleksibilnosti smatraju opasnim i nepoželjnim za dobro obiteljsko i bračno funkcioniranje (Olson, 2000).

Komunikacija je treća dimenzija circumpleks modela i smatra se podržavajućom dimenzijom kohezije i fleksibilnosti. Komunikacija je dio naše svakodnevice. Komuniciramo sa raznim ljudima i na razne načine. Posve je jasno da komunikacija utječe na količinu i kvalitetu odnosa u koje su ljudi uključeni (Ferić, Žižak, 2004). Komunikacija je proces do kojeg dolazi kada su najmanje dvije osobe u kontaktu (Ferić i Žižak, 2004). Kada

komuniciraju, ljudi pokušavaju uspostaviti „zajedništvo“ sa drugom individuom ili grupom (Thames i Thomanson, 1998; prema: Ferić i Žižak, 2004). Prema Brajši (1996) cilj je komunikacije da osoba koja prima poruku protumači poruku kako je to pošiljalac poruke želio reći. Zbog toga što je podržavajuća dimenzija, komunikacija nije uključena u grafički prikaz circumpleks modela. Bračna i obiteljska komunikacija, prema circumpleks modelu, se mjeri i opisuje varijablama poput sposobnosti aktivnog slušanja (empatija i pažnja), sposobnost govorenja u svoje ime, samootkrivenje, jasnoće govora, praćenja kontinuiteta razgovora, obzira i poštovanja sugovornika (Olson, 2000). Obitelj ima glavnu ulogu u učenju komunikacije kod djeteta, zato što djeca znanja o komunikaciji stječu putem interakcije sa članovima obitelji (Lebedina-Manzoni, Delić i Žižak, 2001). Dijete u razvoju, stalno traži međusobnu komunikaciju i interakciju sa roditeljima i članovima obitelji zato što na taj način uči i usvaja vještine i umjeća (Kordić-Vuković, 1998). Naglašena je važnost kompetencije roditelja u komunikaciji jednih sa drugima i sa djetetom jer na taj način uče dijete samostalnom životu. Obitelji koje koriste pozitivne komunikacijske vještine jesu funkcionalne i uravnotežene obitelji, dok se u neuravnoteženim obiteljima mogu uočiti slabije komunikacijske sposobnosti (Olson, 2000; Olson i Gorall 2003).

Razine kohezije i fleksibilnosti se mijenjaju tijekom vremena ovisno o situaciji ili promjeni u razvoju u kojoj se nalazi pojedinac ili obitelj. Različitom kombinacijom razina fleksibilnosti i kohezije mogu se razlikovati tipovi obitelji.

2.2.1.2.1. Mjerni instrumenti circumpleks modela

Circumpleks model bračnog i obiteljskog sustava sa svojim instrumentima samoprocjene i skale obiteljske prilagodljivosti i kohezije (FACES)² se pokazao korisnim u istraživanju obiteljskog funkcioniranja na mnogim područjima (Kouenski, 2000). Kouenski (2000) navodi područja psihologije, obiteljske znanosti, medicinu, obiteljsku i bračnu terapiju, psihijatriju, socijalni rad, područje obrazovanja, gerontologiju i drugo. FACES instrumente samoprocjene razvili su David Olson, Richard Bell i Joyce Portner 1978. godine. Kako bi se povećala učinkovitost mjerenja obiteljskog funkcioniranja razvijeni su faces II (1982.) i faces III (Olson, Portner i Lavee, 1985). FACES omogućuju klasifikaciju obitelji na balansirane,

² Većina studija koristi faces II od 30 stavki za istraživanja ili faces III od 20 stavki koji je kreiran za klinička ispitivanja. Oba instrumenta mjere obiteljsku koheziju i fleksibilnost. Za više informacija: Kouenski, E.F. (2000): Family Circumplex Model, FACES II and FACES III: RESEARCH AND APPLICATIONS; dostupno: http://www.facesiv.com/pdf/faces_and_circumplex.pdf

srednje i ekstremne s obzirom na dimenzije kohezije i fleksibilnosti. Visoki rezultati na mjerenju pokazuju uravnotežene obiteljske sustave i prikazuju zdravo obiteljsko funkcioniranje, dok niži rezultati ukazuju na ekstremne oblike funkcioniranja obitelji.

Olson uvodi i trodimenzionalni circumpleks model za učinkovitije mjerenje obiteljskog sustava linerane interpretacije, no studije pokazuju kurvilinearnu, a ne prelinearnu prirodu dimenzija kohezije i fleksibilnosti (Olson, 1991; prema: Zloković 2012). Upravo navedeno predstavlja jedno od glavnih ograničenja modela koje izaziva zbunjenost prilikom interpretacije. Ranija istraživanja provedena su bez uvažavanja ove kritike, te je zbog toga potrebno ponoviti neka ranija istraživanja (Kouenski, 2000).

Model i instrumenti samoprocjene i skale za rangiranje često su revidirani i mjenjani od početka razvoja modela. Olson, Gorall i Tiesel (2005) kreirali su instrument samoprocjene FACES IV. FACES IV sadrži niz promjena i novih komponenti koji su razvijani u odnosu na Circumpleks model. Promjene su učinjene u vidu konceptualne definicije fleksibilnosti, razvijeno je šest novih skala, kreirani su specifični tipovi obitelji, razvijen je profilni sustav rezultata, te omjerni rezultati balansiranih i nebalansiranih obiteljskih sustava kako bi se procjenio kurvilenarni aspekt kohezije i fleksibilnosti funkcioniranja obitelji (Olson i Gorall, 2006).

FACES instrumenti korišteni su u više od 12 000 istraživanja (Zloković, 2012), te su jedno od najkorištenijih alata za procjenu obiteljskog sustava u svijetu (Kouenski, 2000). Pretpostavke circumpleks modela da balansirane obitelji funkcioniraju bolje od nebalansiranih potvrđuje više od 250 studija (Kouenski, 2000; Olson, 2000; prema: Zloković 2012; Merkaš 2012). Unatoč određenim ograničenjima i kritikama modela, circumpleks model predstavlja koristan alat za praktičare i istraživače obiteljskog i bračnog sustava.

2.3. Prikaz nekih istraživanja odnosa u obitelji

U ovome radu nije moguće donijeti potpun prikaz istraživanja odnosa u obitelji. Namjera je ovoga poglavlja donijeti pregled recentnih istraživanja na polju odnosa u obitelji kako bismo se upoznali sa najvažnijim zaključcima do kojih su došli istraživači obiteljskog funkcioniranja, posebno u istraživanjima provedenim u Hrvatskoj. Ovdje je važno naglasiti razvoj istraživanja koja se pokazuju obećavajućima, a provode se na području medicine i srodnih polja, a proučavaju zdrastvena ponašanja i ishode obiteljskog funkcioniranja

(Kouenski, 2000). Zaključci i rezultati prijašnjih istraživanja će se koristiti za usporedbu sa rezultatima u našem istraživanju u praktičnom dijelu rada.

Pregledom istraživanja o odnosima u obitelji, najviše je istraživanja koje se odnose na povezanost obiteljskog funkcioniranja i pojave problema u ponašanju ili emocionalnih problema kod djece i adolescenata (Merkaš, 2012). U studiji koja se bavi djecom koja su upućena na kliničko liječenje, problemi u ponašanju su dovedeni u vezu sa ekstremnim razinama obiteljske kohezivnosti i sposobnosti prilagodbe (Smets i Hartup, 1988). Djeca koja žive u uravnoteženim obiteljima pokazuju manje simptoma problema u ponašanju u usporedbi sa djecom iz ekstremnih razina obiteljskog funkcioniranja. U ovome radu baviti ćemo se i navesti primjere istraživanja koje se bave glavnim aspektima obiteljskog funkcioniranja kao što je obiteljska kohezija, fleksibilnost i komunikacija.

Značajno područje istraživanja proučava obiteljski životni ciklus, a ono što je za ovaj rad važno jest utjecaj obiteljskog funkcioniranja na razvoj djece i adolescenata. Kouenski (2000) navodi da je provedeno više od 50 istraživanja putem FACES u kojima je fokus utjecaj obiteljske kohezije i fleksibilnosti na razvoj djece i mladih. Zaključci istraživanja na ovom području pokazuju da obiteljska kohezija i komunikacija utječu na razvoj empatije i kasnije karijere kod dječaka i djevojčica. Obiteljska fleksibilnost postaje značajna kod promjene obiteljske strukture, osobito kod adolescenata koji se nalaze u obiteljima čiji su roditelji ušli u novi brak. Henry, Sager i Plunkett (1990) nalaze da obiteljska bliskost značajno povezana sa iskazivanjem empatije kod adolescenata. Drugi faktor je uzvratna komunikacija sa roditeljima. King (1989; prema: Kouenski 2000) zaključuje da obiteljska kohezija ima pozitivan odnos prema razvoju karijere kod adolescenata. Kod dječaka se obiteljska kohezija povezuje i sa razvojem unutrašnje kontrole, što doprinosi razvoju karijerne zrelosti. Istraživanja adolescenata u posvojitelskim obiteljima pokazuju niže razine kohezivnosti u usporedbi sa intaktnom obitelji. Sposobnost obitelji na prilagodbu i komunikacija imaju značajan utjecaj na prilagodbu adolescenata. Henry i Lovelace (1995.) u svojoj studiji o obiteljima u kojima su roditelji u novom braku, nalaze snažnu povezanost obiteljske fleksibilnosti sa zadovoljstvom adolescenata obiteljskim životom. Vrlo značajna je i pozitivna komunikacija sa posvajateljima.

Kao dio znanstvenog projekta *Pedagoški aspekti odnosa u obitelji* (Zloković, 2012; Zloković, Lukajić, 2016), 2010. i 2016. godine provedeno je istraživanje u kojem se primjenio Olsonov model obiteljskog funkcioniranja. Cilj istraživanja je bio istražiti i upoznati funkcioniranje obitelji, a na temelju čega se može procjenjivati o pedagoškim odgojnim postupcima kako bi razvoj djece bio optimalan (Zloković, 2012.; Zloković, Lukajić,

2016). Istraživanje iz 2010. godine provedeno je na uzorku od 357 učenika šestih i sedmih razreda osnovnih škola (Zloković, 2012), dok je 2016. godine uzorak činilo 100 učenika drugih razreda srednje škole (Zloković, Lukajić, 2016). Rezultati navedenih istraživanja pokazuju nebalansirane odnose u obitelji; visoku i nisku razinu povezanosti na skali obiteljske kohezije. Neuravnotežene obitelji pokazuju slabije obiteljsko funkcioniranje od uravnoteženih obitelji. Rezultati koji pokazuju veliku emocionalnu povezanost mogu upućivati na otežani razvoj neovisnosti kod pojedinca, dok niski rezultati pokazuju ekstremnu emocionalnu odvojenost od obitelji, te ukazuju na kaotične obiteljske odnose (Zloković, Lukajić, 2016). Ispitivanja komunikacije između roditelja i djeca, također pokazuju dvije grupe rezultata. Na jednom kraju se nalaze ispitanici koji imaju nejasnu i neprimjerenu komunikaciju u obitelji, dok su na drugom kraju ispitanici koji imaju visoku razinu komunikacije sa roditeljima. Visoka razina komunikacije je i pretpostavka za visoku razinu rezultata u pogledu obiteljske kohezije (Zloković, Lukajić, 2016).

Bouillet (2006) je provodila ispitivanje kako bi empirijski istražila dinamiku i strukturu obiteljskih odnosa mladih u hrvatskom suvremenom društvu. Istraživanje je provedeno tijekom 2003. (uzorak je činilo 1298 učenika) i 2006. godine (1485 učenika) na reprezentativnom uzorku učenika svih srednjih škola u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Rezultati istraživanja ukazuju na izmjenjenost odnosa u obitelji kod mladih u razdoblju od tri godine. Gotovo jedna trećina obitelji pokazuje nisku konverzijsku i konformističku razinu. Istraživanje je utvrdilo da tek trećina mladih doživljava značajniju obiteljsku interakciju i zajedničke aktivnosti, osim zajedničkih obroka i gledanja televizije. Autorica zaključuje kako je upravo obiteljska kohezija i interakcija u suvremenom društvu najviše oslabila. Posebno zabrinjavajući podatak je da dvostruko više mladih procjenjuje da rijetko ili gotovo nikada ne razgovara sa ostalim članovima obitelji. Odnosi u obitelji najčvršće su povezani sa materijalnim prilikama obitelji i spolom adolescenata, dok se radni status roditelja nije pokazao značajnim za obiteljske odnose.

Bezinović, Manestar i Ristić Dedić (2004.) proveli su istraživanje o obiteljskoj kohezivnosti u obiteljima koje žive u seoskim i gradskim sredinama. Na uzorku od 4 865 učenika srednjih škola Ličko-senjske, Dubrovačko-neretvanske i Primorsko-goranske županije utvrdili su da postoji značajna razlika u obiteljskoj interakciji seoskih i gradskih obitelji. Ono što se pokazalo zanimljivim jest da loša komunikacija u obitelji ima značajniji utjecaj na mlade iz seoskih sredina nego na mlade iz grada.

Obiteljska komunikacija je značajna dimenzija obiteljskog funkcioniranja. Rezultati istraživanja Lebedina -Manzoni, Delić i Žižak (2001), na uzorku od 953 djece do 18 godina,

pokazuju da je obiteljska komunikacija sadržajno bogatija na razini obiteljskog sporazumijevanja i zajedništva u odnosu na potrebe pojedinaca i suradnje među njima.

Butorac i Miškaj-Todorović (2006) ispitivale su razliku u kvaliteti obiteljskih odnosa u prijeratnom i poslijeratnom razdoblju kod maloljetnih delikvenata u Hrvatskoj. Rezultati su pokazali kako poslijeratne poremećene odnose u obitelji opisuju nerad roditelja, skitnja te alkoholizam u odnosu na prijeratno razdoblje.

Roditeljski odgojni postupci imaju odlučujući utjecaj na odnos roditelja i djece, kao i na razvojni put djeteta i njegovo napredovanje. Istraživanje (Raboteg-Šarić, Brajša-Žganec i Sakoman, 2002) ispituje povezanost roditeljskih odgojnih postupaka i provođenja slobodnog vremena, kao i utjecaj ponašanja mladih i roditelja tijekom slobodnog vremena na školski uspjeh, te korištenje alkohola i droga. Na uzorku od 2 823 hrvatska srednjoškolca, autori su došli do rezultata da neorganizirano provođenje slobodnog vremena i slabiji nadzor roditelja predstavljaju najvažnije prediktore za slabiji školski uspjeh i češću uporabu alkohola i droga. Autori zaključuju da roditelju utječu na psihosocijalni razvoj djece, na način da ih usmjeravaju u korištenju slobodnog vremena. Nalazi istraživanja pokazuju i povezanost zlouporabe alkohola, droga i cigareta i obiteljske kohezije kod adolescenata (Brajša-Žganec, Raboteg-Šarić, Glavak, 2001).

3. SOCIOEKONOMSKI STATUS OBITELJI

U ovome poglavlju diplomskog rada opisati će se i ispitati neke dimenzije socioekonomskog statusa pojedinca ili obitelji u razvoju pojedinca i odnosa u obitelji. Socioekonomski status obitelji pokazuje utjecaj na odnose supružnika, djeluje na odnos roditelj- dijete, a prema nekim istraživanjima ima utjecaj i na osobnost, raspoloženje i emocije individua, kako djece, tako i odraslih (npr. Gallo i Mathews, 2003; Ajduković, Rajhvajn Bulat, 2012). Socioekonomski status se mjeri kao kombinacija različitih pokazatelja; a najčešće su to obrazovanje, prihodi i zanimanje. Svaki od ovih pokazatelja utječe na obitelj i odnose unutar obitelji, te razvoj djeteta i školski uspjeh djece. U poglavlju o socioekonomskom statusu obitelji biti će opisan koncept socioekonomskog statusa, glavni indikatori socioekonomskog statusa, te njegov utjecaj na obitelj i pojedinca, kao i na školski uspjeh djece.

3.1. Socioekonomski status

Socioekonomski status (SES) je jedna od varijabli koji se najčešće istražuje u društvenim istraživanjima, ali unatoč tome nije postignut dogovor oko njegove točne definicije, kao ni načina mjerenja. Interes znanstvenika za SES se nije smanjivao, iako nije u potpunosti jasno što on predstavlja (Liberatos i sur., 1988; McLoyd, 1997; prema: Bradley i Corwyn, 2002). Poseban interes za socioekonomski status pokazuju oni koji proučavaju razvoj djece. Navedeno se može objasniti vjerovanjem da obitelji sa visokim SES-om mogu djeci omogućiti mnoštvo dobara, usluga, roditeljske brige i socijalnih veza koje im potencijalno mogu donijeti korist. Nasuprot tome, postoji zabrinutost za djecu koja dolaze iz obitelji sa niskim SES-om zbog nedostupnosti istih resursa i iskustava, zbog čega može doći i do razvojnih poteškoća (Brooks-Gunn i Duncan, 1997; prema Bradley i Corwyn, 2002).

Socioekonomski status je „položaj koji zauzima neki pojedinac, ili obitelj, na nekoj društvenoj ljestvici.“ (Čudina-Obradović, Obradović, 1998:28). Krieger, Williams i Moss (1997), te Lynch i Kaplan (2000) socioekonomski status shvaćaju kao koncept koji definiraju prema razini resursa ili prestiža u odnosu na druge (Gallo i Mathews, 2003). Istraživanja resursa polaze od materijalne i socijalne imovine, mjere prihoda, imetak i obrazovna postignuća. Istraživanja koja mjere prestiž odnose se na individualni status u društvenoj hijerarhiji, koji se karakteristično evaluira prema dostupnosti i potrošnji dobara, usluga i znanja koja su povezana sa zvanjem i obrazovanjem (Gallo i Mathews, 2003). Socioekonomski status se definira prema trenutnim financijskim prihodima roditelja, najvišoj postignutoj razini obrazovanja i statusu koji se veže za određeno zanimanje (Brown, Fukunaga, Umemoto i Wicker, 1996; prema Ivanović, Rajić-Stojanović, 2012). Socioekonomski status može obuhvatiti kvalitetu života, pružajući privilegije i mogućnosti ljudima unutar društva. SES predstavlja dosljedan i pouzdan prediktor za širok raspon rezultata tijekom života, a uključujući i psihičko i fizičko zdravlje. Možemo zaključiti da je SES značajan za različite oblasti bihevioralnih i društvenih znanosti, uključujući istraživanja, praksu, edukaciju i zaštitu.

3.1.1. Neke dimenzije socioekonomskog statusa

Socioekonomski status obuhvaća, ne samo prihode, nego i stupanj obrazovanja, zanimanje i status na radnome mjestu, kao i subjektivnu percepciju društvenog statusa i socijalne klase. SES se može procjenjivati na individualnoj razini, na razini obitelji, susjedstva ili šire zajednice. Najčešće se procjenjuje indikatorima za pojedinca na individualnoj razini, no ovi pokazatelji ne moraju odražavati stanje u obitelji ili kućanstvu (Gallo i Mathews, 2003). Studije koje proučavaju SES na više razina mogu pružiti točniju procjenu stvarnog stanja. U istraživanjima zdravlja, najčešće se upotrebljavaju indikatori SES-a: prihodi, obrazovna razina i status na radnome mjestu. Ovi indikatori se smatraju povezanim, ali se ne preklapaju u potpunosti, te svaki ima zasebne prednosti i nedostatke za istraživanje (Krieger i sur., 1997; prema: Gallo i Mathews, 2003).³ Unatoč tome što je opći zaključak da prihodi, stupanj obrazovanja i zanimanje zajedno predstavljaju SES bolje nego svaki zasebno, istraživači se ne mogu dogovoriti oko nekoliko pitanja (White, 1982., prema: Bradley i Corwyn, 2002). Jedno od pitanja je kako posložiti skupinu indikatora SES-a, zatim treba li koristiti svaki indikator posebno ili njihovu mješavinu. Također, pitanje je kako najbolje mjeriti svaki indikator SES-a (Bradley i Corwyn, 2002). Jedan od važnijih faktora prilikom mjerenja SES-a jest i promjenjiva priroda pokazatelja koji se procjenjuju. Prema nekim autorima (Lynch, Kaplan, Salonen, 1997; prema: Gallo i Mathews, 2003) SES pokazuje stabilnost tijekom životnog ciklusa pojedinca i članova obitelji, ali ipak neki indikatori se pokazuju dinamičnim.⁴

Čudina-Obradović i Obradović (1998) razlikuju *objektivni i subjektivni* socioekonomski položaj, koji predstavlja vlastitu percepciju objektivnog socioekonomskog statusa. U suvremenim istraživanjima se ova dva položaja sve češće zajedno istražuju pokazujući utjecaj na obiteljski sustav.

Objektivni socioekonomski status obuhvaća: (Čudina-Obradović i Obradović, 1998.)

1. Zanimanje
2. Obrazovanje
3. Dohodak ili plaća
4. Posjedovanje dobara (vlasništvo)

³ Za više informacija: Gallo, L.C. i Matthews, K.A., (2003). Understanding the Association Between Socioeconomic Status and Physical Health: Do Negative Emotions Play a Role?, Psychological Bulletin by the American Psychological Association, 129(1), 10 –51.

⁴ Primjerice: više od polovice uzorka kućanstava u SAD-u je imalo porast od 50 % ili smanjenje od 33% prihoda mjesečno 1984. godine (U.S. Bureau of the Census, 1996; prema Gallo i Mathews, 2003.)

5. Ekonomski standard

6. Zaposlenost pojedinca

U istraživanjima se najčešće svaki od ovih pokazatelja koristi zasebno, dok se ponekad nekoliko varijabli uzima zajedno kao ukupan objektivni socioekonomski status obitelji ili pojedinca.

Zanimanje se može definirati kao stručno znanje koje pojedinac stječe znanjem i koje mu pomaže pri obavljanju posla unutar njegove struke (Čudina-Obradović, Obradović, 1998). Duncan (1961) je pokušao napraviti rang-listu zanimanja prema njihovu ugledu u nekome društvu. Kreirao je Socio-ekonomski indeks (SEI) kojim je prikazao rang prestiža koje neko zanimanje zauzima u društvu. Na području sociologije zanimanja teoretičari i istraživači su izmijenili Duncanov Socio-ekonomski indeks, te su Ganzeboom, De Graaf i Treiman (1992) osmislili Međunarodni socio-ekonomski indeks.⁵ Istraživanja pokazuju da postoji utjecaj zanimanja roditelja na bračne i obiteljske odnose (npr. Gans, 1967; Kohn, 1969; Wright, 1989., prema: Čudina-Obradović i Obradović, 1998). Unatoč tome, u istraživanjima bračnih i obiteljskih odnosa nema studija koji koriste Socio-ekonomski indeks ili Međunarodni socio-ekonomski indeks. Zanimanje se promatra kao nominalna skala ili kategorija.

Obrazovanje je značajan indikator socioekonomskog statusa. U istraživanjima obitelji obrazovanje se razumijeva kao postignut stupanj obrazovanja ili godine školovanja. U današnjem kapitalističkom društvu viša obrazovna razina najčešće znači i viši dohodak, a sa ekonomskom moći i veći ugled u društvu. Poveznost obrazovanja sa ekonomskom situacijom i ugledom ukazuje na to da obrazovanje nije izdvojen socioekonomski pokazatelj. U istraživanjima obitelji i odnosa u obitelji obrazovanje bračnih partnera se pokazuje prediktivnim za nekoliko procesa, od stavova prema roditeljstvu, socijalizacije, socioemotivnog razvoja, do kognitivnog razvoja i školske uspješnosti djece (Čudina-Obradović i Obradović, 1998).

Posjedovanje dobara se odnosi na vlasništvo nad pokretnim i nepokretnim dobrima. Različite teorije i istraživanja, posebno u SAD-u su posvećena utjecaju posjedovanja dobara na obiteljske odnose i procese. Čudina-Obradović i Obradović (1998) spominju Beckerovu teoriju braka i bračne stabilnosti. Ova teorija odnose u braku shvaća kao gotovo isključivo ekonomske, što je i kritika ove teorije. Prema Becerovoj teoriji brak je stabilniji što bračni drugovi zajednički posjeduju više dobara (Becker, 1981; Becker i sur., 1977; prema: Čudina-Obradović i Obradović, 1998).

⁵Za više informacija: Čudina-Obradović M., Obradović, J. (1998). Utjecaji socio-ekonomskoga položaja obitelji na bračne, obiteljske i socijalizacijske procese. *Revija za sociologiju*, 1-2: 27-47.

Dohodak se razumijeva kao plaća za određeni posao u nekoj organizaciji ili dodatni dohodak koji pojedinac ostvaruje za neki posao izvan radnog vremena.

Ekonomski standard može se povezati sa posjedovanjem dobara i dohotkom, no u literaturi se razlikuje od drugih dviju varijabli. Ekonomski standard se odnosi na potrošnju kojom se povećava kvaliteta života, opremljenost kuće ili stana, kvaliteta stanovanja i slično. Ova varijabla se rijetko koristi u istraživanjima obitelji i braka jer ne postoji konsenzus istraživača oko toga koji su pokazatelji ekonomskog standarda neke obitelji, kao i njene povezanosti sa dohotkom i posjedovanjem dobara.

Zaposlenost se pokazala kao važna sociološka varijabla koja ima značajan utjecaj na bračne odnose i odnose u obitelji. Provedena su brojna istraživanja, sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća, o utjecaju zaposlenosti ili nezaposlenosti na obiteljske odnose. Posebno je zanimljiv utjecaj zaposlenosti žene na obiteljsku i bračnu kvalitetu. Istraživanjima je potvrđen odnos između ženine zaposlenosti i nestabilnosti u braku (Booth i sur., 1984; Green i Quester, 1982; Spitze i South, 1985; South i Spitze, 1986; prema: Čudina-Obradović i Obradović, 1998). Također, proučavan je odnos između majčine zaposlenosti i razvoja djeteta. Teškoće pri zaključivanju o ovom odnosu stvara činjenica da su zaposlene majke češće obrazovanije od nezaposlenih majki, dakle sposobne su organizirati kvalitetanu odgojnu sredinu (Meneghan & Parcel, 1991; 1995; prema: Čudina-Obradović i Obradović, 1998).

Zaključno, odabir kako mjeriti SES ostaje otvoren. Djelomično će to ovisti o pitanjima koja se istražuju, djelom o praktičnim razmatranjima koja se tiču prikupljanja podataka, ali i o populaciji na kojoj se prikupljaju podatci. Što se tiče populacije, teorija i empirijski nalazi pokazuju da su indikatori SES-a različiti za različite kulturalne grupe (Bradley, 1994; Bronfenbrenner, 1995; prema: Bradley i Corwyn, 2002). Dakle, indikatori SES-a bi se trebali birati s obzirom na specifična istraživačka pitanja i populaciju na koju se odnose.

3.2. Utjecaj socioekonomskih prilika na obiteljski život

Tijekom vremena struktura, funkcija i veličina obitelji se mijenjaju. Nastaje razlika između tradicionalnih obitelji, koju čine otac koji radi, majka koja je doma sa djecom te ostali članovi uže i šire obitelji, od modernih obitelji koje osim ove tradicionalne strukture mogu biti obitelji samohrane majke, izvanbračne veze, te obitelji razvedenih brakova. Zbog tih

promjena obitelj se može definirati kao „svaka grupa ljudi u braku, krvnom srodstvu, usvajanju, seksualnim i međusobno intimnim odnosima“ (Rosić i Zloković, 2002:15).

Istraživanja koja datiraju iz godina depresije u 1930-tima su potvrdila da obitelji često pate kada su suočene sa ekonomskim poteškoćama ili niskim socioekonomskim statusom (npr. Angell, 1936; prema: Conger, Conger, i Martin, 2010). Ključno pitanje se odnosi na mehanizme koji mogu objasniti vezu između SES-a i obiteljskih procesa, kao i čimbenike koji bi mogli moderirati tu vezu.

Gospodarski pad u posljednjem desetljeću je postavio značajne pritiske na mnoge obitelji u smislu financijskih poteškoća, smanjene mogućnosti zapošljavanja i manje resursa kojima bi članovi obitelji provodili svoje obrazovne ciljeve. Upravo te dimenzije – ekonomska, profesionalna i obrazovna predstavljaju značajne pokazatelje socio-ekonomskog položaja u društvu. SES predstavlja konstrukciju koja obuhvaća različite dimenzije društvenog položaja, uključujući prestiž, moć i ekonomsku dobrobit (Hoff, Laursen, i Tardiff, 2002.; Oakesi Rossi, 2003; prema: Conger, Conger, i Martin, 2010).

Većina suvremenih znanstvenika se slažu da su tri kvantitativna pokazatelja pružaju razumno dobru pokrivenost područja interesa; prihodi, obrazovanje i zanimanje (Bradley i Corwyn, 2002; Ensminger i Fothergill, 2003; prema: Conger, Conger, i Martin, 2010). Duncan i Magnuson (2003) su došli do zaključka da svaki od tih pokazatelja socijalnog statusa pokazuje različite razine stabilnosti kroz vrijeme i različito predviđa obiteljske procese i prilagodbu djeteta (Conger, Conger, i Martin, 2010).

A priori pretpostavka većine istraživanja o utjecaju SES-a, obiteljskog funkcioniranja i ljudskog razvoja jest da društveni položaj utječe na obitelj kroz vrijeme, te da socioekonomski status, odnosno nedostatak istog ima negativne posljedice za djecu i odrasle (npr. Conger i sur, 2002; Haas, 2006). Ova temeljna pretpostavka uzrokuje pretpostavku da niski socioekonomski status dovodi do razlike u zdravlju i dobrobiti. Drugi teorijski modeli pretpostavljaju da se odnosom između SES-a i obiteljskih procesa mogu objasniti individualne razlike u osobnim karakteristikama članova obitelji, kao i njihove obiteljske odnose. Ovakvo gledište predstavlja izbor društvene perspektive koja kaže da na osobine i raspoloženja pojedinca utječu njihove društvene okolnosti kao i na njihove buduće emocije i ponašanja (npr. McLeod i Kaiser, 2004). Može se zaključiti da je uzročna dinamika između socioekonomskog statusa i obiteljskih odnosa složenija nego što se mislilo, te će biti potrebna nova istraživanja i teorije kako bi se u potpunosti razumjele ove složenosti (Conger, Conger, i Martin, 2010).

Studije braka i drugih partnerskih odnosa odraslih osoba obično su usredotočene na dva osnovna rezultata: kvaliteta odnosa (npr. par ocjenjuje svoju vezu sretnom ili zadovoljavajućom) i stabilnost odnosa (npr. razvod, odvajanje ili planovi vezani za razvod i sl.). Prethodna istraživanja pokazala su da je bračna kvaliteta ili zadovoljstvo jedan od primarnih prediktora stabilnosti ili nestabilnosti odnosa (Karney i Bradbury, 1995.).

Istraživanja podupiru ideju da viši socioekonomski status smanjuje rizik od razvoda ili rastave, a povećava razinu zadovoljstva i sreće u romantičnim vezama (Karney i Bradbury, 2005). Istraživanja pokazuju da su više razine obrazovnih postignuća povezana s većom bračnom stabilnosti (Heaton, 2002.; Martin, 2006; Orbuch, Veroff, Hassan i Horrocks, 2002; prema: Conger, Conger, i Martin, 2010). Također, postoje izvješća prema kojima su veći prihodi i financijska sredstva pozitivno povezani sa bračnom stabilnosti (Orbuch i sur, 2002; Popenoe, 2007; Jug, 2001.; prema: Conger, Conger, i Martin, 2010)

Amareto i suradnici (2007) su u svojem istraživanju pokazali da su niže razine primanja, manja razina obrazovanja i profesionalnog prestiža povezane sa višim stopama bračnih problema, manjom bračnom srećom i većom nestabilnosti. U prosjeku viša ekonomska, obrazovna i profesionalna razina pokazuju veću bračnu stabilnost i kvalitetu. (Conger, Conger, i Martin, 2010)

Važno je napomenuti i da se u tumačenju odnosa SES-a i kvalitete romantičnih odnosa zapaža da odrasli i djeca koji se nalaze u nepovoljnom položaju imaju povećan rizik za fizička i mentalna oboljenja (Berkman i Kawachi, 2000.; Kim i Durden, 2007; Link, 2008; Oakes i Rossi, 2003; prema: Conger, Conger, i Martin, 2010). Niska bračna kvaliteta utječe na nastanak psiholoških problema i jedan je od glavnih razloga zbog kojih ljudi traže savjete za emocionalne i bihevioralne probleme (Berscheid, 1999; Overbeek i sur, 2006; prema: Conger, Conger, i Martin, 2010). Nesklad roditelja i nezadovoljstvo odnosom će se vjerovatno prelijevati u odnos roditelj–dijete, čime se povećava sukob u obiteljskom okruženju općenito i nosi sa sobom dodatne rizike za stvaranje psiholoških i ekonomskih problema u odrasloj dobi (Cui, Donnellan i Ugor, 2007; Nelson, O'Brien, Blakson, Keane, 2009; prema: Conger, Conger, i Martin, 2010). Najekstremniji ishod odnosa podrazumijeva razdvajanje ili razvod. Takav poremećaj odnosa može utjecati na fizičke i psihičke poteškoće. (Avellar, 2005.; Blekesaune, 2008; Liu i Umberson, 2008; Zhang i Hayward, 2006. prema: Conger, Conger, i Martin, 2010). Amato i Cheadle (2005) su pokazali da razvod u jednoj generaciji može imati negativne posljedice na psihičko funkcioniranje, mogućnost obrazovanja i kvalitetu obiteljskih odnosa u više generacija, pokazujući time važnost prekida odnosa za razvoj odraslih i budućnost funkcioniranja članova obitelji (Conger, Conger, i Martin, 2010).

3.3. Socioekonomski status i školski uspjeh djeteta

„Obitelji funkciraju u okviru društveno-ekonomsko-kulturalnih prilika, stvarajući pri tome posebne uvjete za život i rad svojih članova“ (Vrcelj, 1996:20). Imajući na umu navedeno, možemo govoriti o proučavanju obiteljskih procesa, socioekonomskog statusa obitelji, ali i utjecaju ovih varijabli na razvoj djeteta u socioemocionalnom i kognitivnom smislu.

Prema Vrcelj (1996) školski uspjeh je relativna i varijabilna kategorija, te ju je teško definirati zbog difuznosti pojma. Školski uspjeh možemo razumjeti kao uspješno usvajanje osnovnih socijalnih vještina, svladavanje školskog gradiva i prilagođavanje društvenoj sredini (Zloković, 1998). Školski uspjeh u velikom dijelu određuje kojim smjerom će ići daljnji život svakog pojedinca. Obitelj, koja se smatra prvim socijalizacijskim čimbenikom utječe na kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj djeteta, te zasigurno ima snažan utjecaj i na školski uspjeh. Na školski uspjeh može utjecati mnogo faktora: djetetova inteligencija, razredna sredina, učitelj, ali i socioekonomski status roditelja. Utjecaj obitelji na školski uspjeh dokazan je u brojnim istraživanjima.⁶ Istraživanja pokazuju, s obzirom na mjesto i vrijeme provođenja, da socijalno porijeklo pojedinca utječe na njegovo postignuće u obrazovanju i kasnije na položaj koji će zauzeti u društvu (Pavić, Vukelić, 2009).

Boudon (1974.) donosi dva mehanizma kojima povezuje socioekonomski status obitelji i obrazovna postignuća djece. *Primarni efekt* se odnosi na slabiji školski uspjeh djece koja žive u obitelji sa nižim socioekonomskim statusom, što ih ograničava u daljnjem obrazovanju. Djeca čiji roditelji imaju viši socioekonomski status imaju veće šanse upisati višu razinu obrazovanja zbog roditeljskih ambicija i resursa. Boudon ovo naziva *sekundarni efekt*, što je potvrđeno i empirijski, prema istraživanju Erikson i sur. (2005)⁷ (Matković, 2010).

⁶ Za pregled vidjeti Bradley i Corwyn, 2002.

⁷ Boudon, R. (1974.), *Education, Opportunity, and Social Inequality: Changing Prospects in Western Society*, New York, Wiley-Interscience ; prema: Matković, T. (2010.), *Obrazovanje roditelja, materijalni status i rano napuštanje školovanja u Hrvatskoj: Trendovi u posljednjem desetljeću*, Društvena istraživanja, Zagreb, god. 19, br. 4-5(108-109)

3.4. Prikaz nekih istraživanja povezanosti socioekonomskog statusa obitelji i školskog postignuća djeteta

Brojna su istraživanja provedena i akumulirana na temu odnosa SES-a i školskog postignuća tijekom godina. Većina istraživanja pokazuje da postoji povezanost ovih dimenzija. Kroz različita istraživanja korišteni su različiti pokazatelji SES-a, te dobiveni i različiti rezultati, ali unatoč tome, slažu se da navedena povezanost postoji. Ovdje ćemo navesti samo neka od njih.

McCall (1981) je dokazao da postoji povezanost između socioekonomskog statusa i kognitivnih sposobnosti koja započinje već u ranom djetinjstvu (Bradley i Corwyn, 2002). Istraživanja su pokazala da postoji povezanost sociodemografskih obilježja obitelji sa akademskim postignućem, posebno socioekonomski status obitelj (Sirin, 2005; White, 1982.; prema: Šimić Šašić, Klarin i Proroković, 2011). Kao pokazatelji SES-a korišteni su: visina prihoda, obrazovna razina roditelja, zanimanje roditelja, uvjeti stanovanja i drugo. Brojna istraživanja su pokazala da su siromaštvo i niža razina obrazovanja roditelja povezani sa slabijim postignućem u školi i nižim IQ-om kasnije u djetinjstvu (Alexander i sur., 1993; Bloom 1964; Duncan i sur.; 1994; Escalona 1982; Hess i sur.,1982; Pianta i sur.,1990; Walberg i Marjoribanks 1976; Zill i sur., 1995; prema: Bradley i Corwyn, 2002). Rasprave su vođene oko toga koji pokazatelji SES-a najbolje pokazuju povezanost sa školskim postignućem. Tako, Mercy i Steelman (1982) u svome istraživanju (djeca u dobi od 6 do 11 godina) dolaze do zaključka da pokazatelji SES-a korišteni u istraživanju (materijalni prihodi obitelji, razina obrazovanja majke i razina obrazovanja oca) utječu na intelektualne sposobnosti djece, pri čemu je obrazovanje roditelja najbolji prediktor. Majčina razina obrazovanja se pokazala, u ovom slučaju, kao snažniji prediktor školskog uspjeha, nego očeva (Bradley i Corwyn, 2002). Za razliku od njih, Scarr i Weinberg (1978.) su u svome istraživanju na 15-ogodišnjacima došli do rezultata da su majčina i očeva razina obrazovanja jednako dobri prediktori. Razlika se možda može razumijeti zbog razlike u godinama djece koja su sudjelovala u istraživanjima (Bradley i Corwyn, 2002). D.B. DeBaryshe, G. R. Patterson, i D.M. Capaldi, (1993, str. 795-804) isticali su važnost naobrazbe roditelja, te su u longitudinalnoj studiji pokazali da je niže obrazovanje roditelja povezano sa asocijalnim ponašanjem i nedisciplinom djece, te rezultira slabijim uspjehom u školi (Zloković, 1998).

White (1982.) je dokazao da postoji pozitivna povezanost između SES-a i akademskog postignuća, ali da postoji i povezanost drugih obiteljskih obilježja (npr. klima u obitelji) sa učeničkim postignućem (Šimić Šašić, Klarin i Proroković, 2011). Neki autori, primjerice

Čudina-Obradović i Obradović (1995) smatraju da SES nije dovoljan samostalan prediktor za uspjeh u školovanju. Ističu da se u promatranje trebaju uključiti i sastavnice kao što su roditeljski ciljevi i aspiracije za djetetovo napredovanje, roditeljski stav prema učenju, školi, vrijednosti i važnosti obrazovanja što autori nazivaju „obiteljska obrazovna atmosfera“. DeGarmo i sur. (1999.) zaključili su da su različiti pokazatelji SES-a (prihodi, obrazovanje i zaposlenost roditelja) povezani sa roditeljstvom, što utječe na školsko postignuće i ponašanje (Bradley i Corwyn, 2002). Smatra se da postoji složena dinamika između roditeljskih ponašanja i sociodemografskih karakteristika koje utječu na školski uspjeh. Unatoč tome, ne postoji jasna slika o pojedinačnom doprinosu ovih varijabli na postignuće učenika. Steinberg i suradnici ističu veću važnost roditeljskih ponašanja (Steinberg, 2001; Steinberg i sur., 1992; prema: Šimić Šašić, Klarin i Proroković, 2011), a Stevenson i Baker (1987; prema Casanova i sur. 2005; prema: Šimić Šašić, Klarin i Proroković, 2011) pokazuju da na odnos između razine obrazovanja roditelja i školskog uspjeha djeteta najviše utječe roditeljska uključenost. Stoga, Šimić Šašić, Klarin i Proroković (2011) zaključuju o dvojakom utjecaju SES-a na školski uspjeh, preko ekonomske moći (direktno) i roditeljske uključenosti (indirektno). Ekonomska moć obitelji se odnosi na mogućnost kupnje materijala i opreme potrebnih za nastavu, mogućnost odlaska na izlete, putovanja i različite oblika dodatnog poučavanja, što utječe na kognitivni razvoj djeteta, a time i uspjeh u školi.

Istraživanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (Ivanović, Rajić-Stojanović, 2012) o povezanosti socioekonomskog statusa roditelja i profesionalnih namjera učenika osmih razreda osnovne škole pokazuje povezanost obrazovanja i radnog statusa roditelja sa namjerama učenika nakon osnovne škole. Uzorak učenika koji su sudjelovali u istraživanju obuhvaćao je 14 393 učenika, a istraživanje je provedeno kroz tri školske godine, od 2009. do 2012. godine. Rezultati istraživanja pokazali su da je najveći broj učenika neodlučan oko odabira obrazovnih programa (35,17%), međutim najmanje je neodlučnih učenika čiji roditelji su visoko obrazovani (47,34% i 48,67%). Odabir programa obrazovanja s obzirom na majčino i očevo obrazovanje je vrlo sličan, te su rezultati pokazali statistički značajan utjecaj majčina i očeva obrazovanja na profesionalne namjere učenike.

U istom istraživanju, rezultati pokazuju da postoji povezanost radnog statusa oca i majke sa profesionalnim namjerama učenika. Najveći broj učenika koji nemaju namjeru nastaviti školovanje, (njih 0,65%) nemaju zaposlene očeve i njih (0,64%) nemaju zaposlene majke. Rezultati su pokazali kako postoji statistički značajna razlika u namjerama učenika nakon završetka OŠ s obzirom na radni status oca i majke (Ivanović, Rajić-Stojanović, 2012).

Parcel i Menaghan (1990) pronalaze da majke koje su zaposlene na mjestima gdje trebaju rješavati probleme i imaju mnogo zadataka pružaju djeci više topline i podrške, kao i različite stimulirajuće materijale. Ovi rezultati su u skladu sa argumentom Kohna i Schoolera (1982) da roditelji svoja iskustva sa posla inkorporiraju u stil odgoja. (Bradley i Corwyn, 2002.)

Prema longitudinalnoj studiji Walberga, H.J., Marjoribanksa, K. (1973, str. 364-367) djece do 10. godine života na otočju Hawai (Kauai), stupanj intelektualnih stimulacija u obitelji predstavlja snažniji prediktor uspjeha u školi, nego socioekonomski status roditelja. SES se procjenjivao na temelju zanimanja i zaposlenja oca, uvjeta stanovanja, te novčanih primanja, kao i stupnja naobrazbe roditelja. Rezultati su pokazali da je intelektualna stimulacija povezana sa IQ, a ne sa SES-om ili naobrazbom roditelja, te što je stupanj stimulacije od strane roditelja viši, to je i ocjena viša (Zloković, 1998).

Isto tako Zloković (1998) spominje i rezultate studije Minnesota Mother-Child Project-a (J. S. Wodarski i dr., 1990, 506-513) prema kojima su zanemarena i maltretirana djeca bila niža po socijalnom, emocionalnom i akademskom postignuću.

Odnos SES-a i školskog postignuća je vrlo kompleksan, sa različitim komponentama SES-a koji utječu na kognitivne sposobnosti.

4. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

4.1. Predmet istraživanja

Obitelj je primarna zajednica u kojoj dijete radi prve korake u život. Kroz vrijeme obitelj je doživjela mnoge promjene. Kako se obitelj mijenjala mijenjaju se i funkcije obitelji. Međutim, funkcionalnost obitelji je i dalje iznimno značajna za uspješno prevladavanje razvojnih razdoblja djeteta. Kako bi se osigurao optimalan razvoj djeteta, potrebno je uskladiti brojne aspekte života, od socioekonomskog položaja, odnosa u obitelji, komunikacije sa roditeljima, obrazovne klime u obitelji i sl. Predmet istraživanja ovog diplomskog rada jest utjecaj nekih dimenzija socioekonomskog statusa roditelja na školski uspjeh djeteta, kao i funkcionalnost obitelji, promatrani kroz glavne aspekte obitelji: obiteljsku koheziju, fleksibilnost i komunikaciju.

4.2. Svrha istraživanja

U ovome radu se želi ukazati na važnost pozitivnih obiteljskih odnosa i pozitivne komunikacije u obitelji, obiteljske kohezije kao i primjerene razine fleksibilnosti u povezanosti sa socioekonomskim statusom roditelja na zdrav razvoj djece. Svrha ovoga diplomskog rada jest ukazati na značajnost dobrih obiteljskih odnosa i socioekonomskog statusa na školski uspjeh djece, ali i sveukupnog razvoja i funkcioniranja djeteta u obiteljskom okruženju kao primarnoj zajednici svakog pojedinca.

Rezultati istraživanja bi trebali dati doprinos pedagoškoj znanosti u području odnosa u obitelji i povezanosti sa socioekonomskim statusom i školskog postignuća.

4.3. Cilj i specifična istraživačka pitanja

Cilj istraživanja je analizirati odnos socioekonomskog statusa roditelja sa odnosima u obitelji, te povezanost ovih varijabli sa školskim uspjehom. Na temelju empirijskog istraživanja pokušati će se utvrditi povezanost socioekonomskog statusa roditelja sa odnosima u obitelji, te povezanost sa školskim postignućem učenika.

Očekuje se da će razlike u strukturi obitelji i obiteljskih odnosa i sa njima povezane razlike socioekonomskog statusa djelovati na školski uspjeh učenika.

CILJ 1: utvrditi povezanost između stupnja obrazovanja oca i majke i školskog uspjeha djeteta

CILJ 2: utvrditi postoji li razlika u odnosu na radni statusa oca i majke i školskog uspjeha djeteta

CILJ 3: utvrditi postoji li razlika između radnog statusa majke i oca i odnosa u obitelji

CILJ 4: utvrditi povezanost između bolje komunikacije između roditelja i djece sa pozitivnim odnosima u obitelji

CILJ 5: utvrditi povezanost boljih materijalnih prilika u obitelji sa pozitivnijim odnosima u obitelji

4.4. Hipoteze istraživanja

Uzimajući u obzir cilj istraživanja i specifična istraživačka pitanja, postavljene su sljedeće hipoteze:

H₁: Postoji statistički značajna razlika između stupnja obrazovanja oca i majke i prosječne ocjene djeteta prethodne školske godine

H₂: Postoji statistički značajna razlika između radnog statusa oca i majke i prosječne ocjene djeteta prethodne školske godine

H₃: Ne postoji statistički značajna razlika između radnog statusa oca i majke i odnosa u obitelji

H₄: Bolja razina komunikacije između djece i roditelja ima značajan utjecaj na odnose u obitelji

H₅: Bolje materijalne prilike u obitelji pozitivno utječu na odnose u obitelji

4.5. Uzorak ispitanika

U ovome diplomskom radu istraživanje je provedeno na djeci sedmih i osmih razreda OŠ Popovča. Od ukupnog broja ispitanika (N=170) 40,2 % ih je imalo 13 godina, 47,9 % 14 godina i 11,8 % 15 godina. Ove godine predstavljaju burno razdoblje promjena i izazova, a često i konflikata u obitelji. U istraživanju su sudjelovali učenici pet razrednih odjela sedmih i četiri razredna odjela osmih razreda Osnovne škole Popovača, u Sisačko moslavačkoj županiji. Istraživanje je provedeno na uzorku od 170 učenika OŠ Popovača u školskoj godini 2016./2017. (od ukupno 190 učenika sedmih i osmih razreda). Uzorak je prigodan jer je autorica rada u to vrijeme bila zaposlena kao pomoćnica u nastavi sa djecom sa poteškoćama u školi u kojoj se provodilo istraživanje, te je na taj način imala veću mogućnost suradnje sa učenicima i dogovora sa učiteljima i razrednicima učenika oko provođenja istraživanja. Istraživanje je provedeno na učenicima sedmih i osmih razreda zbog pretpostavke da će učenici sedmih i osmih razreda bolje razumjeti mjerne instrumente od mlađih učenika. Prije samog ispunjavanja upitnika, pismenim putem je zatražena suglasnost roditelja djece za pristupanje ispitivanju.⁸

Tablica 1. *Prikaz broja učenika prema razrednom odjeljenju*

		N	%
Koji razred pohađaš	7	95	55,9%
	8	75	44,1%
	Ukupno	170	100,0%

U tablici 1. vidljivo je da od ukupnog broja ispitanika (N=170), njih 95 (55,9%) je učenika sedmih razreda, a 75 (44,1 %) učenika osmih razreda.

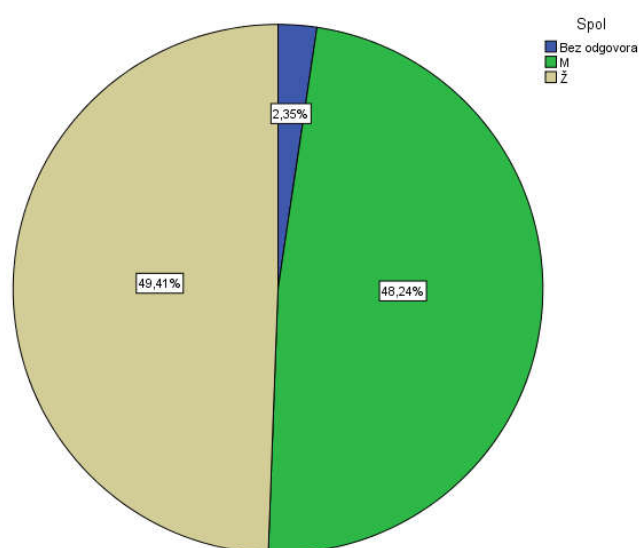
Od ukupnog broja ispitanika (N=170) 68 učenika (40,2%) imalo je 13 godina, njih 81 (47,9%) 14 godina i 20 učenika (11,8%) 15 godina. (tablica 2.)

⁸ Primjer suglasnosti roditelja za pristupanje ispitivanju učenika se nalazi u prilogu ovog diplomskog rada

Tablica 2. *Prikaz učenika prema dobnoj strukturi*

		N	%
Koliko imaš godina	13	68	40,2%
	14	81	47,9%
	15	20	11,8%
	Ukupno	169	100,0%

Slika 3. *Prikaz učenika prema spolnoj strukturi*

Na slici 3. prikazana je struktura učenika prema spolu. Od ukupnog broja ispitanika (N=170) 84 je učenica (49,4%), a 82 ispitanika su muškog spola (48,2%), dok 4 ispitanika (2,4%) nisu dala svoj odgovor na ovo pitanje.

4.6. Mjerni instrumenti

Za potrebe istraživanja konstruiran je anketni upitnik* za učenike koji se sastoji od četiri dijela. Prvi dio sadrži mjerne instrumente: opće podatke o ispitanicima (spol, dob i razred). Drugi dio upitnika se odnosi na školski uspjeh ispitanika, treći na socioekonomske podatke obitelji (obrazovna razina roditelja, zaposlenost roditelja, materijalne prilike obitelji, stambeno pitanje, izvori sredstava za život obitelji, posjeduje li obitelj osobni automobil, računalo..). Posljedni dio upitnika konstruiran je za samoprocjenu učenika o odnosima u njihovim obiteljima, roditeljski odgojni stil, te glavne aspekte odnosa u obitelji – obiteljsku koheziju, fleksibilnost i komunikaciju. Upitnik je konstruiran na temelju literature korištene u ovome diplomskom radu, dok se posljednji dio upitnika najvećim dijelom temelji na teorijskim postavkama Circumpleks modela bračnog i obiteljskog sustava (*eng. Circumplex model of marital and family system*) Davida Olsona.

4.6.1. Upitnik za učenike

Upitnik za učenike⁹ konstruiran za potrebe ovoga empirijskog istraživanja sastoji se od četiri dijela, 30 pitanja, od kojih je posljednje pitanje sa 12 pripadajućih čestica.

U prvom dijelu upitnika, učenici su ispunjavali *opće podatke* : spol, dob i razred.

U drugome dijelu upitnika koji je nazvan *školski uspjeh*, ispitivalo se sa kojom je prosječnom ocjenom učenik završio prošlu školsku godinu (ocjene od 1 do 5), zatim voli li ići u školu, zbog čega je učeniku važan školski uspjeh, te odnos roditelja prema školskom uspjehu djeteta.

Treći dio upitnika – *socioekonomski podatci*, ispituje broj osoba u kućanstvu, broj braće i sestara, stupanj obrazovanja majke i oca, radni status oca i majke, kako bi procjenio/la materijalne prilike svoje obitelji. Isto tako u ovome dijelu upitnika ispituje se glavni izvor sredstava za život, posjedovanje automobila, osobnog računala, stambeno pitanje obitelji, broj knjiga u kućanstvu, ima li dijete vlastitu sobu, mogu li mu roditelji priuštiti potreban školski pribor, te pohađa li učenik izvanškolske aktivnosti koje mu roditelji plaćaju.

*uz pomoć i odobrenje mentorice

⁹ Upitnik za učenike se nalazi u prilogu ovog diplomskog rada

U posljednjem dijelu upitnika za učenike ispituju se odnosi u obitelji. Učenici su trebali procijeniti kakvi su odnosi u njihovoj obitelji, te kakva je komunikacija između njih i roditelja na ljestvici od 1 do 5 pri čemu je:

a) izrazito dobri b) dobri c) osrednji d) loši e) izrazito loši

Osim navedenog, učenici su upitani s kim najčešće razgovaraju o svojim problemima, te kako bi opisali odnos sa roditeljima (roditeljski stil). U zadnjem pitanju učenici su odgovarali na 12 tvrdnji koje su se odnosile na glavne aspekte odnosa u obitelji – obiteljsku koheziju, fleksibilnost i komunikaciju. Procjena čestica sastavljena u obliku Likertove skale od 1 do 4, pri čemu se procjena odnosi:

1	2	3	4
NIKADA	RIJETKO	ČESTO	UVIJEK

- U svojoj obitelji osjećam se sigurno, sretno i zadovoljno.
- U mojoj obitelji postoji povezanost i interakcija među članovima obitelji.
- Osjećam se blisko svojim roditeljima.
- Provodim kvalitetno vrijeme sa svojim roditeljima u razgovoru, druženju, zabavi, rekreaciji.
- Moja obitelj koristi zajednički prostor boravka za razgovore, zabavu, druženje i rješavanje problema.
- U mojoj obitelji razvijamo i koristimo otvorenu i iskrenu komunikaciju.
- Kada mi zatreba pomoć ili savjet, znam da se mogu obratiti svojim roditeljima.
- Kada razgovaram sa roditeljima, oni me zainteresirano i aktivno slušaju.
- Moji roditelji izražavaju svoje mišljenje, stavove i zahtjeve na meni jasan način.
- Moji roditelji mi postavljaju jasno utvrđena pravila ponašanja i posljedice za nepoštivanje tih pravila.
- Moji roditelji se informiraju o svim važnim stvarima u mom životu.
- Moji roditelji su dosljedni u svom postupanju prema meni.

4.7. Prikupljanje podataka

Istraživanje je provedeno u OŠ Popovača u razdoblju od 29. svibnja 2017. godine pa do kraja školske godine 2016./2017. Istraživanje je provedeno uz prethodnu usmenu suglasnost ravnatelja škole i razrednika sedmih i osmih razreda OŠ Popovača. Nakon što su prikupljene suglasnosti roditelja učenika sedmih i osmih razreda, pristupilo se samom istraživanju u kojem su učenici davali podatke o sebi i obitelji, te školskom uspjehu, a sami su procjenjivali socioekonomski status obitelji i odnose u obitelji. Predviđeno vrijeme za ispunjavanje anketnog upitnika je bilo 20-ak min, a učenicima je pojašnjeno što se od njih traži, te su imali mogućnost tražiti dodatna obrazloženja ukoliko im neko pitanje nije bilo jasno, što im je i objašnjeno. Učenici su, prije ispunjavanja upitnika upoznati sa ciljem istraživanja, te im je napomenuto da je anketa anonimna. Isto tako su upoznati sa mogućnošću odbijanja ispunjavanja anketnog upitnika, te su dali usmeni pristanak za sudjelovanje. Prije samoga ispunjavanja upitnika, učenici su predali pismenu suglasnost roditelja za sudjelovanje u istraživanju u skladu sa Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (2013), a koje su im prethodno podijelili autorica rada i njihovi razrednici.¹⁰ Pristanak roditelja je zatražen za sve učenike sedmih i osmih razreda OŠ Popovača u školskoj godini 2016./2017., njih ukupno 190, od čega je 170 roditelja dalo svoj pristanak, a toliko je djece i sudjelovalo u istraživanju.

4.8. Obrada podataka

Podatci su obrađeni deskriptivnom statistikom i neparametrijskom analizom povezanosti i razlika. Obradeni u programu IBM SPSS 17.0 (*Statistical Package for Social Sciences*) za koji postoji potrebna licenca.

¹⁰ Primjer u prilogu

STATISTIČKI TESTOVI KORIŠTENI U SKLOPU ISTRAŽIVANJA

Hi kvadrat test

U sklopu istraživanja prikazat će se rezultati Hi kvadrat testa. Hi kvadrat test spada u neparametrijske testove i zasniva se na raspodjeli frekvencija unutar tablice kontigencije (a ne na varijabli), za podatke se pretpostavlja da su iz slučajno odabranog uzorka. Ovaj test koristi se u slučaju kad se želi utvrditi da li neke dobivene (opažene) frekvencije odstupaju od frekvencija koje bi se očekivale pod određenom hipotezom.

U svrhu istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

H0: Nema statistički značajne razlike u frekvencijama parametara kod promatranih ispitanika

H1: Između frekvencija parametara kod promatranih ispitanika postoji statistički značajna razlika

Kruskal Wallis i Mann-Whitney U test

Kako bi se ustanovilo utječu li promatrani parametri analize na vrijednost promatranih kategorija provest će se Kruskal Wallis test i Mann-Whitney U test. Mann-Whitney U test spada u skupinu neparametrijskih testova za dvije varijable (neparametrijski t-test), dok Kruskal Wallis test pripada skupini neparametrijskih testova za skupinu više od dvije varijable, svojevrsnu neparametrijsku inačicu ANOVA testa. Budući da je u određenim skupinama prisutan relativno malen broj ispitanika, odnosno broj ispitanika manji je od dvadeset, te su pojedine promatrane skupine značajno različitih veličina, odlučili smo se za neparametrijska testiranja.

Za potrebe testa postavljene su dvije hipoteze:

H0: rangovi između promatranih skupina obzirom na promatrane parametre ne razlikuju se značajno

H1: rangovi između promatranih skupina obzirom na promatrane parametre značajno se razlikuju

5. REZULTATI

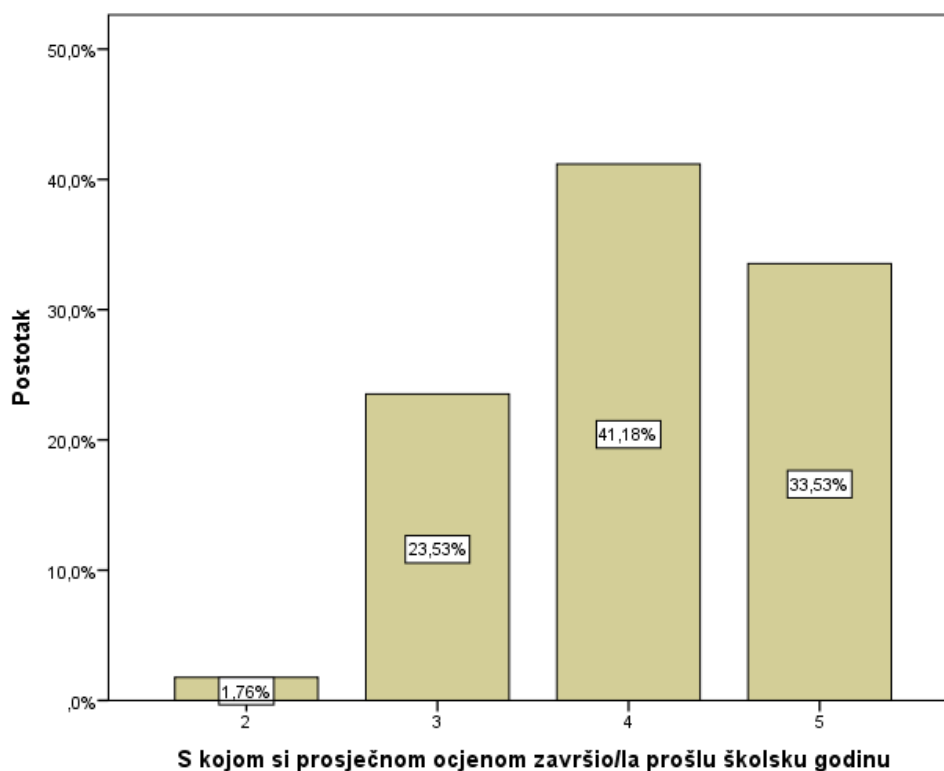
Slijedi prikaz rezultata empirijskog istraživanja, školskog uspjeha i samoprocjenjene kvalitete odnosa u obitelji, te socioekonomskog statusa učenika sedmih i osmih razreda osnovne škole.

Tablica 3. *Prikaz učenika s obzirom na prosječnu ocjenu kojom su završili prethodnu školsku godinu*

		N	%
S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu	1	0	0,0%
	2	3	1,8%
	3	40	23,5%
	4	70	41,2%
	5	57	33,5%
	Ukupno	170	100,0%

U tablici 3. prikazani su rezultati temeljem kojih se može uočiti kako je na pitanje *s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* 1,8% ispitanika odgovorilo s ocjenom 2, 23,5% ispitanika navodi 3 kao završnu ocjenu, 41,2% ispitanika odgovorilo je s 4, dok je 33,5% ispitanika odgovorilo s ocjenom 5. Najviše učenika je prema tome, prošlu školsku godinu postiglo vrlo dobar uspjeh u školi, dok ni jedan učenik nije odgovorio da ponavlja razred.

Grafikon 1. *Prikaz postotka učenika s kojom su ocjenom završili prethodnu školsku godinu*

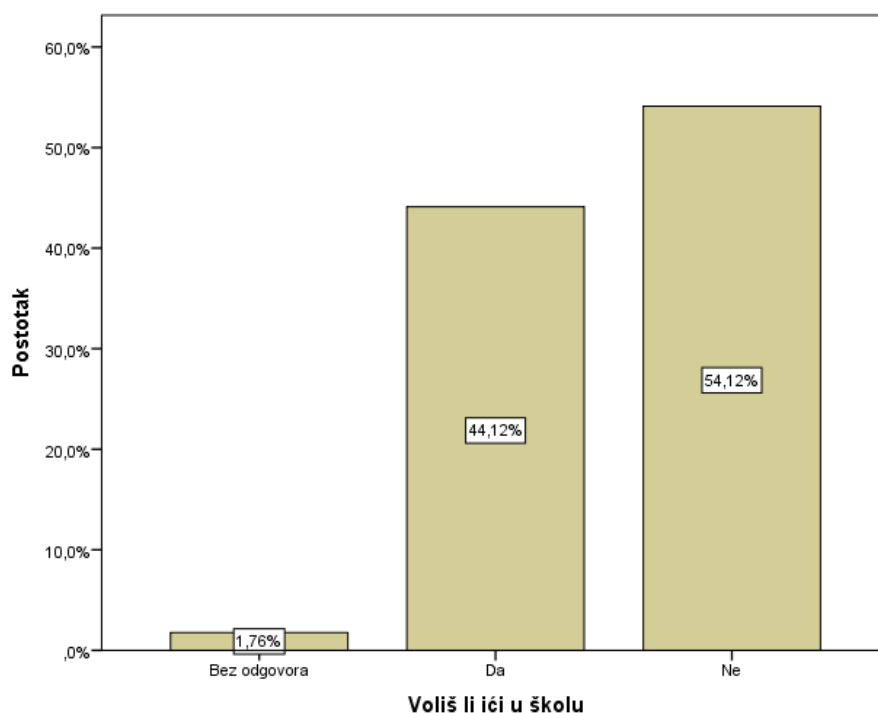

Tablica 4. *Prikaz učenika s obzirom na odgovor na pitanje vole li ići u školu*

		N	%
Voliš li ići u školu	Bez odgovora	3	1,8%
	Da	75	44,1%
	Ne	92	54,1%
	Ukupno	170	100,0%

Kod pitanja *voliš li ići u školu* 1,8% ispitanika je bez odgovora, 44,1% odgovorilo je da voli ići u školu, dok najveći postotak učenika, njih 54,1% navodi da ne voli ići u školu, što je vidljivo u tablici 4.

Grafikon 2. Prikaz postotka učenika prema odgovoru na pitanje voliš li ići u školu

Prema odgovorima učenika s kojom su ocjenom završili prošlu školsku godinu, iz tablice 3. i grafikona 1. vidimo da je najviše učenika postiglo vrlo dobar uspjeh, njih 41,2 %, a odličan uspjeh postiglo je 33,5% ispitanika, što je značajan uspjeh. Međutim, na pitanje vole li ići u školu, većina učenika, njih 54,12% (tablica 4. i grafikon 2.) je odgovorilo da ne voli, što se može smatrati zabrinjavajućim.

Tablica 5. *Prikaz postotka učenika s obzirom na odgovor na pitanje školski uspjeh ti je važan zbog*

		N	%
Školski uspjeh ti je važan zbog	Bez odgovora	2	1,2%
	očekivanja roditelja/ nastavnika	9	5,3%
	upisa u srednju školu	150	88,2%
	nije mi važan	4	2,4%
	Ostalo	5	2,9%
	Ukupno	170	100,0%

U tablici 5. prikazujemo odgovore na pitanje *školski uspjeh ti je važan zbog*. 1,2% ispitanika je bez odgovora, 5,3% ispitanika navodi očekivanja roditelja/ nastavnika, 88,2% odgovorilo je zbog upisa u srednju školu, 2,4% nije mi važan, a 2,9% ostalo. Najviše ispitanika smatraju školski uspjeh važnim zbog upisa u srednu školu, a u sljedećoj tablici su prikazani odgovori onih ispitanika koji su odgovorili *ostalo* (2,9%).

U tablici 6. navedeni su ostali odgovori ispitanika na pitanje *školski uspjeh ti je važan zbog*.

Tablica 6. *Prikaz ostalih odgovora ispitanika zašto im je važan školski uspjeh*

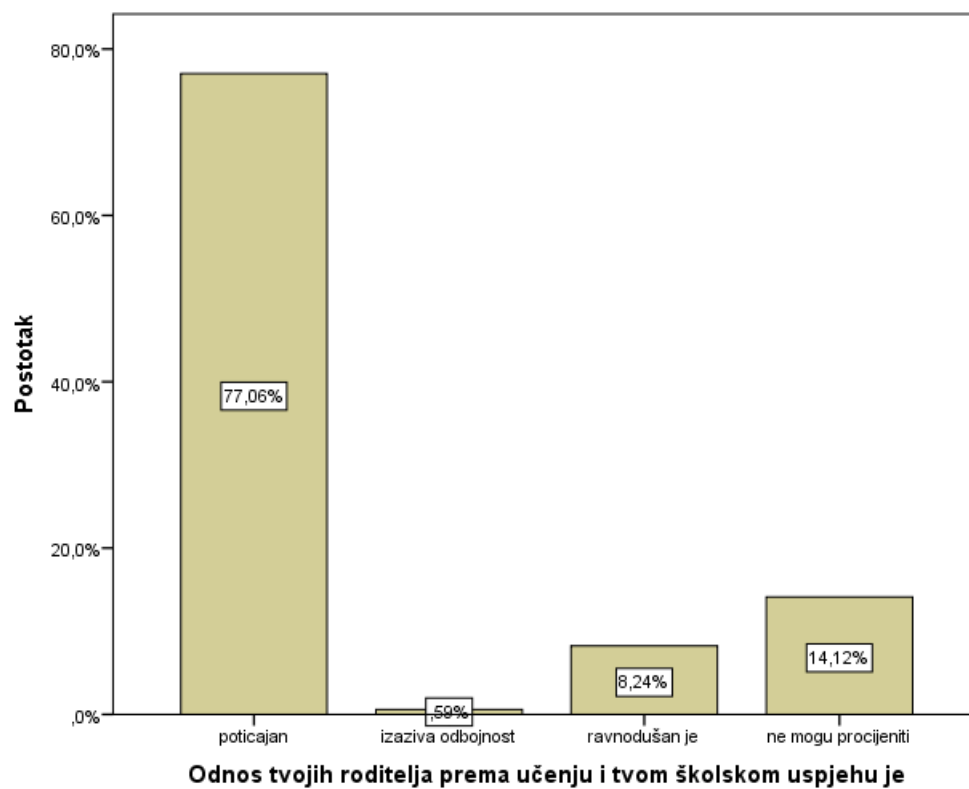
	Broj
moje budućnosti	1
za rad/posao	1
Zbog onoga što želim postići u životu	1
zbog sebe i svog daljnjeg života	1
zbog zadovoljstva (osobnog)	1

Tablica 7. Prikaz odgovora učenika na odnos njihovih roditelja prema njihovom učenju i školskom uspjehu

		N	%
Odnos tvojih roditelja prema učenju i tvom školskom uspjehu je	Poticajan	131	77,1%
	izaziva odbojnost	1	0,6%
	ravnodušan je	14	8,2%
	ne mogu procijeniti	24	14,1%

Kod pitanja *odnos tvojih roditelja prema učenju i tvom školskom uspjehu* je 77,1% ispitanika navodi poticajan, 0,6% da izaziva odbojnost, 8,2% ravnodušan je, dok 14,1% ispitanika odgovara kako ne može procijeniti.

Grafikon 3. *Prikaz odnosa roditelja prema učenju i školskom uspjehu učenika u postocima*

Tablica 8. *Prikaz prosječnih vrijednosti za pitanja koliko osoba sačinjava obitelj ispitanika, koliko osoba živi u kućanstvu ispitanika i koliko ima ukupno braće i sestara*

		Koliko osoba sačinjava tvoju obitelj	Koliko ukupno osoba živi u tvome kućanstvu	Koliko ukupno imaš braće i sestara
N	Valjanih	170	170	170
	Nedostaje	0	0	0
$\bar{x}$		4,71	5,03	1,81
SD		1,343	1,637	1,414
Min		2	2	0
Max		10	14	7

U tablici 8. prikazujemo prosječne odgovore ispitanika na pitanje *koliko osoba sačinjava tvoju obitelj, koliko ukupno osoba živi u tvome kućanstvu i koliko ukupno imaš braće i sestara*. Kod pitanja *koliko osoba sačinjava tvoju obitelj*, aritmetička sredina iznosi 4,71, uz standardnu devijaciju od 1,343, minimalna vrijednost je 2 dok je maksimalna vrijednost 10. Iz tablice je vidljiv prosječan broj osoba koji sačinjavaju obitelj, iz čega proizlazi da je prosječan broj osoba koje sačinjavaju obitelj ispitanika 4,71.

Kod pitanja *koliko ukupno osoba živi u tvome kućanstvu* iz tablice 8 je vidljivo kako aritmetička sredina iznosi 5,03, uz standardnu devijaciju od 1,637, minimalna vrijednost je 2 dok je maksimalna vrijednost 14. Prosječan broj osoba u kućanstvu ispitanika, prema tome iznosi 5,03 osoba.

Kod pitanja *koliko ukupno imaš braće i sestara* iz tablice 8 vidljivo je da aritmetička sredina iznosi 1,81, uz standardnu devijaciju od 1,414, minimalna vrijednost je 0 dok je maksimalna vrijednost 7. Prosječno učenici imaju 1,81 braće ili sestara.

Tablica 9. *Prikaz stupnja obrazovanja majke i oca*

		N	%
Stupanj obrazovanja tvoje majke	bez odgovora	3	1,8%
	osnovna škola i manje	23	13,5%
	srednja škola	88	51,8%
	viša škola	29	17,1%
	fakultet i više	27	15,9%
	Ukupno	170	100,0%
Stupanj obrazovanja tvoga oca	bez odgovora	3	1,8%
	osnovna škola i manje	20	11,8%
	srednja škola	98	57,6%
	viša škola	24	14,1%
	fakultet i više	25	14,7%
	Ukupno	170	100,0%

U tablici 9. kod pitanja *stupanj obrazovanja tvoje majke* vidljivo je kako je 1,8% ispitanika bez odgovora, 13,5% navodi osnovna škola i manje, 51,8% srednja škola, 17,1% viša škola, dok 15,9% ispitanika navodi fakultet i više.

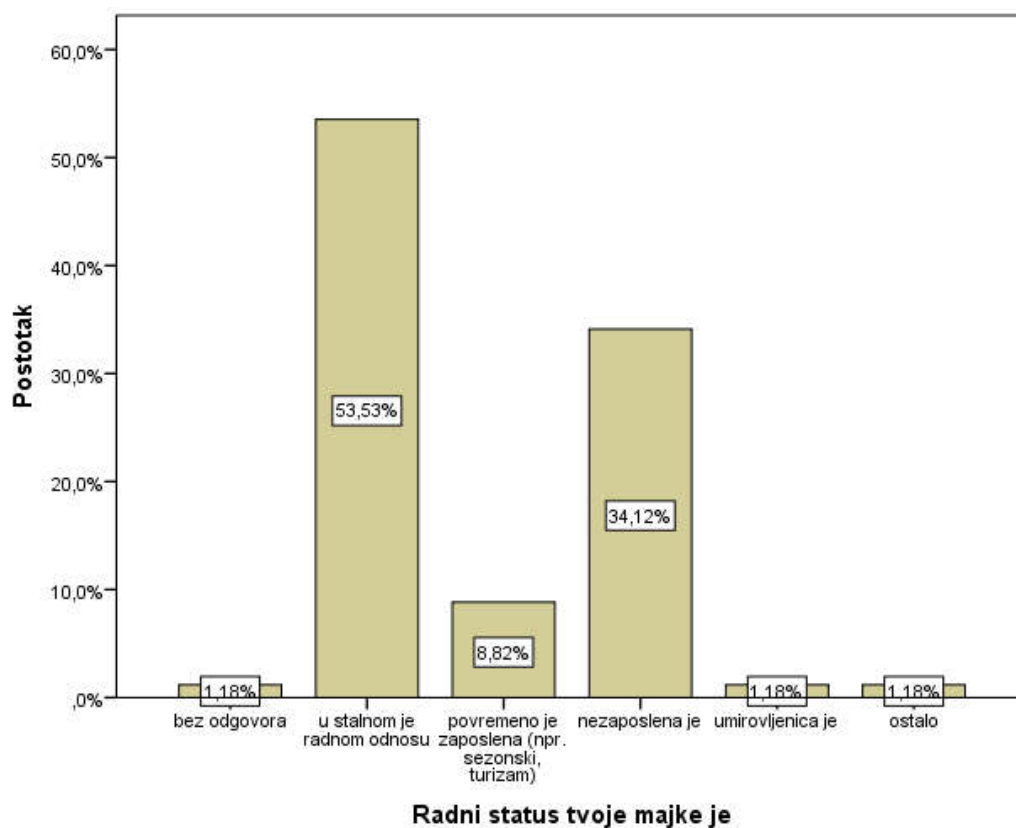
Kod pitanja *stupanj obrazovanja tvoga oca* može se uočiti kako je 1,8% ispitanika bez odgovora, 11,8% osnovna škola i manje, 57,6% srednja škola, 14,1% viša škola, dok 14,7% fakultet i više.

Tablica 10. Radni status majke

		N	%
Radni status tvoje majke je	bez odgovora	2	1,2%
	u stalnom je radnom odnosu	91	53,5%
	povremeno je zaposlena (npr. sezonski, turizam)	15	8,8%
	nezaposlena je	58	34,1%
	umirovljenica je	2	1,2%
	ostalo	2	1,2%
	Ukupno	170	100,0%

Nadalje, kod pitanja *radni status tvoje majke je* može se uočiti kako je 1,2% ispitanika bez odgovora, 53,5% odgovorilo je da je u stalnom je radnom odnosu, 8,8% navodi povremeno je zaposlena (npr. sezonski, turizam), 34,1% nezaposlena je, 1,2% umirovljenica je, dok 1,2% ostalo.

Grafikon 4. *Radni status majke*

Tablica 11. *Ostali odgovori ispitanika na pitanje radnog statusa majke*

U tablici 11. navedeni su ostali odgovori ispitanika na pitanje *radni status tvoje majke je*.

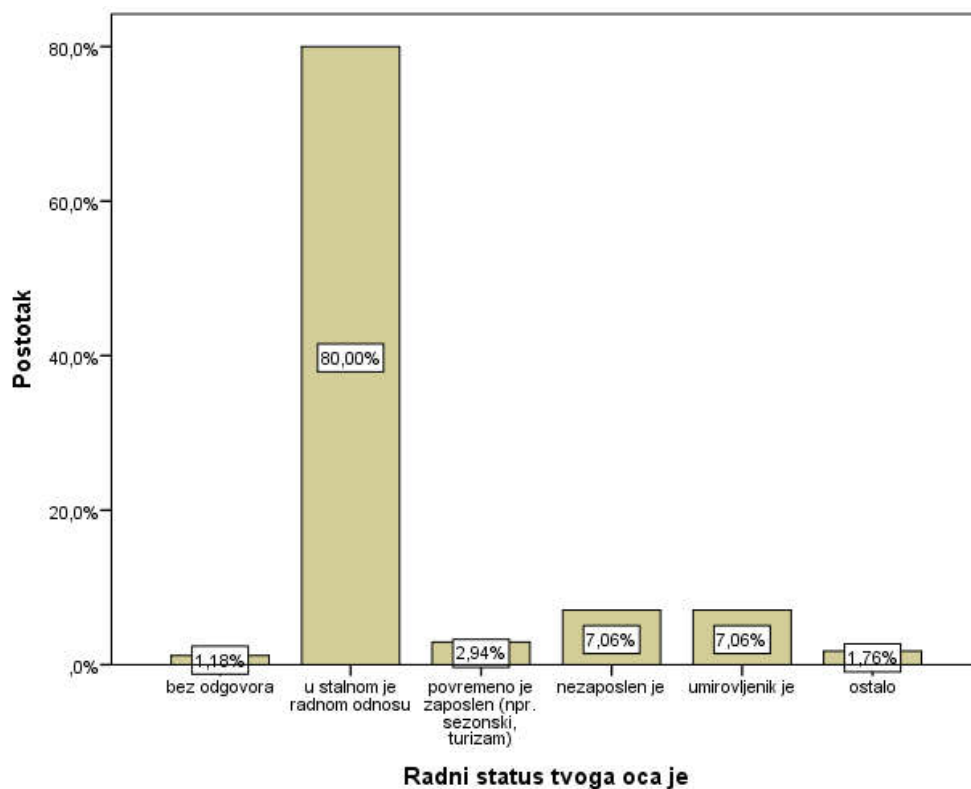
	Broj
kuhar	1
radi na ugovor	1

Tablica 12. *Radni status oca*

		N	%
Radni status tvoga oca je	bez odgovora	2	1,2%
	u stalnom je radnom odnosu	136	80,0%
	povremeno je zaposlen (npr. sezonski, turizam)	5	2,9%
	nezaposlen je	12	7,1%
	umirovljenik je	12	7,1%
	ostalo	3	1,8%
	Ukupno	170	100,0%

Kod pitanja *radni status tvoga oca je* 1,2% ispitanika bez odgovora, 80% navodi u stalnom je radnom odnosu, 2,9% da je povremeno zaposlen (npr. sezonski, turizam), 7,1% ispitanika odgovorilo je da je nezaposlen, 7,1% umirovljenik je, dok 1,8% ostalo.

Grafikon 5. *Radni status oca*

Tablica 13. *Ostali odgovori ispitanika na pitanje radnog statusa oca*

U tablici 13. prikazani su ostali odgovori ispitanika na pitanje *radni status tvoga oca je*.

	Broj
pokojni	1
porodiljni	1
umro	1

Tablica 14. *Bračni status roditelja*

		N	%
Kakav je bračni status tvojih roditelja (zaokruži)	oženjeni (u braku) / izvanbračna zajednica	153	90,0%
	razvedeni	16	9,4%
	udovac/ udovica	1	0,6%
	Ukupno	170	100,0%

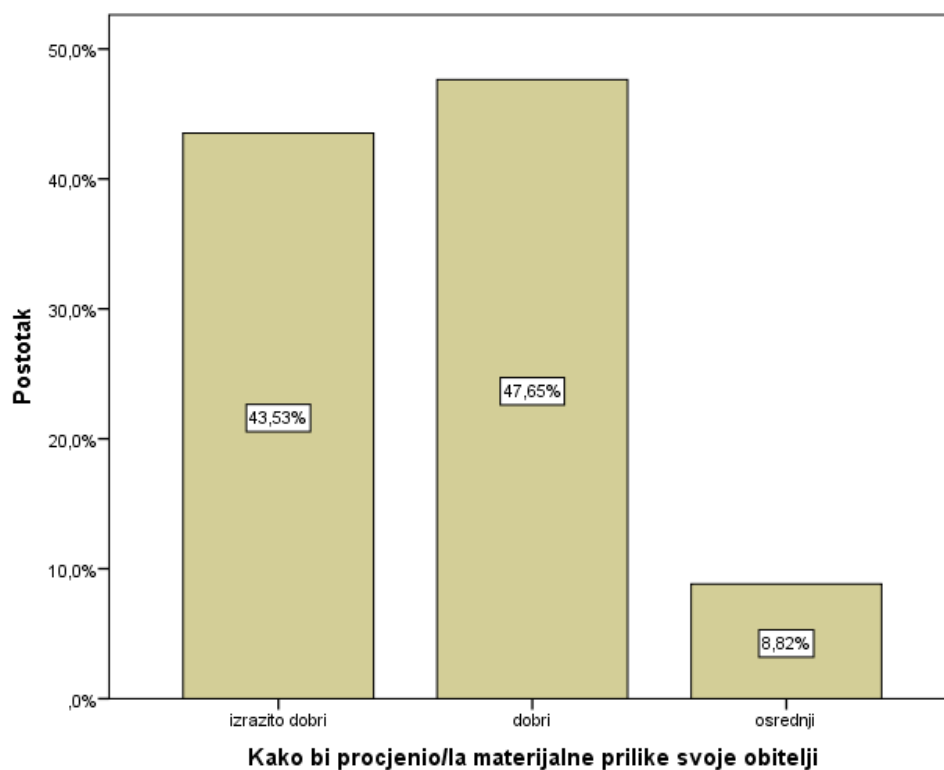
U tablici 14. vidljivo je da su na pitanje *kakav je bračni status tvojih roditelja (zaokruži)* ispitanici odgovorili, njih 90,0% da su roditelji *oženjeni (u braku) / izvanbračna zajednica*, 9,4% ispitanika da su razvedeni, dok je njih 0,6% navelo udovac/ udovica.

Tablica 15. *Prikaz procjene materijalnih prilika obitelji*

		N	%
Kako bi procijenio/la materijalne prilike svoje obitelji	izrazito dobri	74	43,5%
	dobri	81	47,6%
	osrednji	15	8,8%
	loši	0	0,0%
	izrazito loši	0	0,0%
	Ukupno	170	100,0%

Uvidom u tablicu 15. vidljivo je da ispitanici materijalne prilike svoje obitelji procjenjuju izrazito dobrima (njih 43,5%), dobrima (47,6%) i osrednjima (8,8%), dok nijedan ispitanik ne smatra materijalne prilike svoje obitelji lošima ili izrazito lošima. Ovaj rezultat iznenađuje, posebno ako se uzme u obzir financijsko stanje obitelji u Republici Hrvatskoj. Postoji mogućnost, da učenici nisu objektivno odgovorili na postavljeno pitanje, ili nisu dovoljno upoznati sa materijalnim stanjem obitelji. Uzimajući u obzir, da je pitanje dodatno objašnjeno ispitanicima, smatramo da su ga oni razumjeli i prihvaćamo ove rezultate.

Grafikon 6. *Procjena materijalnog stanja obitelji*

Tablica 16. *Glavni izvori sredstava za život obitelji*

		N	%
Glavni izvor sredstava za život tvoje obitelji je	bez odgovora	3	1,8%
	prihodi od stalnog rada	152	89,4%
	prihodi od povremenog rada	7	4,1%
	mirovina (starosna ili ostale)	7	4,1%
	socijalna primanja	1	0,6%
	Ukupno	170	100,0%

Kod pitanja *glavni izvor sredstava za život tvoje obitelji je* 1,8% ispitanika je bez odgovora, 89,4% odgovorilo je prihodi od stalnog rada, 4,1% navodi prihodi od povremenog rada, 4,1% mirovina (starosna ili ostale), dok 0,6% je odgovorilo socijalna primanja.

Tablica 17. *Prikaz odgovora na neka pitanja o socioekonomskom statusu obitelji u postocima*

		N	%
Tvoja obitelj živi u	stanu / kući u vlasništvu obitelji	161	94,7%
	unajmljenom stanu / kući	9	5,3%
	Ukupno	170	100,0%
Imate li u kućanstvu osobno računalo (stolno ili prijenosno)	Da	158	92,9%
	Ne	12	7,1%
	Ukupno	170	100,0%
Posjeduje li tvoja obitelj osobni automobil	Da	162	95,3%
	Ne	8	4,7%
	Ukupno	170	100,0%

Kod pitanja *tvoja obitelj živi u* 94,7% odgovorilo je u stanu / kući u vlasništvu obitelji, 5,3% u unajmljenom stanu / kući, dok za pitanje imate li u kućanstvu osobno računalo (stolno ili prijenosno) 92,9% navodi da, a 95,3% ispitanika izjavljuje kako njihova obitelj posjeduje automobil. (tablica 17.)

Tablica 18. *Prikaz rezultata pitanja koriste li se internetom u kućanstvu, broj knjiga u kućanstvu i imaju li ispitanici vlastitu sobu*

		N	%
Koristite li se u kućanstvu internetom	Da	166	97,6%
	Ne	4	2,4%
	Ukupno	170	100,0%
Broj knjiga u tvome kućanstvu	0 – 10	38	22,4%
	11 - 25	53	31,2%
	26 – 100 i više	79	46,5%
	Ukupno	170	100,0%
Imaš li vlastitu sobu	Da	142	83,5%
	Ne	28	16,5%
	Ukupno	170	100,0%

Kod pitanja *koristite li se u kućanstvu internetom* 97,6% ispitanika odgovara potvrdno, kod broja knjiga u kućanstvu 22,4% odgovorilo je kako ima 0 – 10, 31,2% ima 11 – 25, dok 46,5% ima 26 – 100 i više knjiga, a 83,5% ispitanika odgovorilo je kako ima vlastitu sobu.

Tablica 19. *Prikaz materijalnog statusa roditelja s obzirom na mogućnost osiguravanja školskog pribora ili izvanškolskih aktivnosti djece*

		N	%
Jesu li ti roditelji u mogućnosti osigurati sav potreban školski pribor	Bez odgovora	1	0,6%
	Da	167	98,2%
	Ne	2	1,2%
	Ukupno	170	100,0%
Ideš li na neke izvanškolske aktivnosti (npr. sportske) koje ti roditelji plaćaju	Da	62	36,5%
	Ne	108	63,5%
	Ukupno	170	100,0%

98,2% ispitanika odgovorilo je kako su im *roditelji u mogućnosti osigurati sav potreban školski pribor*, dok tek 36,5% ispitanika ide na neke izvanškolske aktivnosti (npr. sportske) koje im roditelji plaćaju. Iz tablice 19. vidljivo je da više od većine djece ne ide na izvanškolske aktivnosti koje roditelji plaćaju (njih 63,5 %). Razlog tome, osim materijalnih prilika obitelji, može biti i slabija ponuda aktivnosti koje postoje u gradu Popovači i okolici.¹¹

Tablica 20. *Prikaz samoprocjene učenika o odnosima u obitelji*

Odnosi u tvojoj obitelji su	Bez odgovora	1	0,6%
	izrazito dobri	99	58,2%
	dobri	55	32,4%
	osrednji	13	7,6%
	loši	2	1,2%
	izrazito loši	0	0,0%
	Ukupno	170	100,0%

Kod pitanja *odnosi u tvojoj obitelji su*: 0,6% ispitanika je bez odgovora, 58,2% odgovorilo je izuzetno dobri, 32,4% dobri, 7,6% osrednji, dok 1,2% odgovorilo je kako su loši.

¹¹ Prema zapažanju autorice rada, koja i sama živi u gradu Popovači, te je upoznata sa ponudom izvanškolskih aktivnosti u gradu i okolici.

Tablica 21. *Prikaz odgovora s kime ispitanici najčešće razgovaraju o svojim problemima*

		N	%
S kim najčešće razgovaraš o svojim problemima: otac	da	46	27,1%
	ne	124	72,9%
	Ukupno	170	100,0%
S kim najčešće razgovaraš o svojim problemima: majka	da	100	58,8%
	ne	70	41,2%
	Ukupno	170	100,0%
S kim najčešće razgovaraš o svojim problemima: braća i sestre	da	42	24,7%
	ne	128	75,3%
	Ukupno	170	100,0%
S kim najčešće razgovaraš o svojim problemima: školski prijatelji	da	77	45,3%
	ne	93	54,7%
	Ukupno	170	100,0%
S kim najčešće razgovaraš o svojim problemima: nastavnici i stručni suradnici u školi	da	1	0,6%
	ne	169	99,4%
	Ukupno	170	100,0%

U tablici 21. prikazani su odgovori ispitanika na pitanje *s kim najčešće razgovaraju o svojim problemima*. Iz prikazane tablice može se uočiti kako je najveći udio ispitanika koji su odgovorili majka (58,8%), zatim školski prijatelji (45,3%), otac (27,1% ispitanika), braća i sestre (24,7% ispitanika), dok su nastavnici i stručni suradnici u školi zastupljeni kod svega 0,6% promatranih ispitanika.

Tablica 22. *Ostali odgovori ispitanika s kime najčešće razgovaraju o svojim problemima*

U tablici 22. navedeni su ostali odgovori ispitanika na pitanje *s kim najčešće razgovaraš o svojim problemima*.

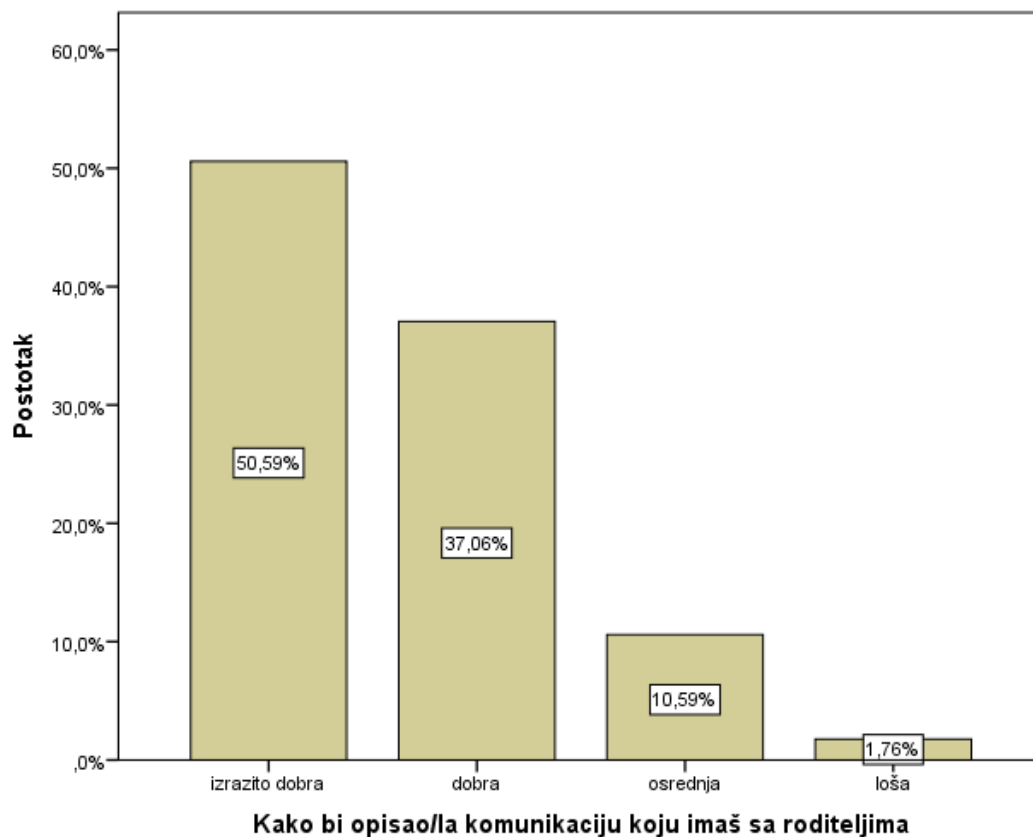
	Broj
baka	3
baka i deda	1
baka,djed,tetka	1
brat	1
najbolja prijateljica	2
najbolji prijatelji	1
najboljom prijateljicom	1
nikim	1
niko	1
prijatelji izvan škole	1
s nikim	1
teta	1

Tablica 23. *Prikaz samoprocjene učenika o komunikaciji sa roditeljima*

		N	%
Kako bi opisao/la komunikaciju koju imaš sa roditeljima	izrazito dobra	86	50,6%
	dobra	63	37,1%
	osrednja	18	10,6%
	loša	3	1,8%
	izrazito loša	0	0,0%

U tablici 23. vidljivo je da kod pitanja *kako bi opisao/la komunikaciju koju imaš sa roditeljima* 50,6% ispitanika je odgovorilo da je komunikacija izrazito dobra, 37,1% kako je dobra, 10,6% osrednja, dok 1,8% da je loša.

Grafikon 7. Prikaz rezultata samoprocjene učenika o komunikaciji koju imaju sa roditeljima

Tablica 24. Prikaz odgojnog stila roditelja prema procjeni ispitanika

		N	%
Kako bi opisao/la odnos tvojih roditelja prema tebi	postavljaju stroga pravila, kažnjavaju neposluh i ne pokazuju ljubav	3	1,8%
	nadziru moje ponašanje, pružaju podršku i ljubav	129	75,9%
	ne postavljaju granice, imaju male zahtjeve, pokazuju veliku ljubav i podršku	37	21,8%
	ne postavljaju granice, ne kontroliraju moje ponašanje i rijetko pokazuju ljubav	1	0,6%
	Ukupno	170	100,0%

U tablici 23. kod pitanja *kako bi opisao/la odnos tvojih roditelja prema tebi* može se uočiti kako je 1,8% ispitanika odgovorilo da postavljaju stroga pravila, kažnjavaju neposluh i ne pokazuju ljubav, 75,9% odgovorilo je: nadziru moje ponašanje, pružaju podršku i ljubav, 21,8% da ne postavljaju granice, imaju male zahtjeve, pokazuju veliku ljubav i podršku, dok je 0,6% ispitanika odgovorilo da ne postavljaju granice, ne kontroliraju moje ponašanje i rijetko pokazuju ljubav.

Na sljedećim stranicama će biti prikazani deskriptivni pokazatelje za *odnose u obitelji*, za svako će pitanje biti prikazane frekvencije i postotci, aritmetička sredina i standardna devijacija. Komentirati će se pitanja kod kojih je zabilježena najmanja i najveća vrijednost aritmetičke sredine odgovora ispitanika

Tablica 25. *Prikaz deskriptivne statistike glavnih aspekata odnosa u obitelji*

		N	%	$\bar{x}$	SD
U svojoj obitelji osjećam se sigurno, sretno i zadovoljno	nikada	0	0,0%		
	rijetko	5	2,9%		
	često	45	26,5%		
	uvijek	120	70,6%		
	Ukupno	170	100,0%	3,68	,53
U mojoj obitelji postoji povezanost i interakcija među članovima obitelji	nikada	1	0,6%		
	rijetko	13	7,6%		
	često	71	41,8%		
	uvijek	85	50,0%		
	Ukupno	170	100,0%	3,41	,66
Osjećam se blisko svojim roditeljima	nikada	1	0,6%		
	rijetko	15	8,9%		
	često	42	24,9%		
	uvijek	111	65,7%		
	Ukupno	169	100,0%	3,56	,68
Provodim kvalitetno vrijeme sa svojim roditeljima u razgovoru, druženju, zabavi, rekreaciji	nikada	2	1,2%		
	rijetko	32	18,9%		
	često	79	46,7%		
	uvijek	56	33,1%		
	Ukupno	169	100,0%	3,12	,75
Moja obitelj koristi zajednički prostor boravka za razgovore, zabavu,	nikada	6	3,5%		
	rijetko	19	11,2%		
	često	60	35,3%		

druženje i rješavanje problema	uvijek	85	50,0%		
	Ukupno	170	100,0%	3,32	,81
U mojoj obitelji razvijamo i koristimo otvorenu i iskrenu komunikaciju	nikada	4	2,4%		
	rijetko	28	16,7%		
	često	60	35,7%		
	uvijek	76	45,2%		
	Ukupno	168	100,0%	3,24	,81
Kada mi zatreba pomoć ili savjet, znam da se mogu obratiti svojim roditeljima	nikada	5	2,9%		
	rijetko	18	10,6%		
	često	48	28,2%		
	uvijek	99	58,2%		
	Ukupno	170	100,0%	3,42	,80
Kada razgovaram sa roditeljima, oni me zainteresirano i aktivno slušaju	nikada	4	2,4%		
	rijetko	15	9,0%		
	često	61	36,7%		
	uvijek	86	51,8%		
	Ukupno	166	100,0%	3,38	,75
Moji roditelji izražavaju svoje mišljenje, stavove i zahtjeve na meni jasan način	nikada	6	3,6%		
	rijetko	14	8,3%		
	često	62	36,9%		
	uvijek	86	51,2%		
	Ukupno	168	100,0%	3,36	,78
Moji roditelji mi postavljaju jasno utvrđena pravila ponašanja i posljedice za nepoštivanje tih pravila	nikada	9	5,3%		
	rijetko	36	21,2%		
	često	57	33,5%		
	uvijek	68	40,0%		
	Ukupno	170	100,0%	3,08	,91
Moji roditelji se informiraju o svim važnim stvarima u mom životu	nikada	2	1,2%		
	rijetko	16	9,5%		
	često	62	36,9%		
	uvijek	88	52,4%		
	Ukupno	168	100,0%	3,40	,71
Moji roditelji su dosljedni u svom postupanju prema meni	nikada	2	1,2%		
	rijetko	15	8,9%		
	često	58	34,3%		
	uvijek	94	55,6%		
	Ukupno	169	100,0%	3,44	,71

Najvišu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: *u svojoj obitelji osjećam se sigurno, sretno i zadovoljno* gdje aritmetička sredina odgovora

ispitanika iznosi 3,68 dok standardna devijacija iznosi 0,53, zatim *osjećam se blisko svojim roditeljima* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 3,56 , a standardna devijacija iznosi 0,68.

Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: *moji roditelji mi postavljaju jasno utvrđena pravila ponašanja i posljedice za nepoštivanje tih pravila* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 3,08 dok standardna devijacija iznosi 0,91, dok za pitanje *provodim kvalitetno vrijeme sa svojim roditeljima u razgovoru, druženju, zabavi, rekreaciji* aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 3,12, a standardna devijacija iznosi 0,75.

Testiranje značajnosti Hi kvadrat testom

U tablici 26. prikazani su rezultati Hi kvadrat testa, usporedba je rađena s obzirom na stupanj obrazovanja majke i prosječnu ocjenu za prošlu školsku godinu.

Tablica 26. *Stupanj obrazovanja tvoje majke * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

			S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu				Ukupno	p^*
			2	3	4	5		
Stupanj obrazovanja tvoje majke	bez odgovora	N	0	1	1	1	3	0,034
		%	0,0%	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%	
	osnovna škola i manje	N	2	10	7	4	23	
		%	8,7%	43,5%	30,4%	17,4%	100,0%	
	srednja škola	N	1	20	41	26	88	
		%	1,1%	22,7%	46,6%	29,5%	100,0%	
	viša škola	N	0	7	11	11	29	
		%	0,0%	24,1%	37,9%	37,9%	100,0%	
	fakultet i više	N	0	2	10	15	27	
		%	0,0%	7,4%	37,0%	55,6%	100,0%	
Ukupno		N	3	40	70	57	170	
		%	1,8%	23,5%	41,2%	33,5%	100,0%	

Pogleda li se vrijednost Hi kvadrat testa može se uočiti kako signifikantnost iznosi 0,034 što je manje od 0,05, može se reći kako između odgovora ispitanika za *stupanj obrazovanja majke* s obzirom na pitanje *s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora, iz tablice 26. se može se uočiti kako je značajno veći udio ispitanika koji su prošli sa boljim ocjenama ako je stupanj obrazovanje majke veći.

U tablici 27. prikazani su rezultati Hi kvadrat testa, usporedba je rađena s obzirom na stupanj obrazovanja oca i prosječnu ocjenu za prošlu školsku godinu.

Tablica 27. *Stupanj obrazovanja tvoga oca * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

			S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu				Ukupno	p^*
			2	3	4	5		
Stupanj obrazovanja tvoga oca	bez odgovora	N	0	1	1	1	3	0,001
		%	0,0%	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%	
	osnovna škola i manje	N	2	8	9	1	20	
		%	10,0%	40,0%	45,0%	5,0%	100,0%	
	srednja škola	N	1	27	40	30	98	
		%	1,0%	27,6%	40,8%	30,6%	100,0%	
	viša škola	N	0	3	13	8	24	
		%	0,0%	12,5%	54,2%	33,3%	100,0%	
	fakultet i više	N	0	1	7	17	25	
		%	0,0%	4,0%	28,0%	68,0%	100,0%	
Ukupno		N	3	40	70	57	170	
		%	1,8%	23,5%	41,2%	33,5%	100,0%	

Pogleda li se vrijednost Hi kvadrat testa možemo uočiti kako signifikantnost iznosi 0,001 što je manje od 0,05, može se zaključiti kako između odgovora ispitanika za *stupanj obrazovanja oca* s obzirom na pitanje *s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora, iz tablice 27. se može se uočiti kako je značajno veći udio ispitanika koji su prošli sa boljim ocjenama ako je stupanj obrazovanja oca veći.

Tablica 28. *S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* * *Kako bi procjenio/la materijalne prilike svoje obitelji*

			Kako bi procjenio/la materijalne prilike svoje obitelji			Ukupno	<i>p</i> *
			izrazito dobri	dobri	osrednji		
S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu	2	N	0	3	0	3	0,445
		%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%	
	3	N	19	19	2	40	
		%	47,5%	47,5%	5,0%	100,0%	
	4	N	30	31	9	70	
		%	42,9%	44,3%	12,9%	100,0%	
	5	N	25	28	4	57	
		%	43,9%	49,1%	7,0%	100,0%	
Ukupno		N	74	81	15	170	
		%	43,5%	47,6%	8,8%	100,0%	

Pogleda li se vrijednost Hi kvadrat testa u tablici 28. može se uočiti kako signifikantnost iznosi 0,445 što je više od 0,05, može se reći kako između odgovora ispitanika za *materijalne prilike obitelji* s obzirom na pitanje *s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* ne postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora.

Tablica 29. *S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* * *Spol*

			Spol			Ukupno	p^*
			Bez odgovora	M	Ž		
S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu	2	N	0	2	1	3	0,046
		%	0,0%	66,7%	33,3%	100,0%	
	3	N	2	27	11	40	
		%	5,0%	67,5%	27,5%	100,0%	
	4	N	1	26	43	70	
		%	1,4%	37,1%	61,4%	100,0%	
	5	N	1	27	29	57	
		%	1,8%	47,4%	50,9%	100,0%	
Ukupno		N	4	82	84	170	
		%	2,4%	48,2%	49,4%	100,0%	

Tablica 29. prikazuje vrijednost Hi kvadrat testa iz koje se može uočiti kako signifikantnost iznosi 0,046 što je manje od 0,05, dakle između odgovora ispitanika za *spol ispitanika* s obzirom na pitanje *s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora, iz tablice 29. se može uočiti kako je značajno veći udio djevojčica koje su prošle sa boljim uspjehom u odnosu na dječake.

Tablica 30. *Radni status tvoje majke je * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

			S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu				Ukupno	<i>p</i> *
			2	3	4	5		
Radni status tvoje majke je	bez odgovora	N	0	1	0	1	2	0,487
		%	0,0%	50,0%	0,0%	50,0%	100,0%	
	u stalnom je radnom odnosu	N	1	18	33	39	91	
		%	1,1%	19,8%	36,3%	42,9%	100,0%	
	povremeno je zaposlena (npr. sezonski, turizam)	N	0	3	9	3	15	
		%	0,0%	20,0%	60,0%	20,0%	100,0%	
	nezaposlena je	N	2	18	26	12	58	
		%	3,4%	31,0%	44,8%	20,7%	100,0%	
	umirovljenica je	N	0	0	1	1	2	
		%	0,0%	0,0%	50,0%	50,0%	100,0%	
	ostalo	N	0	0	1	1	2	
		%	0,0%	0,0%	50,0%	50,0%	100,0%	
Ukupno		N	3	40	70	57	170	
		%	1,8%	23,5%	41,2%	33,5%	100,0%	

Pogleda li se vrijednost Hi kvadrat testa može se uočiti kako signifikantnost iznosi 0,487 što je više od 0,05, stoga, može se reći kako između odgovora ispitanika za *radni status majke* s obzirom na pitanje *s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* ne postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora, što vidimo iz tablice 30.

Tablica 31. *Radni status tvoga oca je * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

			S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu				Ukupno	p^*
			2	3	4	5		
Radni status tvoga oca je	bez odgovora	N	0	1	0	1	2	0,001
		%	0,0%	50,0%	0,0%	50,0%	100,0%	
	u stalnom je radnom odnosu	N	1	28	60	47	136	
		%	0,7%	20,6%	44,1%	34,6%	100,0%	
	povremeno je zaposlen (npr. sezonski, turizam)	N	0	5	0	0	5	
		%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%	
	nezaposlen je	N	2	4	3	3	12	
		%	16,7%	33,3%	25,0%	25,0%	100,0%	
	umirovljenik je	N	0	2	6	4	12	
		%	0,0%	16,7%	50,0%	33,3%	100,0%	
	ostalo	N	0	0	1	2	3	
		%	0,0%	0,0%	33,3%	66,7%	100,0%	
Ukupno		N	3	40	70	57	170	
		%	1,8%	23,5%	41,2%	33,5%	100,0%	

Pogleda li se vrijednost Hi kvadrat testa možemo uočiti kako signifikantnost iznosi 0,001 što je manje od 0,05, može se reći kako između odgovora ispitanika za *radni status oca* s obzirom na pitanje *s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora, iz tablice 31. se može uočiti kako su učenici čiji je otac stalno zaposlen ili umirovljenik postigli značajno bolji uspjeh.

Tablica 32. *Odnos tvojih roditelja prema učenju i tvom školskom uspjehu je* * *S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

			S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu				Ukupno	<i>p</i> *
			2	3	4	5		
Odnos tvojih roditelja prema učenju i tvom školskom uspjehu je	poticajan	N	2	26	53	50	131	0,144
		%	1,5%	19,8%	40,5%	38,2%	100,0%	
	izaziva odbojnost	N	0	1	0	0	1	
		%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%	
	ravnodušan je	N	1	6	5	2	14	
		%	7,1%	42,9%	35,7%	14,3%	100,0%	
	ne mogu procijeniti	N	0	7	12	5	24	
		%	0,0%	29,2%	50,0%	20,8%	100,0%	
Ukupno		N	3	40	70	57	170	
		%	1,8%	23,5%	41,2%	33,5%	100,0%	

Pogleda li se vrijednost Hi kvadrat testa može se uočiti kako signifikantnost iznosi 0,144 što je više od 0,05, može se reći kako između odgovora ispitanika za *odnos tvojih roditelja prema učenju i tvom školskom uspjehu je* s obzirom na pitanje *s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu* ne postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora.

Testiranje razlike u odgovorima ispitanika putem Kruskal Wallis i Mann-Whitney U testa

Na sljedećim će stranicama biti prikazano testiranje putem statističkih testova kako bi se uočila razliku s obzirom na odnose u obitelji i ostale promatrane varijable u istraživanju. Testiranje će biti provedeno putem Kruskal Wallis i Mann-Whitney U testa.

Tablica 33. *Odnosi u obitelji i radni status majke*

	Radni status tvoje majke je	N	Aritmetička sredina rangova	p^*
Odnosi u obitelji	u stalnom je radnom odnosu	86	77,97	0,898
	povremeno je zaposlena (npr. sezonski, turizam)	14	79,57	
	nezaposlena je	54	81,79	
	umirovljenica je	2	52,00	
	ostalo	1	63,50	
	Ukupno	157		

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za *odnose u obitelji* može se uočiti kako signifikantnost testa iznosi više od 5%, odnosno $p=0,898$, dakle može se reći kako ne postoji statistički značajna razlika za *odnose u obitelji* s obzirom na radni status majke.

Tablica 34. Odnosi u obitelji i radni status oca

	Radni status tvoga oca je	N	Aritmetička sredina rangova	p^*
Odnosi u obitelji	u stalnom je radnom odnosu	127	80,29	0,219
	povremeno je zaposlen (npr. sezonski, turizam)	4	46,38	
	nezaposlen je	12	75,46	
	umirovljenik je	11	67,82	
	ostalo	3	123,00	
	Ukupno	157		

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za *odnose u obitelji* može se uočiti kako signifikantnost testa iznosi više od 5%, odnosno $p=0,219$, dakle može se reći kako ne postoji statistički značajna razlika za *odnose u obitelji* s obzirom na radni status oca.

Tablica 35. *Odnosi u obitelji i procjena materijalnih prilika obitelji*

	Kako bi procijenio/la materijalne prilike svoje obitelji	N	Aritmetička sredina rangova	p^*
Odnosi u obitelji	izrazito dobri	71	98,68	0,000
	dobri	76	68,24	
	osrednji	12	43,92	
	Ukupno	159		

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za *odnose u obitelji* može se uočiti kako signifikantnost testa iznosi manje od 5%, odnosno $p=0,000$, dakle može se reći, s razinom pouzdanosti od 95%, kako postoji statistički značajna razlika za *odnose u obitelji* s obzirom na procijenjene materijalne prilike obitelji. Pri tome se iz prikazanih rangova može uočiti kako su najviši za ispitanike koji svoje materijalne prilike procjenjuju kao izuzetno dobre (odgovori za odnose u obitelji su u prosjeku viši), dok su značajno niži rangovi (odnosi u obitelji) prisutni kod ispitanika koji navode dobri, odnosno osrednji.

Tablica 36. *Odnosi u obitelji s obzirom na to imaju li ispitanici vlastitu sobu*

	Imaš li vlastitu sobu	N	Aritmetička sredina rangova	p^*
Odnosi u obitelji	Da	133	80,77	0,634
	Ne	26	76,08	
	Ukupno	159		

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za *odnose u obitelji* može se uočiti kako signifikantnost testa iznosi više od 5%, odnosno $p=0,634$, dakle može se reći kako ne postoji statistički značajna razlika za *odnose u obitelji* s obzirom na to imaju li ispitanici vlastitu sobu.

Tablica 37. *Odnosi u obitelji i komunikacija s roditeljima*

	Kako bi opisao/la komunikaciju koju imaš sa roditeljima	N	Aritmetička sredina rangova	p^*
Odnosi u obitelji	izrazito dobra	84	105,32	0,000
	dobra	56	62,15	
	osrednja	16	23,28	
	loša	3	6,67	
	Ukupno	159		

Pogleda li se vrijednost signifikantnosti za *odnose u obitelji* može se uočiti kako signifikantnost testa iznosi manje od 5%, odnosno $p=0,000$, dakle može se reći, s razinom pouzdanosti od 95%, kako postoji statistički značajna razlika za *odnose u obitelji* s obzirom na komunikaciju koju imaju s roditeljima. Pri tome se iz prikazanih rangova može uočiti kako su najviši za ispitanike koji komunikaciju navode kao izuzetno dobru (odgovori za odnose u obitelji su u prosjeku viši), dok su značajno niži rangovi (odnosi u obitelji) prisutni kod ispitanika koji navode dobra i osrednja, a daleko su najniži kod ispitanika koji navode kako je komunikacija loša.

6. INTERPRETACIJA

6.1. Verifikacija hipoteza

H₁: Postoji statistički značajna razlika između stupnja obrazovanja oca i majke i prosječne ocjene djeteta prethodne školske godine

H₂: Postoji statistički značajna razlika između radnog statusa oca i majke i prosječne ocjene djeteta prethodne školske godine

H₃: Ne postoji statistički značajna razlika između radnog statusa oca i majke i odnosa u obitelji

H₄: Bolja razina komunikacije između djece i roditelja ima velik utjecaj na bolje odnose u obitelji

H₅: Bolje materijalne prilike u obitelji pozitivno utječu na odnose u obitelji

Prva postavljena hipoteza istraživanja prema kojoj postoji statistički značajna razlika između stupnja obrazovanja oca i stupnja obrazovanja majke i prosječne ocjene djeteta prethodne školske godine je potvrđena. Iz tablice 26. je vidljivo da je značajno veći udio ispitanika koji su prošli sa boljim ocjenama ako je stupanj obrazovanja majke veći ($p=0,034<0,05$). Isto tako, iz tablice 27. vidljivo je da je veći dio ispitanika koji su prošli sa boljim ocjenama prethodnu školsku godinu ako je stupanj obrazovanja oca veći ($p=0,001<0,05$). Navedeni rezultati istraživanja se slažu sa istraživanjima koje smo naveli u uvodu (D.B. DeBaryshe, G. R. Patterson, i D.M. Capaldi, 1993.) koji su u longitudinalnoj studiji pokazali da je niže obrazovanje roditelja povezano sa asocijalnim ponašanjem i nedisciplinom djece, te rezultira slabijim uspjehom u školi (Zloković, 1998). Isto tako Zloković (1998) spominje i rezultate studije *Minesota Mother–Child Project*-a (J. S. Wodarski i dr., 1990:506-513) prema kojima su zanemarena i maltretirana djeca bila niža po socijalnom, emocionalnom i akademskom postignuću. Rezultati istraživanja Mercy i Steelman (1982) pokazuju da je obrazovanje roditelja najbolji prediktor školskog uspjeha, pri čemu je majčina razina obrazovanja jači prediktor uspjeha u školi. Scarr i Weinberg (1978) su u svome istraživanju došli do rezultata da su majčina i očeva razina obrazovanja jednako dobri prediktori školskog

postignuća (Bradley i Corwyn, 2002). Dobiveni rezultati u skladu su sa navedenim istraživanjima.

Prema Burušić, Babarović i Marković (2010:711) odnos obrazovnog postignuća roditelja i njihove djece očekivano je da roditelji koji imaju višu razinu obrazovanja, da će i njihova djeca postići bolje rezultate. Nasuprot tome, roditelji koji su ranije napustili obrazovanje, mogu očekivati niže obrazovne rezultate od svojih potomaka. Isti autori napominju da navedena povezanost obrazovnih postignuća između roditelja i djece danas nije sporna. Postoje različita teorijska objašnjenja ovakvom odnosu sličnih obrazovnih postignuća roditelja i djece. Osim genetičkih objašnjenja izravnog utjecaja roditeljskih obilježja na djecu (Frish i Zussman, 2009), može se prihvatiti i teorija interakcije genetičkog prijenosa i uvjeta u okolini (Burušić, Babarović i Marković, 2010). Istraživanja na području psihologije, sociologije i ekonomije, u objašnjenju povezanosti obrazovnih postignuća ključno mjesto daju socioekonomskom statusu obitelji (Sirin, 2005). Međutim, Čudina-Obradović i Obradović (1995) smatraju da SES nije dovoljan samostalan prediktor za uspjeh u školovanju. Ističu da se u promatranje trebaju uključiti i komponente koje autori nazivaju „obiteljska obrazovna atmosfera“ (Čudina-Obradović, Obradović, 1995). Pogleda li se tablica 32. istraživanja, Hi kvadrat testa za odgovore ispitanika o odnosu roditelja prema učenju i školskom uspjehu s obzirom na pitanje s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu, signifikantnost iznosi 0,144 što je više od 0,05, dakle ne postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora. Međutim, u istoj tablici najviše učenika (njih 131) odgovorilo je kako roditelji imaju poticajan odnos prema učenju i školskom uspjehu. Rezultati su iznenađujući, jer smo očekivali da će i odnos roditelja prema školskom uspjehu i učenju imati statistički značajan utjecaj na završnu ocjenu.

Rezultati navedenih istraživanja ukazuju na značajan utjecaj obrazovanja roditelja na postignuće djece u školi. Međutim, jasno je kako na postignuće učenika u školi utječe mnogo različitih, ali povezanih čimbenika, a obrazovanje roditelja je tek jedan od njih. Ne možemo, unatoč rezultatima istraživanja, podrazumijevati da će djeca roditelja koji imaju viši stupanj obrazovanja isto tako postizati bolje akademske rezultate. U obzir je potrebno uzeti faktore kao što su osobine djeteta, osobine roditelja, odgojni stil i roditeljske postupke, obiteljsku atmosferu, osobine učitelja, razrednu sredinu, kao i brojne druge čimbenike. Ne umanjujući značaj obrazovanja roditelja na školsko postignuće, potrebno je ovoj temi pristupati sa oprezom i zaključke donositi obuhvaćajući cjelokupnu sliku. Navedena istraživanja i rezultati istraživanja, odnosno povezanost obrazovanja roditelja i školskog postignuća djeteta pedagozima mogu poslužiti kao smjernice u radu sa djecom koja imaju poteškoće u učenju, ili

kao pomoć u boljem razumijevanju pojave određenih problema u učenju i ponašanju, kao i razumijevanja cjelokupne situacije učenika. Rasvjetljavanje ukupnosti čimbenika koji utječu na pojavu i razvoj određenih problema ili poteškoća kod učenika pruža pedagogima podlogu i smjer u njihovu stručnom radu sa učenicima, te razvoju kvalitete preventivnih programa.

Druga hipoteza empirijskog istraživanja koja kaže da postoji statistički značajna razlika između radnog statusa oca i majke i prosječne ocjene na kraju prošle školske godine djelomično je potvrđena. Rezultati pokazuju da kod testiranja majčinog radnog statusa i prosječne ocjene djeteta prošle školske godine signifikantnost iznosi 0,487 što je više od 0,05, dakle, između odgovora ispitanika za radni status majke s obzirom na pitanje s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu ne postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora, što vidimo iz tablice 30. Prema rezultatima koji su dobiveni, može se zaključiti da majčin radni status ne utječe statistički značajno na prosječnu ocjenu djeteta na kraju školske godine. Za razliku od majčinog radnog statusa, očev radni status značajnije utječe na djetetovu prosječnu ocjenu. Prema rezultatima, signifikantnost iznosi 0,001 što je manje od 0,05, stoga, između odgovora ispitanika za radni status oca s obzirom na pitanje s kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu postoji statistički značajna razlika u promatranim frekvencijama odgovora, iz tablice 31. se može uočiti kako su učenici čiji je otac stalno zaposlen ili umirovljenik postigli značajno bolji uspjeh na kraju prošle školske godine.

Rezultati istraživanja Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (Ivanović, Rajić-Stojanović, 2012) pokazuju da postoji povezanost radnog statusa oca i majke sa profesionalnim namjerama učenika. Najveći broj učenika koji nemaju namjeru nastaviti školovanje, (njih 0,65%) nemaju zaposlene očeve i njih (0,64%) nemaju zaposlene majke. Rezultati su pokazali kako postoji statistički značajna razlika u namjerama učenika nakon završetka OŠ s obzirom na radni status oca i majke (Ivanović, Rajić-Stojanović, 2012).

Upečatljivi su rezultati koje smo dobili da očev radni status značajnije utječe na obrazovno postignuće djece. Kako brojni autori smatraju radni status jednom od varijabli SES-a, te se koristi u istraživanjima u povezanosti SES-a i školskog uspjeha, Čudina-Obradović (1995) smatraju značajnijom prediktorom školskog uspjeha „obiteljsku obrazovnu atmosferu“, te prema rezultatima svoga istraživanja naglašavaju značaj oca u obrazovnom postignuću djeteta. Prema rezultatima ovog istraživanja „ključ uspješnog braka koji proizvodi kvalitetno roditeljstvo je u rukama muža: ako on voli ženu, doživljava brak kao zajedništvo i

aktivno se angažira u rješavanju zajedničkih problema, žena će biti zadovoljna, u braku neće biti međusobnog zlostavljanja i djeca će napredovati u obrazovnom pogledu. Osobito će značajno poboljšati biti djetetov školski napredak, ako je i otac aktivno uključen u dječje obrazovanje.“ (Čudina-Obradović, 1995:635). Autori naglašavaju da je moguće razumijevanje navedenog u kontekstu našeg socijalnog i kulturnog konteksta u kojem je značajna uloga muža (Obradović, 1992a; prema Čudina-Obradović, 1995). Također se može razumijeti utjecaj oca koji odgoj i obrazovanje djeteta vidi kao zajednički cilj, posredno, kroz zadovoljstvo žene, ali to nikako ne umanjuje njezin individualan značaj u školskom uspjehu djeteta (Čudina-Obradović, 1995).

Prema istraživanju Benić (2018.) u kojem su sudjelovali očevi djece 6., 7. i 8. razreda osnovne škole utvrđeno je da riziku za zlostavljanje djece najveći doprinos daju niski mjesečni prihodi, starija dob i psihička agresija u odnosima partnera. Prema navedenom istraživanju bolje nošenje sa stresom očeva smanjuje rizik za zlostavljanje djece (Ajduković, Rajter i Rezo, 2018).

Treća hipoteza prema kojoj ne postoji statistički značajna razlika između radnog statusa oca i majke i odnosa u obitelji je potvrđena. Prema rezultatima koje smo dobili vrijednost signifikantnosti testa za odnose u obitelji s obzirom na radni status majke iznosi više od 5%, $p=0,898$, dakle nema statistički značajne razlike. (tablica 33.) Isto tako, rezultati pokazuju da vrijednost signifikantnosti za odnose u obitelji iznosi više od 5%, $p=0,219$, dakle ne postoji statistički značajna razlika za odnose u obitelji s obzirom na radni status oca. (tablica 34.)

Iz tablice 10. možemo uočiti kako je na pitanje za radni status majke 53,5% ispitanika odgovorilo je da je u stalnom je radnom odnosu, 8,8% navodi povremeno je zaposlena (npr. sezonski, turizam), 34,1% nezaposlena je, 1,2% umirovljenica je, dok 1,2% ostalo. Kod pitanja radni status tvoga oca je 1,2% ispitanika bez odgovora, 80% navodi u stalnom je radnom odnosu, 2,9% da je povremeno zaposlen (npr. sezonski, turizam), 7,1% ispitanika odgovorilo je da je nezaposlen, 7,1% umirovljenik je, dok 1,8% ostalo. (tablica 11.) Kako vidimo iz odgovora značajan postotak očeva je zaposlen, ali i više od polovice majki ispitanika je zaposleno. Na temelju njihovih odgovora možemo razumijeti i njihovu samoprocjenu materijalnih prilika obitelji. Uvidom u tablicu 15 vidljivo je da ispitanici materijalne prilike svoje obitelji procjenjuju izrazito dobrima (njih 43, 5%), dobrima (47, 6%) i osrednjima (8,8%), dok nijedan ispitanik ne smatra materijalne prilike svoje obitelji lošima ili izrazito lošima. Prema Vukasović (1995.) kako bi se ostvarila odgojna funkcija obitelji,

osim skladnih obiteljskih odnosa, potrebni su i povoljne materijalne prilike obitelji, što su ispitanici potvrdili svojim odgovorima.

Kod pitanja *odnosi u tvojoj obitelji su* 0,6% ispitanika je bez odgovora, 58,2% odgovorilo je izuzetno dobri, 32,4% dobri, 7,6% osrednji, dok 1,2% odgovorilo je kako su loši. Dakle, samo dva ispitanika su navela kako imaju loše odnose u obitelji, a nijedan ispitanik ne smatra da su odnosi u njegovoj obitelji izrazito loši.

Rezultati dobiveni u istraživanju u skladu su sa rezultatima istraživanja Bouillet (2006) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Autorica zaključuje kako je upravo obiteljska kohezija i interakcija u suvremenom društvu najviše oslabila. Odnosi u obitelji najčvršće su povezani sa materijalnim prilikama obitelji i spolom adolescenata, dok se radni status roditelja nije pokazao značajnim za obiteljske odnose.

Zaposlenost roditelja osigurava ekonomsku moć obitelji, odnosno mogućnost da roditelji djeci osiguraju opremu i nastavne materijale, izlete, putovanja, izvanškolske aktivnosti, tečajeve i druge oblike dodatnog učenja, što sve utječe na kognitivni razvoj, a posredno i na uspjeh u školi. Prema Congeru i suradnicima (2002.) ekonomske teškoće i percepcija roditelja ekonomskih teškoća dovode do sukoba u obitelji, emocionalnih poteškoća, što vodi promjeni odnosa sa djecom i promjeni roditeljskog stila. Povećava se stogost, a smanjuje toplina prema djeci. Autori objašnjavaju kroz model obiteljskog stresa da ekonomske poteškoće mogu dovesti do emocionalnih teškoća i problema u ponašanju kod djece. McNeal (2001.) isto tako navodi da ekonomske teškoće mogu voditi k teškoćama u roditeljstvu, obiteljskim sukobima, te dovesti i do povećanja vjerojatnosti depresije roditelja. Kritike ekonomskih modela pak naglašavaju kako je ekonomski utjecaj samo prividan, te da pravi utjecaj na djecu imaju inteligencija i obrazovanje roditelja. (Šimić, Klarin, Proroković, 2010.) Linver, Brooks-Gunn i Kohen (2002.) smatraju da je za pozitivan kognitivni razvoj djeteta posreduju roditeljski odgojni stil i poticajno opremljen dom. Ekonomsku moć obitelji povezuju sa poticajnom okolinom u domu, te odnosima među roditeljima, posebno naglašavajući pozitivniji odnos majke prema roditeljstvu i manje emocionalnih problema kod majke.

Četvrta hipoteza koja kaže da bolja razina komunikacije između djece i roditelja ima velik utjecaj na bolje odnose u obitelji je očekivano potvrđena. Vrijednost signifikantnosti za odnose u obitelji iznosi manje od 5%, odnosno $p=0,000$, dakle može se reći, s razinom pouzdanosti od 95%, kako postoji statistički značajna razlika za odnose u obitelji s obzirom na komunikaciju koju djeca imaju s roditeljima. Pri tome se iz rangova u tablici 37. može se

uočiti kako su najviši za ispitanike koji komunikaciju navode kao izuzetno dobru (odgovori za odnose u obitelji su u prosjeku viši), dok su značajno niži rangovi (odnosi u obitelji) prisutni kod ispitanika koji navode dobra i osrednja, a daleko su najniži kod ispitanika koji navode kako je komunikacija loša. Rezultati ovog istraživanja u skladu su sa istraživanjima navedenima u uvodu, Ferić, Žižak (2004); Lebedina-Manzoni, Delić i Žižak (2001); Kordić-Vuković (1998); Olson (2000); Olson i Gorall (2003).

Nepobitna je činjenica kako je obitelj važna za uspješan socijalni i emocionalni razvoj djeteta. Temeljem vlastitog iskustva možemo uočiti kako su suradnički odnosi između roditelja i djece koji počivaju na zdravoj i otvorenoj komunikaciji temelj za razvoj pozitivnih odnosa u obitelji. Lebedina-Manzoni, Žižek i Delić (2001) navode kako obitelj ima primarno značenje u učenju komunikacije. U odnosima roditelja, dvoje ravnopravnih odraslih osoba, oboje imaju odgovornost za kvalitetu interakcije među njima te imaju jednaku odgovornost za kvalitetu odnosa s djecom. Obzirom da je zdrava komunikacija u literaturi prepoznata kao temelj pozitivnih odnosa u obitelji, sasvim je logično kako su razvojni poremećaji djece i mladih te neskladni odnosi unutar obitelji uzrokovani velikim dijelom manjkavom i poremećenom komunikacijom među članovima obitelji i između roditelja i djece (Kordić-Vuković, 1998). Istraživanje koje je provela Brajša (1991) također je potvrdilo kako je značajna međuovisnost komunikacije u funkciji obiteljskog zajedništva i očuvanja ličnosti unutar obitelji. Bouillet (2012) navodi kako je nedvojbeno da sve obitelji usvajaju određene obrasce komunikacije koji služe međusobnom sporazumijevanju, funkcioniranju obitelji i socijalizaciji njezinih maloljetnih članova, a o kvaliteti obrasca ovisi i zdrav psihosocijalni razvoj članova unutar obitelji. Koerner i Fitzpatrick (2006) navode kako su najbitnije dimenzije obiteljske komunikacije konverzacijske i konformistička orijentacija. Konverzacijska orijentacija podrazumijeva stupanj u kojem se svi članovi obitelji ohrabruju na sudjelovanje u interakciji s neograničenim brojem tema. Konformistička orijentacija određena je stupnjem u kojem obitelji inzistiraju na ujednačavanju i homogenosti stavova, vrijednosti i vjerovanja svojih članova.

U konačnici, može se zaključiti kako je bez obzira na to koji model objašnjavanja obiteljskih odnosa uzmemo u obzir, ostaje činjenica da je podržavajuća komunikacija u obitelji preduvjet zdravih odnosa u obitelji te kako takva komunikacija treba uključivati vještine i sposobnosti davanja i traženja informacija te empatičnog razumijevanja.

Peta hipoteza koja glasi da bolje materijalne prilike u obitelji pozitivno utječu na odnose u obitelji je potvrđena. Rezultati pokazuju kako signifikantnost testa iznosi manje od 5%, odnosno $p=0,000$, dakle može se reći, s razinom pouzdanosti od 95%, kako postoji statistički značajna razlika za odnose u obitelji s obzirom na procijenjene materijalne prilike obitelji. (tablica 35.) Pri tome se iz prikazanih rangova može uočiti kako su najviši za ispitanike koji svoje materijalne prilike procjenjuju kao izuzetno dobre (odgovori za odnose u obitelji su u prosjeku viši), dok su značajno niži rangovi (odnosi u obitelji) prisutni kod ispitanika koji navode dobri, odnosno osrednji.

Nepobitna je činjenica kako socioekonomski status uvelike utječe na mnoge sfere ljudskog života, pa tako i na odnose u obitelji, a time i na razvoj djece. Conger, Rueter i Conger (2000) navode kako ekonomske teškoće dovode do ekonomskog pritiska, te zbog toga dolazi do frustracije, ljutnje i emocionalnog stresa kod roditelja što je povezano s narušavanjem mentalnog zdravlja kod roditelja, porastom konflikata u obitelji kao i češćim korištenjem nasilnih roditeljskih postupaka. Može se zaključiti kako roditelji koji su iscrpljeni borbom da osiguraju dobre materijalne uvjete svojoj obitelji mogu neprimjereno reagirati na potrebe djece, češće ih opažaju negativno i prakticiraju neadekvatne odgojne metode poput zanemarivanja, kažnjavanja i zlostavljanja, a nisu u mogućnosti ulagati ni vrijeme ni sredstva za povoljne odnose u obitelji. Za razliku od njih, roditelji višeg socio-ekonomskog statusa, uz to što više ulažu u odnose sa svojom obitelji, prema njima pokazuju više topline i poštovanja, izbjegavaju fizičko kažnjavanje djece, više su uključeni i zainteresirani za obiteljski život (Conger i Donnellan, 2007). Rezultati ovog istraživanja upućuju nas na to kako bi ekonomski problemi mogli ometati sposobnost roditelja da adekvatno reguliraju navedena ponašanja. Postoji mogućnost da ekonomske teškoće i slabiji socioekonomski status imaju utjecaja i na različita psihološka stanja kod roditelja, te time direktno utječu i na psihičko zdravlje svoje djece. Naime, istraživanje koje su proveli Ge i suradnici (1992) utvrdili su kako stres zbog slabijih materijalnih prilika ima utjecaja na odnose između supružnika, koji shodno tome imaju utjecaja i na odnos između djeteta i roditelja.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju kako se može pretpostaviti da će bolje materijalne prilike imati i povoljniji utjecaj na odnose u obitelji, premda se taj zaključak ne može direktno postaviti već je potrebno hipotezu provjeriti dodatnim istraživanjima.

6.2. Ograničenja istraživanja i preporuke za buduća istraživanja

- Istraživanje je provedeno u jednoj školi, no kako bi se dobili vjerodostojniji podaci, potrebno je istraživanje provesti u više škola, odnosno na većem broju učenika, gdje bi se na temelju većeg uzorka donosili zaključci i preporuke.
- U istraživanju bi trebali sudjelovati učenici viših razreda osnovnih škola ili srednje škole zbog boljeg razumijevanja pojmova koji su korišteni u upitniku. Jezične konstrukcije upitnika su prilagođene starijoj djeci. Autorica smatra da djeca nižih razreda nemaju znanja potrebna za razumijevanje termina i pojmova koji su korišteni u upitniku, te ga ne bi mogli kvalitetno riješiti, dakle pri obradi podataka će biti niska razina pouzdanosti.
- U istraživanje bi bilo korisno uključiti i roditelje djece, a na taj bi način dobili vjerodostojnije podatke, te bolji uvid o određenim varijablama istraživanja, kao npr. socioekonomskom statusu roditelja, njihovom obrazovanju, zaposlenju, a također i njihovo gledište o odnosima unutar obitelji. Preporučljivo i korisno bi bilo usporediti podatke dobivne od djece sa onima roditelja.
- U istraživanje uključiti i nastavnike i razrednike djece, kako bismo dobili još bolji uvid u školski uspjeh djece, te stajališta nastavnika kako poboljšati uspješnost djece s obzirom na njihova zapažanja.

6.3. Implikacije za praksu

- Imajući u vidu da veći stupanj obrazovanja majke i oca ima utjecaj na uspješnost u školskom postignuću djece, pedagog bi trebao staviti naglasak na smanjenje i prevenciju školskog neuspjeha kroz svoje stručne planove i programe, gdje će naglasak biti na prepoznavanju rizičnih socioekonomskih čimbenika u obitelji, te pružanje potpore putem individualnih savjetovanja za učenike i osnaživanje roditeljskih kompetencija za prepoznate rizične obitelji.
- S obzirom da pedagog pri pisanju stručnih planova i programa mora uvažiti i različita mišljenja, treba posvetiti pažnju i planiranju rada s drugim institucijama izvan škole. Zaključci ovog diplomskog rada ukazuju na povećanu potrebu za suradnjom sa Centrom za socijalnu skrb kako bi se zajedničkim snagama prepoznale rizične obitelji, te pružila odgovarajuća pomoć i potpora takvim obiteljima.

- Pažnju treba usmjeriti prema obiteljima kroz jačanje roditeljskih kompetencija. Posebnu pažnju treba dati nezaposlenim roditeljima, posebno nezaposlenim očevima jer su rezultati ovog istraživanja ukazali na značaj očevog zaposlenja na školski uspjeh njihove djece. Putem organiziranih roditeljskih sastanaka provodit će se radionice s ciljem učenja metoda učinkovite roditeljske komunikacije, vještina učenja, vježbanja pozitivnih odgojnih metoda kako bi se prevenirala rizična ponašanja, poboljšala komunikacija sa djecom, a time povećala i uspješnost u školi, s ciljem bolje obrazovne šanse za dijete.
- Pedagog može pružati stručnu pomoć razrednicima i nastavnicima koji se ne znaju nositi sa učenicima koji pokazuju teškoće uvjetovane neskladnim odnosima u obitelji ili slabijim socioekonomskim uvjetima. Sukladno tome potrebno je napraviti plan edukacije, isplanirati, provesti seminare i konferencije na temu poboljšanja odnosa u obitelji i socioekonomskih uvjeta, a u svrhu poboljšanja školskog uspjeha djece. Potrebna je kvalitetna edukacija osoblja uključenog u programe kako bi pomogli djeci koja imaju narušene obiteljske odnose ili slabije socioekonomske uvjete.

7. ZAKLJUČAK

Temeljna zajednica u kojoj dijete radi prve korake i uči o svijetu je obitelj. Povoljni uvjeti u obitelji, koji uključuju skladne odnose u obitelji i povoljne materijalne uvjete, polazište su za daljnji rast i razvoj djece u društvenom kontekstu i školskom okruženju (Vukasović, 1995). Istraživanja koja se bave adekvatnim odnosima u obitelji i socioekonomskim statusom, stoga su od iznimnog značaja. U skladu sa navedenim spoznajama, u ovome diplomskom radu provedeno je istraživanje čiji je cilj bio utvrditi povezanost navedenih dimenzija i samoprocjenjene kvalitete odnosa u obitelji i socioekonomskog statusa obitelji kod učenika osnovne škole.

Istraživanje je provedeno na djeci sedmih i osmih razreda OŠ Popovča. Od ukupnog broja ispitanika (N=170) gotovo polovica ih je imala 14 godina, značajan broj je imao 13, a manji broj ispitanika 15 godina. Od ukupnog broja ispitanika (N=170) 84 je učenica, a 82 ispitanika su muškog spola, dok 4 ispitanika nisu dala svoj odgovor na ovo pitanje.

U dijelu istraživanja koji se odnosi na školsko postignuće, rezultati pokazuju značajan uspjeh na kraju prethodne školske godine; najviše ispitanika postiglo je vrlo dobar uspjeh, a značajan je broj onih koji su postigli odličan uspjeh. Međutim, na pitanje vole li ići u školu, većina učenika je odgovorilo da ne voli, što se može smatrati zabrinjavajućim. Najviše ispitanika smatraju školski uspjeh važnim zbog upisa u srednju školu, a značajan broj ispitanika navodi da roditelji imaju poticajan odnos prema učenju i školskom uspjehu. Unatoč tome što roditelji potiču djecu na učenje i školski uspjeh, razočaravajuće je i zabrinjava da djeca uče i postižu dobre školske rezultate zbog upisa u srednju školu i ne vole ići u školu.

Prosječan broj osoba koje sačinjavaju obitelj ispitanika je 4,71. Prosječno učenici imaju 1,81 braće ili sestara. Najveći broj majki i očeva ispitanika imaju završenu srednju školu, dok je više od polovice majki ispitanika u stalnom radnom odnosu. Značajan je postotak očeva ispitanika koji su u stalnom radnom odnosu, što se pokazalo važnim za školski uspjeh djece prema rezultatima koje smo dobili u istraživanju. Čak 90% roditelja je u bračnoj/izvanbračnoj zajednici, a taj podatak možemo shvatiti na način da pridonosi stabilnosti i osjećaju sigurnosti u obitelji kod djece, kao i višu materijalnu sigurnost. Većina učenika smatra materijalne prilike svoje obitelji dobrima ili izrazito dobrima, dok nijedan ispitanik ne smatra materijalne prilike svoje obitelji lošima ili izrazito lošima. Navedenom u prilog idu i dobiveni podatci da velika većina obitelji ispitanika živi u stanu/kući u vlasništvu obitelji, posjeduje računalu, automobil, veći broj knjiga, roditelji im mogu osigurati sav potreban školski pribor, te ispitanici imaju vlastitu sobu i koriste se internetom.

Više od polovice ispitanika smatraju odnose u obitelji izrazito dobrima, a značajan postotak ih smatra dobrima, dok nijedan ne smatra da su odnosi izrazito loši. O svojim problemima najčešće razgovaraju sa obitelji i prijateljima, dok se nastavnicima i stručnom osoblju u školi rijetko ili ne obraćaju ako imaju problem, što bi se svakako bilo korisno dalje proučiti i istražiti, te potražiti drugačiji pristup koji bi učenicima bio bliži. Komunikaciju sa roditeljima smatraju izrazito dobrom ili dobrom, dok nijedan ispitanik ne smatra da je komunikacija sa roditeljima izrazito loša. Najveći broj ispitanika opisuje odnos roditelja prema njima autoritativnim, odnosno da nadziru njihovo ponašanje, pružaju podršku i ljubav. Prema rezultatima ispitanici se u svojoj obitelji osjećaju sigurno, sretno i zadovoljno, te su bliski sa roditeljima.

Rezultati koje smo dobili istraživanjem pokazuju se pozitivnima u smislu odnosa roditelja i djece, te na području socioekonomskih uvjeta obitelji. Podatci nas intrigiraju zbog cjelokupne materijalne situacije u našoj državi koja se smatra uglavnom negativnom što se naglašava putem medija, podataka o iseljavanju, podataka o broju nezaposlenih i slično. Korisno bi bilo provesti istraživanje sa roditeljima djece kako bi se usporedili podatci koje smo dobili. Svakako je istraživanje potrebno proširiti na veći broj škola, odnosno ispitanika kako bismo dobili pouzdanije rezultate.

Hipoteze koje su postavljene u ovom istraživanju potvrđene su, odnosno četiri hipoteze su potvrđene, a jedna je djelomično potvrđena s obzirom na rezultate istraživanja.

U radu se nastojala ispitati značajnost dobrih obiteljskih odnosa i socioekonomskog statusa na školski uspjeh djece, ali i sveukupnog razvoja i funkcioniranja djeteta u obiteljskom okruženju kao primarnoj zajednici svakog pojedinca. Provedbom istraživanja i obradom podataka utvrđeno je kako stupanj obrazovanja roditelja utječe na školski uspjeh djeteta, dok je upečatljivo, utvrđena razlika između utjecaja radnog statusa oca i radnog statusa majke na školski uspjeh djeteta. Zabilježen je utjecaj radnog statusa oca na školski uspjeh djeteta, dok se radni status majke nije pokazao značajnim čimbenikom za uspjeh u školi. Utvrđeno je, međutim, kako radni status i oca i majke nema toliki značaj za odnose u obitelji, dok se očekivano, vrlo značajna pokazala komunikacija, koja znatno utječe na odnose u obitelji. Prema dobivenim rezultatima pozitivan utjecaj na odnose u obitelji imaju i bolje materijalne prilike u obitelji.

Cilj istraživanja nije bio ulaziti u pojedine odnose u obitelji i tražiti uzroke slabijim socioekonomskim uvjetima obitelji, nego analizirati odnose ovih čimbenih kako bi se prepoznale rizične obitelji, te se kroz programe i intervencije pružila podrška u cilju

poboljšanja njihovih međusobnih odnosa i funkcioniranja, te samim time i djetetova školskog uspjeha.

Ovim se radom nastojalo ukazati na značajan utjecaj socioekonomskih čimbenika na školski uspjeh djeteta, kao i značajnost odnosa u obitelji. Radom se nastojalo ukazati i na važnost poboljšanja sveukupnog psihičkog, fizičkog i socijalnog razvoja djeteta. Autorica sugerira i predlaže da se u praktičnom radu stavi naglasak na izradu planova i programa koji će pružiti, ne samo pomoć rizičnim obiteljima, nego će omogućiti i prepoznavanje djece koja se nalaze u rizičnim skupinama, kao i osnaživanje roditelja kroz individualna savjetovanja, ali i grupne radionice. Programi bi trebali ići u smjeru osnaživanja obitelji i odnosa u obitelji, roditeljskih kompetencija, razvoja socijalnih vještina, poboljšanja socioekonomskih uvjeta roditelja, a samim time i cijele obitelji. Kako bi se podigla svijest o mogućim rizičnim čimbenicima obitelji sa nižima socioekonomskim statusom ili narušenim obiteljskim odnosima, autorica smatra da je od iznimnog značaja uključiti sve institucije, od škole, zdravstvenih ustanova, Centra za socijalnu skrb i drugih značajnih institucija, u zajedničko postupanje i suradnju u cilju poboljšanja uvjeta života obitelji, a time će se omogućiti djetetu bolja budućnost i značajnije šanse za bolji život.

Rezultati provedenog istraživanja podupiru pretpostavku o povezanosti obiteljskog funkcioniranja, različitih dimenzija socioekonomskog statusa, kao i školskog postignuća na optimalan i zdrav razvoj djeteta, a u skladu je sa postavkama navedenih sistemskih teorija obiteljskog funkcioniranja. Zaključno, nalazi istraživanja upućuju na kompleksan i dinamičan međusobni odnos socioekonomskog statusa, odnosa u obitelji i školskog postignuća u životu i razvoju djeteta.

8. SAŽETAK

Osnovni cilj ovog rada bio je analizirati odnos socioekonomskog statusa roditelja sa odnosima u obitelji, te utjecaj ovih varijabli na školski uspjeh. Empirijskim istraživanjem ispitivale su se neke dimenzije socioekonomskog statusa roditelja i odnosa u obitelji, te njihov utjecaj na školsko postignuće djeteta.

U istraživanju su sudjelovali učenici Osnovne škole Popovača iz Sisačko-moslavačke županije. Suglasnost za provođenje istraživanja dalo je 170 roditelja te je sukladno tome 170 učenika sudjelovalo u istraživanju. U svrhu prikupljanja podataka konstruiran je *Upitnik za*

učenike kojim se ispitivao školski uspjeh učenika i socioekonomski uvjeti obitelji, te se mjerila samoprocjena učenika o odnosima u njihovim obiteljima, kao i glavni aspekti odnosa u obitelji - obiteljska kohzeija, fleksibilnost i komunikacija.

Prema osnovnim rezultatima istraživanja utvrđeno kako postoji statistički značajna razlika između stupnja obrazovanja oca i majke i prosječne ocjene djeteta prethodne školske godine, odnosno ukoliko je stupanj obrazovanja roditelja viši dijete je prethodne školske godine imalo bolji školski uspjeh. Utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika između radnog statusa oca i prosječne ocjene djeteta prethodne školske godine, dok između radnog statusa majke i prosječne ocjene djeteta prošle školske godine nije utvrđena statistički značajna razlika. Drugim riječima, ukoliko je otac u radnom odnosu ili u mirovini dijete je imalo bolje ocjene prethodne školske godine, dok radni odnos majke nije pokazao utjecaj na školski uspjeh djeteta. Rezultati pokazuju kako ne postoji statistički značajna razlika između radnog statusa oca i majke i odnosa u obitelji. U konačnici rezultati istraživanja ukazali su na to kako bolja razina komunikacije između djece i roditelja ima značajan utjecaj na bolje odnose u obitelji te kako bolje materijalne prilike u obitelji pozitivno utječu na odnose u obitelji.

Doprinos ovog rada je otvaranju mogućnosti identificiranja učenika kojima je potrebna potpora u školskom okruženju kao i davanje smjernica za izradu planova i programa koji će doprinijeti zadovoljenju obrazovnih potreba prepoznatih rizičnih skupina učenika.

Ključne riječi: obitelj, socioekonomski status obitelji, odnosi u obitelji, školsko postignuće

9. SUMMARY

The main aim of this paper was to analyze the relationship of the socioeconomic status of parents and family relations and the impact of these variables on school achievement. Empirical study has examined some dimensions of socioeconomic status of parents and family relationships, and their impact on a child's school achievement.

Pupils from Popovača Primary School in Sisak- moslavina county participated in the study. Consent to conduct these survey was given by 170 parents, and accordingly 170 respondents participated in the survey. For the purpose of data collection, a Questionnaire for pupils was constructed to examine academic achievement and socioeconomic state of family, and also children gave a self-report assessment of family relations and major aspects of family relationships – family cohesion, flexibility and communication.

According to the basic results of the research, there is a statistically significant difference between the level of education of parents and the average grade of the child in the previous school year, or if the higher education level of parents, child had better school success in the previous school year. Furthermore, it was found that there was a statistically significant difference between the working status of the father and the average grade of the child in the previous school year, while no statistically significant difference was found for the working status of the mother and the child's average grade in the last school year. In other words, if the father is employed or retired, the child had better grades in previous school year, while mother's employment did not have an impact on child's school performance. Also it was found that there was no statistically significant difference between parents' working status and family relationships. Ultimately, the results of the study indicated that a higher level of communication between parents and children has a significant impact on better family relations and that higher material possibilities in the family have a positive effect on family relations.

The contribution of this paper is to open possibilities for identifying children in need of support in school setting, as well as providing guidelines for developing plans and programs that will contribute to meet the educational needs of identified children at-risk.

Key words: family, socioeconomic status of family, family relations, school achievement

10. LITERATURA

1. Ajduković, M. i Rajhvajn Bulat, L. (2012). Doživljaj financijskog statusa obitelji i psihosocijalno funkcioniranje srednjoškolaca. *Revija za socijalnu politiku*, 3(19) , 233-253.
2. Ajduković, M.; Rajter, M i Rezo, I. (2018.) Obiteljski odnosi i roditeljstvo u obiteljima različitog prihoda: kako je život u visokom riziku od siromaštva povezan s funkcioniranjem obitelji adolescenata? *Revija za socijalnu politiku*, 26(1), 69-94.
3. Baer, J. (2002). Is Family Cohesion a Risk or Protective Factor during Development? *Journal of Marriage and Family*, 64 (3), 668-675.
4. Beavers, W. R. i Hampson, R. B. (1990). *Successful families: Assessment and intervention*. New York, NY, US: W W Norton & Co.
5. Beavers, W.R. i Hampson, R. (2000). The Beavers Systems Model of Family Functioning. *Journal of Family Therapy*, 22 (2), 128-143.
6. Bezinović, P., Manestar, K. i Ristić Dedić, Z. (2004) Obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo životom djevojaka i mladića iz sela i grada. *Sociologija sela*, 42 (1-2), 157-172
7. Boudon, R. (1974.), *Education, Opportunity, and Social Inequality: Changing Prospects in Western Society*, New York, Wiley-Interscience
8. Bouillet, D. (2006). Struktura i dinamika obiteljskih odnosa mladih u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. *Sciologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*. 172/173(2/3), 325-353.
9. Bradley, R.H. i Corwyn, R.F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annu. Rev. Psychol.*, 53 (1), 371–399.
10. Brajša, P. (1991). Interpersonalna komunikacija u obitelji. *Defektologija*. 28(2), 117-124.
11. Brajša, P. (1996). *Umijeće razgovora*. Pula: C.A.S.H
12. Brajša-Žganec, A., Raboteg-Šarić, Z. i Glavak, R. (2001). Gender differences in the relationship between some family variables and adolescent substance abuse. *Društvena istraživanja*, 11, 335-352.
13. Bronfenbrenner, U. (1995). Developmental ecology through space and time: A future perspective. U P. Moen, G. H. Elder i K. Luscher (Ur.), *Examining lives in context:*

- Perspectives on the ecology of human development* (619–647). Washington, DC: American Psychological Association.
14. Burušić, J., Babarović, T. i Marković, N. (2010). Koliko daleko padaju jabuke od stabla? Odnos obrazovnih postignuća djece i obrazovne razine njihovih roditelja. *Društvena istraživanja*, 19(4-5), 709-730.
 15. Butorac, K. i Miškaj-Todorović, Lj. (2006). Ispitivanje razlika u kvaliteti odnosa u obitelji u prijeratnom i poslijeratnom razdoblju. *Kriminologija i socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 14(1), 1-11.
 16. Carter B. i McGoldrick, M. (2005). *The expanded family life cycle: individual, family, and social perspectives*. New York: Allyn & Bacon.
 17. Ceci, S. J. (2006). Urie Bronfenbrenner (1917-2005). *American Psychologist*, 61(2), 173-174.
 18. Conger, R., Conger, K., Elder Jr., G., Lorenz, F. Simons, R. i Whitbeck, L. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, 63, 526-541
 19. Conger, R.D., Conger K. i Martin, M. (2010). Socioeconomic status, family processes and individual development. *Marriage Fam*, 72(3), 685-704.
 20. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
 21. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 1, 45-68.
 22. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (1995). Utjecaj bračnog emocionalnog sklada roditelja na školski uspjeh i ponašanje. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4 (4-5), 627-639.
 23. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (1998) Utjecaji socio-ekonomskoga položaja obitelji na bračne, obiteljske i socijalizacijske procese. *Revija za sociologiju*, 1-2, 27-47
 24. Darling, N., Steinberg, L. (1993.) Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin* 3, 487-496
 25. Elkind, D. (1995), *Ties that stress – The new Family Imbalance*. Cambridge: Harvard University Press.
 26. Etički kodeks istraživanja s djecom (2003). Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

27. Ferić, M. i Žižak, A., (2004). Komunikacija u obitelji – percepcija djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 40 (1), 25 – 38.
28. Ferić, Ivana, Milas, Goran, Rihtar, Stanko, (2010). *Razlozi i odrednice ranog napuštanja školovanja*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
29. Gallo, L.C. i Matthews, K.A. (2003). Understanding the association between socioeconomic status and physical health: do negative emotions play a role? *Psychological Bulletin*, 129(1), 10–51.
30. Ge, X., Conger, R.D., Lorenz, F.O., Elder Jr., G.H., Montague, R.B. i Simon R.L. (1992). Linking family economic hardship to adolescent distress. *Journal of research on adolescence*, 2(4), 351-378.
31. Gillies, V. (2003.): Family and Intimate Relationships. *A Review of the Sociological Research. Families & Social Capital ESRC Research Group* ISBN 1-874418-33-0; Working Paper No. 2
32. Gorall, D.M., Tiesel, J., Olson, D.H. (2011). Faces IV and the Circumplex Model: validation study, *Journal of marital and family therapy*, 37 (1), 64-80
33. Gregurović, M. i Kutli, S. (2010). Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006. *Revija za socijalnu politiku*, 17 (2), 179-196.
34. Henry, C.S. i Lovelace, S.G. (1995). Family Resources and Adolescent Family Life Satisfaction in Remarried Family Households. *Journal of family issues*, 16(6), 765-786.
35. Henry, C. S., Sager, D. W. i Plunkett, S. W. (1996). Adolescents' Perceptions of Family System Characteristics, Parent-Adolescent Dyadic Behaviors, Adolescent Qualities, and Adolescent Empathy. *Family Relations*, 45, 283-292.
36. Ivanović M. i Rajić-Stojanović I. (2012.). *Povezanost socioekonomskog statusa roditelja i profesionalnih namjera učenika osmih razreda osnovne škole*; Hrvatski zavod za zapošljavanje.
37. Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*, Zagreb, Etcetera.
38. Janković, J. (1995). Teorijska promišljanja o obitelji. *Časopis za opća društvena pitanja*, 4 (4-5), 433 – 449
39. Karney, B. R., i Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, methods, and research. *Psychological Bull.*, 118(1), 3-34.
40. Karney, B. R., Story, L. B., & Bradbury, T. N. (2005). Marriages in Context: Interactions Between Chronic and Acute Stress Among Newlyweds. In T. A.

- Revenson, K. Kayser, & G. Bodenmann (Eds.), *Decade of behavior. Couples coping with stress: Emerging perspectives on dyadic coping* (13-32). Washington, DC, US: American Psychological Association.
41. Keresteš, G. (2002). *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
 42. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*, Jastrebarsko, Naklada Slap
 43. Koerner, A. F. i Fitzpatrick, M. A. (2006). Family Communication Patterns Theory: A Social Cognitive Approach. In D. O. Braithwaite i L. A. Baxter (Eds.), *Engaging theories in family communication: Multiple perspectives* (50-65). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc
 44. Kopko K, Dunifon R. (2010). *What's new: parenting and adolescent development*. Dostupno: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.419.7514&rep=rep1&type=pdf>, pristupljeno: 17.10.2017.
 45. Kordić-Vuković, V. (1998). *Postanite uspješan roditelj sretnog djeteta*. Zagreb : Akvamarine.
 46. Kouneski, E. F. (2000). *Family assesment and the circumplex model: new research developments and the applications*, Minnesota, University of Minnesota.
 47. Krieger N, Williams DR i Moss NE. (1997). Measuring social class inUS public health research: concepts, methodologies, and guidelines. *Annual review of public health*, 8, 341-78.
 48. Lebedina-Manzoni, M., Žižek A. i Delić T. (2001). Dječja percepcija komunikacije u obitelji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 37(2), 153-170.
 49. Lynch, JW, Smith GD, Kaplan GA, House JS.(2000). Income inequality and mortality: importance to health of individual income, psychosocial environment, or material conditions. *BMJ (Clinical research, etc.)*, 320 (7243), 1200-4.
 50. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*, Zagreb, Mali profesor
 51. Ljubetić, M. (2011). Filozofija roditeljstva – obiteljsko ili društveno pitanje? *Pedagojska istraživanja*, 8(2), 283-295.
 52. Masselam V.S, Marcus R.F, Stunkard C.L. (1990). Parent-adolescent communication, family functioning, and school performance. *Adolescence*, 25(99), 725-37
 53. Matejević, M. (2010). Obrasci porodičnog funkcionisanja i komunikacija na relaciji roditelj – adolescent. *Časopis za društvene nauke*, 1421 – 1438

54. Matković, T. (2010.), Obrazovanje roditelja, materijalni status i rano napuštanje školovanja u Hrvatskoj: Trendovi u posljednjem desetljeću. *Društvena istraživanja*, Zagreb, 19(4-5), 108-109
55. McLeod, Jane D. i Karen K. (2004) Childhood Emotional and Behavioral Problems and Educational Attainment. *American Sociological Review*, 69, 636-658
56. Merkaš, M. (2012). Uloga obitelji u razvoju socijalne kompetencije adolescenta, Zagreb, Filozofski fakultet, dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/610824.doktorat_09012013_final_MarinaMerkas.pdf, pristupljeno 15.10.2017
57. Olson, D.H. (2000). Circumplex Model of Marital and family Systems, *Journal of Family Therapy*, 22 (2)144-167
58. Olson, D.H., Gorall, D.M. (2003). Circumplex Model of Marital and family Systems, *Normal Family Processes, Growing diversity and complexity*, New York, NY, US: The Guilford Press. 3, 514-548.
59. Olson, D.H. i Gorall, D.M. (2006). *Faces IV & the Circumplex Model*, Minnesota: University of Minnesota
60. Olson, D. H., Portner, J. i Lavee, Y. (1985). *Faces III*. St. Paul, MN: University of Minnesota.
61. Olson, D. H., Sprenkle, D. H., i Russell, C. S. (1979). Circumplex model of marital and family systems: I. Cohesion and adaptability dimensions, family types, and clinical applications. *Family Process*, 18(1), 3-28.
62. Pavić, Ž. i Vukelić, K., (2009). Socijalno podrijetlo i obrazovne nejednakosti: istraživanje na primjeru osječkih studenata i srednjoškolaca. *Revija za sociologiju*, 40(39) (1-2), 53-70.
63. Raboteg-Šarić, Z., Brajša-Žganec A. i Sakoman, S. (2002). Stilovi roditeljskog ponašanja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 2-3(58-59), 239-263.
64. Rosić, V. i Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*, Rijeka: Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju.
65. Smets, A. C., & Hartup, W. W. (1988). Systems and symptoms: Family cohesion/adaptability and childhood behavior problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 16(2), 233-246.
66. Sirin, S.R. (2005). Socioeconomic Status and Academic Achievement: A Meta-Analytic Review of Research. *Review of educational research*, 75(3), 417-453.

67. Šimić Šašić, S., Klarin, M. i Proroković, A. (2011). Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (1), 31-62.
68. Tokić, A. (2008). Suvremene spoznaje u istraživanju povezanosti roditeljstva i adolescentske prilagodbe. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 6(98), 1133-1155.
69. Vrcelj, S. (1996) *Kontinuitet u vrednovanju učenikova uspjeha*, Pedagoški fakultet Rijeka
70. Vukasović, A. (1995). *Pedagogija*. Alfa d.d., Hrvatski katolički zbor „Mi“, Zagreb.
71. Wadsworth, M.R., Raviv, T., Compas, B.E., i Connor-Smith, J.K. (2005). Parent and adolescent responses to poverty related stress: Tests of mediated and moderated coping models. *Journal of Child and Family Studies*, 14(2), 283–298.
72. Wagner Jakab, A. (2008.). Obitelj- sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 2, 119-128
73. Zloković, J. (2012). Obiteljska kohezija i pozitivna komunikacija. *Školski vijesnik, Časopis za pedagoška i školska pitanja*, 61 (3), 265-288.
74. Zloković, J. (1998.). *Školski neuspjeh – problem učenika, roditelja i učitelja*, Rijeka: Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju.
75. Zloković, J. i Lukajić A. (2016). Osnaživanje obitelji kroz poticanje pozitivnih odnosa i obiteljske kohezije. *Zbornik odsjeka za pedagogiju*. 1, 7-22.
76. Zuković, S. (2012). *Porodica kao sistem - funkcionalnost i resursi osnaživanja*, Novi Sad: Pedagoško društvo Vojvodine
77. Zuković, S., Ninković, S., Krstić, K. (2015). Vaspitni postupci roditelja iz ugla adolescenata, *Psihološka istraživanja*, 125-143.

Literatura korištena za konstruiranje anketnog upitnika:

- Čudina – Obradović, Obradović, J., (1998). Utjecaji socio-ekonomskoga položaja obitelji na bračne, obiteljske i socijalizacijske procese, *Revija za socijalnu politiku*, 29 (1-2), 27-47.
- David H. Olson, (1999). Circumplex Model of Marital & Family Systems, *The Journal of Family Therapy*, 22(2), 144-167.

Šimić Šašić, S., Klarin, M. i Proroković, A. (2011). Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (1), 31-62.

Gregurović, M. i Kutli, S. (2010). Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006. *Revija za socijalnu politiku*, 17 (2), 179-196

Škrokov, L., Uloga socioekonomskog statusa obitelji u objašnjenju inernaliziranih i ekternaliziranih problema i školskog uspjeha kod mlađih adolescenata. *Diplomski rad*, 2014., Zadar, preuzeto:

<http://www.unizd.hr/Portals/12/Diplomske%20pdf/2014%20%20Lucija%20%C5%A0krokov.pdf>

<https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A21/datastream/PDF>
www.ffzg.unizg.hr/psiho/phm/nastava/upitnik.do

http://www.dzs.hr/Hrv/international/Quality_Report/Quality_Report_Results/Izvjestaj_kvalite-ARS%202014%20HR.pdf

<http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm>

<http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/forms/P1-WEB.PDF>

<http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/forms/P2-WEB>

11. PRILOZI

POPIS TABLICA

Tablica 1. *Prikaz broja učenika prema razrednom odjeljenju*

Tablica 2. *Prikaz učenika prema dobnoj strukturi*

Tablica 3. *Prikaz učenika s obzirom na prosječnu ocjenu kojom su završili prethodnu školsku godinu*

Tablica 4. *Prikaz učenika s obzirom na odgovor na pitanje vole li ići u školu*

Tablica 5. *Prikaz postotka učenika s obzirom na odgovor na pitanje školski uspjeh ti je važan zbog*

Tablica 6. *Prikaz ostalih odgovora ispitanika zašto im je važan školski uspjeh*

Tablica 7. *Prikaz odgovora učenika na odnos njihovih roditelja prema njihovu učenju i školskom uspjehu*

Tablica 8. *Prikaz prosječnih vrijednosti za pitanja koliko osoba sačinjava obitelj ispitanika, koliko osoba živi u kućanstvu ispitanika i koliko ima ukupno braće i sestara*

Tablica 9. *Prikaz stupnja obrazovanja majke i oca*

Tablica 10. *Radni status majke*

Tablica 11. *Ostali odgovori ispitanika na pitanje radnog statusa majke*

Tablica 12. *Radni status oca*

Tablica 13. *Ostali odgovori ispitanika na pitanje radnog statusa oca*

Tablica 14. *Bračni status roditelja*

Tablica 15. *Prikaz procjene materijalnih prilika obitelji*

Tablica 16. *Glavni izvori sredstava za život obitelji*

Tablica 17. *Prikaz odgovora na neka pitanja o socioekonomskom statusu obitelji u postocima*

Tablica 18. *Prikaz rezultata pitanja koriste li se internetom u kućanstvu, broj knjiga u kućanstvu i imaju li ispitanici vlastitu sobu*

Tablica 19. *Prikaz materijalnog statusa roditelja s obzirom na mogućnost osiguravanja školskog pribora ili izvanškolskih aktivnosti djece*

Tablica 20. *Prikaz samoprocjene učenika o odnosima u obitelji*

Tablica 21. *Prikaz odgovora s kime ispitanici najčešće razgovaraju o svojim problemima*

Tablica 22. *Ostali odgovori ispitanika s kime najčešće razgovaraju o svojim problemima*

Tablica 23. *Prikaz samoprocjene učenika o komunikaciji sa roditeljima*

Tablica 24. *Prikaz odgojnog stila roditelja prema procjeni ispitanika*

Tablica 25. *Prikaz deskriptivne statistike glavnih aspekata odnosa u obitelji*

Tablica 26. *Stupanj obrazovanja tvoje majke * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

Tablica 27. *Stupanj obrazovanja tvoga oca * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

Tablica 28. *S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu * Kako bi procenio/la materijalne prilike svoje obitelji*

Tablica 29. *S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu * Spol*

Tablica 30. *Radni status tvoje majke je * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

Tablica 31. *Radni status tvoga oca je * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

Tablica 32. *Odnos tvojih roditelja prema učenju i tvom školskom uspjehu je * S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu*

Tablica 33. *Odnosi u obitelji i radni status majke*

Tablica 34. *Odnosi u obitelji i radni status oca*

Tablica 35. *Odnosi u obitelji i procjena materijalnih prilika obitelji*

Tablica 36. *Odnosi u obitelji s obzirom na to imaju li ispitanici vlastitu sobu*

Tablica 37. *Odnosi u obitelji i komunikacija s roditeljima*

POPIS SLIKA

Slika 1. *Grafički prikaz Beaversova modela obiteljskog funkcioniranja (Beavers i Hampson, 2000:129)*

Slika 2. *Grafički prikaz Olsonova Circumplex modela bračnog i obiteljskog funkcioniranja (Olson, 2000, prema Kouenski, 2000: 10)*

Slika 3. *Prikaz učenika prema spolnoj strukturi*

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. *Prikaz postotka učenika s kojom su ocjenom završili prethodnu školsku godinu*

Grafikon 2. *Prikaz postotka učenika prema odgovoru na pitanje voliš li ići u školu*

Grafikon 3. *Prikaz odnosa roditelja prema učenju i školskom uspjehu učenika u postocima*

Grafikon 4. *Radni status majke*

Grafikon 5. *Radni status oca*

Grafikon 6. *Procjena materijalnog stanja obitelji*

Grafikon 7. *Prikaz rezultata samoprocjene učenika o komunikaciji koju imaju sa roditeljima*

ANKETNI UPITNIK ZA UČENIKE

Dragi/a učenice/ce,

studentica sam izvanrednog diplomskog studija pedagogije Sveučilišta u Rijeci. Provodim istraživanje koje se odnosi na neke moguće povezanosti socioekonomskog statusa sa odnosima u obitelji, a za potrebe diplomskog rada. Svrha istraživanja je ispitati kakav je odnos socioekonomskog statusa roditelja i odnosa u obitelji.

Molim te, iskreno odgovori na pitanja, ne razmišljajući pritom o „poželjnom“ odgovoru. Anketa je anonimna, a podatci prikupljeni upitnikom će biti upotrebljeni isključivo u svrhu navedenog istraživanja.

I. Opći podatci:

1. Spol: M Ž
2. Koji razred pohađaš? _____
3. Koliko imaš godina? _____

II. Školski uspjeh

1. S kojom si prosječnom ocjenom završio/la prošlu školsku godinu (zaokruži):

1 2 3 4 5

2. Voliš li ići u školu (zaokruži): DA NE

3. Školski uspjeh ti je važan zbog (zaokruži):

a) očekivanja roditelja/ nastavnika

b) upisa u srednju školu

c) nije mi važan

e) ostalo _____ (navedi)

4. Odnos tvojih roditelja prema učenju i tvom školskom uspjehu je (zaokruži):

a) poticajan

b) izaziva odbojnost

c) ravnodušan je

d) ne mogu procijeniti

III.Socioekonomski podatci:

1. Koliko osoba sačinjava tvoju obitelj? _____ (broj)
2. Koliko ukupno osoba živi u tvome kućanstvu: _____ (broj)
3. Koliko ukupno imaš braće i sestara: _____ (broj)
4. Stupanj obrazovanja tvoje majke (zaokruži):
 - a) osnovna škola i manje
 - b) srednja škola
 - c) viša škola
 - d) fakultet i više
5. Stupanj obrazovanja tvoga oca (zaokruži):
 - a) osnovna škola i manje
 - b) srednja škola
 - c) viša škola
 - d) fakultet i više
6. Radni status tvoje majke je (zaokruži):
 - a) u stalnom je radnom odnosu
 - c) povremeno je zaposlena (npr. sezonski, turizam)
 - d) nezaposlena je
 - e) umirovljenica je
 - f) ostalo _____ (navedi)
7. Radni status tvoga oca je (zaokruži):
 - a) u stalnom je radnom odnosu
 - c) povremeno je zaposlen(npr. sezonski, turizam)
 - d) nezaposlen je
 - e) umirovljenik je
 - f) ostalo _____ (navedi)

8. Kakav je bračni status tvojih roditelja (zaokruži):

- a) oženjeni (u braku) /izvanbračna zajednica
- b) razvedeni
- c) udovac/ udovica
- d) drugo _____ (navedi)

9. Kako bi procjenio/la materijalne prilike svoje obitelji (zaokruži):

- a) izrazito dobri
- b) dobri
- c) osrednji
- d) loši
- e) izrazito loši

10. Glavni izvor sredstava za život tvoje obitelji je (zaokruži):

- a) prihodi od stalnog rada
- b) prihodi od povremenog rada
- c) mirovina (starosna ili ostale)
- d) socijalna primanja
- e) ostali prihodi _____ (navedi koji)

11. Tvoja obitelj živi u (zaokruži):

- a) stanu / kući u vlasništvu obitelji
- b) unajmljenom stanu / kući

12. Imate li u kućanstvu osobno računalo (stolno ili prijenosno)?(zaokruži) DA NE

13. Posjeduje li tvoja obitelj osobni automobil? (zaokruži) DA NE

14. Koristite li se u kućanstvu internetom? (zaokruži) DA NE

15. Broj knjiga u tvome kućanstvu (zaokruži približan broj):

a) 0 – 10

b) 11 - 25

c) 26 – 100 i više

16. Imaš li vlastitu sobu?(zaokruži): DA NE

17. Jesu li ti roditelji u mogućnosti osigurati sav potreban školski pribor?(zaokruži) DANE

18. Ideš li na neke izvanškolske aktivnosti (npr. sportske) koje ti roditelji plaćaju? (zaokruži)
DA NE

IV. Odnosi u obitelji:

1. Odnosi u tvojoj obitelji su (zaokruži):

a) izrazito dobri b) dobri c) osrednji d) loši e) izrazito loši

2. S kim najčešće razgovaraš o svojim problemima? (možeš zaokružiti više odgovora)

a) otac

b) majka

c) braća i sestre

d) školski prijatelji

e) nastavnici i stručni suradnici u školi

f) netko drugi _____ (navedi)

3. Kako bi opisao/la komunikaciju koju imaš sa roditeljima (zaokruži):

a) izrazito dobra b) dobra c) osrednja d) loša e) izrazito loša

4. Kako bi opisao/la odnos tvojih roditelja prema tebi (zaokruži):

a) postavljaju stroga pravila, kažnjavaju neposluh i ne pokazuju ljubav

b) nadziru moje ponašanje i pružaju mi podršku i ljubav

c) ne postavljaju granice, imaju male zahtjeve, pokazuju veliku ljubav i podršku

d) ne postavljaju granice, ne kontroliraju moje ponašanje i rijetko pokazuju ljubav

5. Sljedeća pitanja ispituju temeljne aspekte odnosa u obitelji – obiteljsku koheziju, fleksibilnost i komunikaciju.

Molim te da u sljedećim tvrdnjama (pitanjima) zaokružiš onaj broj (odgovor) koji se odnosi na tebe, pri čemu se brojevi 1, 2, 3 i 4 odnose na:

1	2	3	4
NIKADA	RIJETKO	ČESTO	UVIJEK

	nikada	rijetko	često	uvijek
1. U svojoj obitelji osjećam se sigurno, sretno i zadovoljno.	1	2	3	4
2. U mojoj obitelji postoji povezanost i interakcija među članovima obitelji.	1	2	3	4
3. Osjećam se blisko svojim roditeljima.	1	2	3	4
4. Provodim kvalitetno vrijeme sa svojim roditeljima u razgovoru, druženju, zabavi, rekreaciji.	1	2	3	4
5. Moja obitelj koristi zajednički prostor boravka za razgovore, zabavu, druženje i rješavanje problema.	1	2	3	4
6. U mojoj obitelji razvijamo i koristimo otvorenu i iskrenu komunikaciju.	1	2	3	4
7. Kada mi zatreba pomoć ili savjet, znam da se mogu obratiti svojim roditeljima.	1	2	3	4
8. Kada razgovaram sa roditeljima, oni me zainteresirano i aktivno slušaju.	1	2	3	4
9. Moji roditelji izražavaju svoje mišljenje, stavove i zahtjeve na meni jasan način.	1	2	3	4
10. Moji roditelji mi postavljaju jasno utvrđena pravila ponašanja i posljedice za nepoštivanje tih pravila.	1	2	3	4
11. Moji roditelji se informiraju o svim važnim stvarima u mom životu.	1	2	3	4
12. Moji roditelji su dosljedni u svom postupanju prema meni.	1	2	3	4

Ako želiš još nešto napisati o ovoj temi (komentar, mišljenje i sl.), a nije navedeno u upitniku, možeš to učiniti ovdje:

Hvala na suradnji!

SUGLASNOST RODITELJA

Poštovani roditelji,

Zaposlenica sam u Osnovnoj školi Popovača i studentica izvanrednog diplomskog studija pedagogije Filozofskog fakulteta u Rijeci. U dogovoru sa OŠ Popovača provodim istraživanje koje se odnosi na neke moguće povezanosti socioekonomskog statusa sa odnosima u obitelji, a za potrebe diplomskog rada. *Anketa je u potpunosti anonimna*, a podatci prikupljeni upitnikom će biti upotrebljeni isključivo u svrhu navedenog istraživanja.

Suglasan/a sam da moje dijete _____ (ime i prezime djeteta) sudjeluje u istraživanju.

potpis roditelja

za dodatne informacije ili rezultate istraživanja možete mi se obratiti na e-mail: milas.tina@gmail.com

Valentina Milas Vdović
